ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 23.5.2022
SWD(2022) 609 final

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Έκθεση χώρας 2022 — Ελλάδα

που συνοδεύει το έγγραφο

Σύσταση για ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

σχετικά με το εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2022 της Ελλάδας και τη διατύπωση γνώμης του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα σταθερότητας 2022 της Ελλάδας

{COM(2022) 609 final} - {SWD(2022) 640 final}

European Commission

Greece

2022 Country Report

ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η ελληνική οικονομία αντιμετώπισε ικανοποιητικά την πανδημία, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν κίνδυνοι

Η Ελλάδα προέβη σε ριζικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση της περιόδου 2007-2008. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση αποκάλυψε τις ευπάθειες του ελληνικού μοντέλου ανάπτυξης, το οποίο στηριζόταν κυρίως στην αλματώδη ανάπτυξη του τομέα των μη εμπορεύσιμων αγαθών και σε υψηλές καταναλωτικές δαπάνες και δαπάνες στέγασης, σε συνδυασμό με υψηλές μισθολογικές αυξήσεις, ταχεία αύξηση των πιστώσεων και μεγάλα δημόσια ελλείμματα που χρηματοδοτούνταν με χαμηλά επιτόκια. Τα στοιχεία αυτά προκάλεσαν κρίση δημόσιου χρέους και ρευστότητας, κατά τη διάρκεια της οποίας η Ελλάδα έλαβε χρηματοδοτική συνδρομή από τις χώρες της ζώνης του ευρώ για τη στήριξη τριών προγραμμάτων χρηματοδοτικής συνδρομής, τα οποία συμπληρώθηκαν από θεμελιώδεις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, μεταρρυθμίσεις διακυβέρνησης και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Μετά την ολοκλήρωση των προγραμμάτων αυτών, η Ελλάδα παρακολουθείται στο πλαίσιο ενισχυμένης εποπτείας.

Όταν ξέσπασε η πανδημία, η μεταπρογραμματική οικονομική προσαρμογή της Ελλάδας βρισκόταν ακόμη σε εξέλιξη. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας πριν από την πανδημία ήταν 63,3 % του μέσου όρου της ΕΕ ([1]), ήτοι κατά σχεδόν 25 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο σε σύγκριση με την υψηλότερη τιμή του στο 88,2 % το 2007. Μετά την οικονομική ύφεση του 2015 και του 2016, η Ελλάδα πέτυχε συγκρατημένη αύξηση του ΑΕΠ, η οποία κορυφώθηκε το 2019. Κατά την ίδια περίοδο, η Ελλάδα κατέγραψε σημαντική αύξηση των μεριδίων εξαγωγικών αγορών. Η ανεργία μειώθηκε από την ανώτατη τιμή του 27,8 % το 2013 σε 17,9 % στο τέλος του 2019. Κατά την ίδια περίοδο, η Ελλάδα εμφάνισε ένα από τα υψηλότερα πρωτογενή δημοσιονομικά πλεονάσματα (δηλαδή δημόσια πλεονάσματα χωρίς πληρωμές τόκων) στη ζώνη του ευρώ.

Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις της τελευταίας δεκαετίας, η Ελλάδα εισήλθε στην πανδημία αντιμέτωπη με μείζονες προκλήσεις. Οι προκλήσεις αυτές αντικατοπτρίζονταν στο υψηλό δημόσιο χρέος, στην έντονα αρνητική καθαρή διεθνή επενδυτική θέση, στο μεγάλο μερίδιο μη εξυπηρετούμενων δανείων στους ισολογισμούς των τραπεζών, καθώς και στο υψηλό ποσοστό ανεργίας. Η παραγωγικότητα της εργασίας ενισχύθηκε το 2019, αλλά παρέμεινε χαμηλή, αντικατοπτρίζοντας τη μακρά περίοδο ανεπαρκών επενδύσεων, καθώς και τις αναντιστοιχίες δεξιοτήτων.

Το επενδυτικό κενό της Ελλάδας έναντι των ομολόγων της στην ΕΕ εξακολουθεί να είναι σημαντικό. Ο μέσος όρος των επενδύσεων ήταν 24,1 % του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2000-2007, πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ που ήταν 22,2 %. ([2]) Εντούτοις, το 2021 είχε μειωθεί σε μόλις 12,8 % του ΑΕΠ, το χαμηλότερο ποσοστό στην ΕΕ και περίπου 10 εκατοστιαίες μονάδες κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (διάγραμμα 1.1). Η μείωση αυτή αντανακλούσε τόσο κυκλικούς όσο και διαρθρωτικούς παράγοντες και οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην αξιοσημείωτη μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων, οι οποίες παρεμποδίζονταν από περιορισμούς στην πρόσβαση σε χρηματοδότηση, ανεπάρκειες στη

([1]) Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για το προ της πανδημίας έτος 2019.

([2]) Ετήσιος αλυσιδωτός δείκτης όγκου, πηγή: Eurostat.

δημόσια διοίκηση και στο σύστημα δικαιοσύνης και κανονιστικά εμπόδια.

Διάγραμμα 1.1: **Συνολικές επενδύσεις (% του ΑΕΠ)**

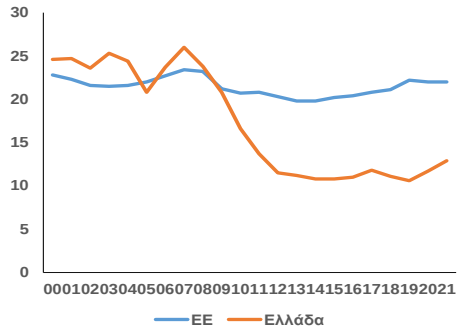

Πηγή: Eurostat

Η ελληνική οικονομία επλήγη περισσότερο σε σχέση με την υπόλοιπη ΕΕ κατά τη διάρκεια της πανδημίας, αλλά η ανάκαμψή της κινήθηκε δυναμικά το 2021. Το ΑΕΠ της Ελλάδας συρρικνώθηκε κατά 9,0 % το 2020, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που ήταν 5,9 %, αλλά το 2021 κατέγραψε ισχυρή ανάκαμψη, της τάξης του 8,3 %, έναντι 5,3 % στην ΕΕ. Μολονότι ο τουρισμός δεν είχε ανακάμψει πλήρως, η οικονομική δραστηριότητα έφθασε ήδη στα προ της πανδημίας επίπεδα το τρίτο τρίμηνο του 2021. Οι εξαγωγές αγαθών ανέκαμψαν κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους και οι θετικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας που είχαν παρατηρηθεί πριν από την πανδημία συνεχίστηκαν, εν μέρει χάρη στα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας που συνέβαλαν στην αποφυγή μαζικών απολύσεων.

Η Ελλάδα αντέδρασε γρήγορα στην πανδημία, θεσπίζοντας μια σειρά μέτρων δημόσιας στήριξης. Από την έναρξη της πανδημίας, η Ελλάδα έχει αναπτύξει ισχυρή και ταχεία αντίδραση σε επίπεδο πολιτικής, μεταξύ άλλων με τη στήριξη του μέσου SURE της ΕΕ ([3]), για την ενίσχυση της οικονομίας και τη στήριξη της ανάκαμψης (βλ. Annex 3:). Τα μέτρα που θέσπισε για τη στήριξη των νοικοκυριών και των πληττόμενων επιχειρήσεων αναμένεται να καταργηθούν σε μεγάλο βαθμό σταδιακά το 2022. Το κόστος των εν λόγω μέτρων, σε συνδυασμό με τον δημοσιονομικό αντίκτυπο της οικονομικής ύφεσης, είχε ως αποτέλεσμα το δημόσιο χρέος να αυξηθεί στο 206 % του ΑΕΠ το 2020, προτού υποχωρήσει σε 193 % το 2021. Το ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης βελτιώθηκε το 2021, φθάνοντας το -7,4 % από -10,2 % το 2020. Οι αρχές προβλέπουν επάνοδο σε θέση πρωτογενούς πλεονάσματος το 2023.

Μολονότι η αγορά εργασίας αντιμετώπισε την κρίση σχετικά καλά, η ανεργία παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Το ποσοστό ανεργίας συνέχισε να μειώνεται και έφθασε το 13,0 % κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2021, ενώ το ίδιο τρίμηνο το ποσοστό απασχόλησης (άτομα ηλικίας 20-64 ετών) ανήλθε στο 65 %. Εντούτοις, οι νέοι επλήγησαν σοβαρά από την πανδημία, καθώς η ανεργία των νέων ανήλθε σε 38,6 % το τρίτο τρίμηνο του 2020, προτού μειωθεί σε 31,3 % το τέταρτο τρίμηνο του 2021. Η αύξηση των μισθών απέκτησε θετικό πρόσημο το 2021 και ο κατώτατος μισθός αυξήθηκε κατά 2 % τον Ιανουάριο του 2022 και κατά επιπλέον 7,5 % τον Μάιο του 2022. Η δημιουργία θέσεων εργασίας αναμένεται να συνεχιστεί με την ανάπτυξη της οικονομίας και την υλοποίηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας με τη στήριξη της ΕΕ.

Η Ελλάδα έχει σημειώσει αξιόλογη πρόοδο όσον αφορά τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Στην Ελλάδα καταγράφεται πολύ υψηλό ποσοστό νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης και ένα από τα μεγαλύτερα χάσματα απασχόλησης μεταξύ των φύλων στην ΕΕ, ενώ οι υπήκοοι τρίτων χωρών σημειώνουν τις χαμηλότερες επιδόσεις και στους δύο αυτούς τομείς. Επιπλέον, εξακολουθούν να υπάρχουν κενά όσον αφορά την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία για άτυπες μορφές απασχόλησης, ιδίως για τους αυτοαπασχολούμενους, ενώ το ποσοστό του πληθυσμού και ιδίως των παιδιών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι ακόμα σχετικά υψηλό (βλ. παράρτημα 12).

([3]) Ευρωπαϊκό μέσο προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, για λεπτομέρειες βλ. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/sure_el.

Οι περιφερειακές ανισότητες παραμένουν σημαντικές. Με πάνω από το ήμισυ του πληθυσμού και λίγο λιγότερο από τα δύο τρίτα της οικονομίας της συγκεντρωμένα στις περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας, η Ελλάδα παρουσιάζει ένα μοντέλο αρκετά ετερογενούς οικονομικής ανάπτυξης στις διάφορες περιφέρειες. Οι μεγάλες αποκλίσεις στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ οφείλονται κυρίως στις περιφερειακές ανισότητες όσον αφορά την παραγωγικότητα της εργασίας, τις συνθήκες στην αγορά εργασίας και τα επίπεδα επενδύσεων και ανταγωνιστικότητας (βλ. παράρτημα 15). Τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα τείνουν επίσης να διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των περιφερειών (βλ. παράρτημα 13).

Ο τουρισμός αποτελεί βασική πηγή εσόδων. Η άμεση συμβολή του τουρισμού στην οικονομική παραγωγή της χώρας εκτιμάται στο 7,7 % της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας το 2019, και είναι η υψηλότερη μεταξύ των κρατών μελών με μεγάλο μερίδιο τουρισμού ([4]). Ο τομέας αυτός είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγικός κλάδος στη χώρα και τα έσοδα από τον διεθνή τουρισμό αντιπροσωπεύουν περίπου το ένα τέταρτο των εσόδων από εξαγωγές της χώρας. Οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας διατάραξαν τη λειτουργία του τομέα, καθώς οι αφίξεις τουριστών μειώθηκαν κατά 76,5 % το 2020 σε σύγκριση με το 2019. Ωστόσο, ο τουρισμός ανέκαμψε εν μέρει το 2021 και αναμένεται να έχει ανακάμψει πλήρως έως το 2023.

Με τη στήριξη των κονδυλίων της ΕΕ, η χώρα κινείται σταδιακά προς ένα πιο βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης. Η πρόοδος προς την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (ΣΒΑ των Ηνωμένων Εθνών) είναι ανομοιογενής. Μολονότι ξεκίνησε από σχετικά χαμηλή θέση, η Ελλάδα έχει λάβει σημαντικά μέτρα για την επίτευξη των στόχων περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και οι επιδόσεις της όσον αφορά τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας βρίσκονται πλέον στον μέσο όρο της ΕΕ. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά τη διαχείριση των αποβλήτων και των υδάτων και την κυκλική οικονομία. Η Ελλάδα σημειώνει επίσης καλύτερες επιδόσεις απ' ό,τι στο παρελθόν σε διάφορες διαστάσεις της δικαιοσύνης, της παραγωγικότητας και της μακροοικονομικής σταθερότητας, αν και υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω βελτίωση (βλ. παράρτημα 1). Τα κονδύλια της ΕΕ, όπως ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και τα ταμεία της πολιτικής συνοχής της ΕΕ, παρέχουν βασική στήριξη στις προσπάθειες της Ελλάδας να επιτύχει τους οικείους ΣΒΑ (βλ. παράρτημα 3).

Ο επιθετικός πόλεμος της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας έχει επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία.

Η Ελλάδα έχει σχετικά περιορισμένους εμπορικούς δεσμούς με τη Ρωσία και την Ουκρανία ([5]). Τα έσοδα από τον ρωσικό τουρισμό αντιπροσωπεύουν περίπου το 2,5 % των συνολικών εσόδων της Ελλάδας από τον τουρισμό ([6]). Ωστόσο, η εξάρτηση από τις βιομηχανικές εισαγωγές και τις εισαγωγές ενέργειας από τη Ρωσία είναι πιο εμφανής, ιδίως όσον αφορά το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο (παρά τη σημαντική μείωσή της τα τελευταία χρόνια) και, σε μικρότερο βαθμό, τα βασικά μέταλλα και τα γεωργικά προϊόντα. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, η τελική ζήτηση στην Ελλάδα περιέχει περίπου 1,1 % προστιθέμενης αξίας που παράγεται στη Ρωσία ([7]), ενώ οι ενεργοβόροι τομείς όπως η μεταποίηση και τα διυλιστήρια πετρελαίου, καθώς και η γεωργία, εξαρτώνται από τις εισαγωγές από τη Ρωσία.

([4]) Το αντίστοιχο ποσοστό για την Κύπρο είναι 7,1 %, ενώ για την Ισπανία, την Κροατία και την Πορτογαλία είναι 6,4 %, 6,3 % και 6,1 % αντίστοιχα.

([5]) Το 2021 οι ελληνικές εξαγωγές βασικών εμπορευμάτων προς τη Ρωσία ανήλθαν σε περίπου 0,1 % του ΑΕΠ, ενώ οι εξαγωγές προς την Ουκρανία ήταν οριακά υψηλότερες, γύρω στο 0,2 % του ΑΕΠ.

([6]) Βάσει στοιχείων του 2019. Πηγή: Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων.

([7]) Εκφρασμένη ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της Ελλάδας. Πηγή: Υπολογισμοί του JCR, με βάση τους διακρατικούς πίνακες προσφοράς, χρήσεων και εισροών-εκροών στην ΕΕ της Eurostat (πίνακες FIGARO) του 2019.

Η αύξηση των διεθνών τιμών της ενέργειας επιβαρύνει σημαντικά τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Οι τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 44 % μεταξύ Ιουνίου και Δεκεμβρίου 2021 και αναμένεται να παραμείνουν υψηλές το 2022. Οι τιμές καταναλωτή αναμένεται να κορυφωθούν το δεύτερο τρίμηνο του 2022 και στη συνέχεια να παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα, προτού υποχωρήσουν το 2023. Σύμφωνα με τις εαρινές προβλέψεις 2022 της Επιτροπής, ο πληθωρισμός αναμένεται να αυξηθεί κατά 6,3 % το 2022 και να μειωθεί σε 1,9 % το 2023, λόγω της εξέλιξης των τιμών της ενέργειας και της μετακύλισής τους στις τιμές άλλων βασικών εμπορευμάτων, ιδίως των τροφίμων. Η αύξηση των τιμών της ενέργειας επηρεάζει περισσότερο τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και αυξάνει τις υφιστάμενες προκλήσεις, όπως καταδεικνύεται από το γεγονός ότι το 17,1 % του ελληνικού πληθυσμού δεν ήταν σε θέση να θερμάνει επαρκώς την κατοικία του το 2020, ποσοστό που είναι περίπου 8,2 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Οι σταθερά αυξανόμενες τιμές των εισροών και οι ελλείψεις εφοδιασμού σε σειρά αγαθών επηρεάζουν αρνητικά την παραγωγή της Ελλάδας, ενώ τα πλέον πρόσφατα στοιχεία δείχνουν επιβράδυνση της αύξησης της παραγωγής. Με βάση τις εαρινές προβλέψεις 2022 της Επιτροπής, η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ το 2022 αναμένεται να υποχωρήσει αλλά να παραμείνει σταθερή, παρά τις δυσμενείς επιπτώσεις της στρατιωτικής επίθεσης στην Ουκρανία. Για το 2023 η σταδιακή χαλάρωση των πληθωριστικών πιέσεων που θα επέλθει αργότερα εντός του έτους αναμένεται να στηρίξει την ιδιωτική κατανάλωση και να ενισχύσει τη συμβολή της στην ανάπτυξη. Κατά το ίδιο έτος, ο τουρισμός αναμένεται να ανακτήσει πλήρως τις απώλειες που υπέστη στη διάρκεια της πανδημίας. Συνολικά, το πραγματικό ΑΕΠ προβλέπεται να αυξηθεί κατά 3,5 % το 2022 και κατά 3,1 % το 2023.

Η Ελλάδα σημείωσε σημαντική πρόοδο όσον αφορά την εφαρμογή βασικών μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα εφάρμοσε ορισμένες σημαντικές μεταρρυθμίσεις για να ενισχύσει τις αναπτυξιακές προοπτικές της. Η Ελλάδα έλαβε σημαντικά μέτρα για τη μείωση του διοικητικού φόρτου για τις επιχειρήσεις, την απλούστευση της αδειοδότησης των επενδύσεων, τη μεταρρύθμιση της εργατικής νομοθεσίας και την επέκταση της παροχής ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών. Έχει επίσης αναπτύξει τις οικείες αγορές ενέργειας, αν και η συμμετοχή στην αγορά παραμένει σχετικά χαμηλή. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές συνέβαλαν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους ([8]) πριν από την πανδημία. Ωστόσο, παρά την αξιοσημείωτη πρόοδο των τελευταίων ετών, η εξαγωγική βάση της χώρας παραμένει σε μεγάλο βαθμό επικεντρωμένη σε προϊόντα με χαμηλό επίπεδο τεχνολογικής εξειδίκευσης, ενώ ο δείκτης εξαγωγών προς το ΑΕΠ παραμένει σχετικά χαμηλός, παρόλο που σχεδόν διπλασιάστηκε την τελευταία δεκαετία. Όσον αφορά τα δημόσια οικονομικά, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος όσον αφορά την εκκαθάριση των εκκρεμών υποχρεώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα και στο μέλλον η υλοποίηση δημόσιων επενδύσεων αναμένεται να υποστηριχθεί από σημαντική μεταρρύθμιση στις δημόσιες συμβάσεις (βλ. παραρτήματα 10, 11), τη νέα μονάδα συμβάσεων στρατηγικής σημασίας και το αναπτυξιακό πρόγραμμα δημοσίων συμβάσεων στρατηγικής σημασίας που τέθηκαν σε εφαρμογή το 2021. Τα κίνητρα από τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και από άλλα ταμεία της ΕΕ αναμένεται να ενισχύσουν περαιτέρω τις αναπτυξιακές προοπτικές της Ελλάδας και να συμβάλουν στη μείωση του μεγάλου επενδυτικού κενού στο μέλλον.

Ο τραπεζικός τομέας έχει γίνει πιο σταθερός και ανθεκτικός, αλλά οι ευπάθειες παραμένουν. Τα τελευταία έτη οι αρχές ενέκριναν σημαντικές μεταρρυθμίσεις του

([8]) Η ανταγωνιστικότητα κόστους, όπως μετράται με βάση το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, υπολογίζεται ως η ονομαστική αμοιβή ανά εργαζόμενο διά τον πραγματικό ΑΕΠ ανά εργαζόμενο.

χρηματοπιστωτικού τομέα, συμπεριλαμβανομένων της αναθεώρησης του πλαισίου αφερεγγυότητας και ενός συστήματος προστασίας περιουσιακών στοιχείων (πρόγραμμα «Ηρακλής»), που συνέβαλαν στη σημαντική μείωση του ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων δανείων ([9]) από την κορύφωσή του στο 47,4 % τον Σεπτέμβριο του 2016 σε 12 % τον Σεπτέμβριο του 2021. Ωστόσο, το ποσοστό είναι ακόμα ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ. Η βασική κερδοφορία των τραπεζών παραμένει χαμηλή, αλλά αναμένεται να αυξηθεί με την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας και τη μείωση των προβλέψεων για πιθανές ζημίες. Ο συνολικός δείκτης κεφαλαίου των τραπεζών ανέρχεται σε 15 %, έναντι 19,3 % που είναι ο μέσος όρος της ΕΕ, ενώ η ποιότητα του κεφαλαίου παραμένει χαμηλή. Η πανδημία διέκοψε την πτωτική τάση του ιδιωτικού χρέους, μετρούμενου ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ το κόστος δανεισμού παραμένει υψηλό, ιδίως για τα νοικοκυριά και τις μικρές επιχειρήσεις, και η ανεπαρκής ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς περιορίζει την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε μη τραπεζική χρηματοδότηση (βλ. παράρτημα 16).

Η Ελλάδα έχει σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο όσον αφορά το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων και τη βελτίωση της διακυβέρνησης των κρατικών επιχειρήσεων Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων της χώρας ανέκτησε τη δυναμική του το 2021, με το οικονομικό κλείσιμο του έργου του Ελληνικού, την επιλογή των προτιμητέων επενδυτών για την παραχώρηση της Εγνατίας Οδού και για τη Δημόσια Επιχείρηση Αερίου (ΔΕΠΑ) Υποδομών, μεταξύ άλλων. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων συμβάλλει στην ενίσχυση της αποδοτικότητας της οικονομίας και τονώνει τις ιδιωτικές επενδύσεις, οι οποίες θα ωφελήσουν σε μεγάλο βαθμό την οικονομία δημιουργώντας προστιθέμενη αξία και θέσεις εργασίας ([10]). Η εταιρική διακυβέρνηση των κρατικών επιχειρήσεων στο χαρτοφυλάκιο της Ελληνικής Εταιρείας Συμμετοχών και Περιουσίας έχει βελτιωθεί και αυτή σημαντικά τα τελευταία έτη, χάρη στην υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών. Επιπλέον, οι αρχές καταβάλλουν προσπάθειες για τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό του νομικού πλαισίου για όλες τις κρατικές επιχειρήσεις.

Η Ελλάδα συνέχισε να λαμβάνει μέτρα για τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης και του συστήματος δικαιοσύνης. Η χαμηλή αποδοτικότητα του δημόσιου τομέα αποτελεί επί μακρόν σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη. Η Ελλάδα έχει θέσει σε εφαρμογή σύγχρονες πρακτικές διαχείρισης ανθρώπινων πόρων στη δημόσια διοίκηση, συμπεριλαμβανομένων ετήσιων αξιολογήσεων επιδόσεων και προγράμματος κινητικότητας, και σχεδιάζει να εισαγάγει τον καθορισμό στόχων στο πλαίσιο της διαδικασίας αξιολόγησης. Όσον αφορά το σύστημα δικαιοσύνης, η δημιουργία ειδικών δικαστικών τμημάτων για την ταχύτερη επίλυση οικονομικών διαφορών και η αναθεώρηση του πτωχευτικού κώδικα και του κώδικα πολιτικής δικονομίας αναμένεται να βελτιώσουν την αποδοτικότητα των δικαστηρίων, η οποία παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή ([11]). Η Ελλάδα εισήγαγε επίσης νέα εργαλεία ΤΠ για την επιτάχυνση διαφόρων ειδών δικαστικών διαδικασιών (βλ. παράρτημα 11).

([9]) Ο δείκτης αναφέρεται στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ως ποσοστό των συνολικών ακαθάριστων δανείων και προκαταβολών σε ενοποιημένη βάση, όπως αναφέρεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ο αριθμός αυτός διαφέρει από εκείνον που αναφέρεται στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας, ο οποίος αντιστοιχεί στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ως ποσοστό των συνολικών ακαθάριστων δανείων πελατών σε ατομική βάση, όπως αναφέρεται από την Τράπεζα της Ελλάδος.

([10]) Η μακροοικονομική και κοινωνικοοικονομική επίδραση του προγράμματος αξιοποίησης της περιουσίας του Ελληνικού Δημοσίου, Ιούλιος 2020, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Περίληψη, σ. 3.

([11]) Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης 2021: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_3523, βλ. ιδίως διάγραμμα 7, σ. 9.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ

Ανερχόμενο στο 16,7 % του εθνικού ΑΕΠ το 2021, το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) είναι ένα από τα μεγαλύτερα στην ΕΕ. Το σχέδιο, το οποίο λαμβάνει στήριξη από τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) της ΕΕ, ανέρχεται σε 30,5 δισ. EUR (σε τιμές 2018) για την περίοδο 2021-2026, από τα οποία 17,77 δισ. EUR υπό μορφή επιχορηγήσεων και 12,73 δισ. EUR υπό μορφή δανείων (βλ. παράρτημα 2). Το ποσό αυτό προστίθεται στη στήριξη της πολιτικής συνοχής της ΕΕ, η οποία ανέρχεται σε 21,3 δισ. EUR (12,8 % του ΑΕΠ) για την περίοδο 2021-2027. Κατά τη φάση σχεδιασμού του ΣΑΑ, δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή ώστε να διασφαλιστεί ότι οι δύο χρηματοδοτικοί πόροι της ΕΕ αλληλοενισχύονται και ότι αποφεύγονται τυχόν αλληλεπικαλύψεις. Με 174 μέτρα που απαρτίζονται από 106 επενδύσεις και 68 μεταρρυθμίσεις, το ελληνικό ΣΑΑ αναμένεται να έχει σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα, αυξάνοντας το ΑΕΠ κατά 2,1-3,3 % έως το 2026 ([12]).

Η στενή σύνδεση μεταξύ του ΣΑΑ και των ειδικών ανά χώρα συστάσεων του Συμβουλίου προς την Ελλάδα διασφαλίζει ότι τα έργα αντιμετωπίζουν τις μακροχρόνιες προκλήσεις. Με βάση το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων που δρομολογήθηκε στο πλαίσιο των προγραμμάτων χρηματοδοτικής συνδρομής και επί του παρόντος παρακολουθείται στο πλαίσιο ενισχυμένης εποπτείας, το ΣΑΑ καλύπτει πολλούς τομείς που προσδιορίστηκαν ως προκλήσεις στον κύκλο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και περιγράφονται στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις του Συμβουλίου προς την Ελλάδα (βλ. παράρτημα 4). Ειδικότερα, το ΣΑΑ περιλαμβάνει μέτρα για τη βελτίωση της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών, την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της προσβασιμότητας του συστήματος ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, τη βελτίωση της λειτουργίας των αγορών εργασίας και προϊόντων, και τη στήριξη των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων σύμφωνα με τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις που απευθύνθηκαν στην Ελλάδα κατά τα τελευταία 3 έτη.

Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας αποτελεί βασικό σημείο αναφοράς για την πολιτική σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος χρηματοδοτικής συνδρομής και στο πλαίσιο της έναρξης της ενισχυμένης εποπτείας, η Ελλάδα ανέλαβε ορισμένες δεσμεύσεις έναντι των εταίρων της στην Ευρωομάδα τον Ιούνιο του 2018, οι οποίες κάλυπταν την περίοδο έως τα μέσα του 2022. Οι αρχές έχουν επικεντρώσει τις προσπάθειές τους στην εκπλήρωση των εκκρεμών δεσμεύσεων. Με έργα που αποσκοπούν στη βελτίωση της παραγωγικότητας, στη δημιουργία κινήτρων για ιδιωτικές επενδύσεις και στη στήριξη σημαντικών μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας, στο δικαστικό και στο φορολογικό σύστημα, το ΣΑΑ βασίζεται στις μεταρρυθμίσεις που υλοποιούνται στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας και τις διευρύνει σημαντικά. Αναμένεται να εκσυγχρονίσει τη διάρθρωση της οικονομίας, καθιστώντας την παράλληλα πιο ανθεκτική.

Το σχέδιο προσανατολίζεται σε μεγάλο βαθμό στην επιτάχυνση της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης, μεταξύ άλλων μέσω σημαντικών μεταρρυθμίσεων. Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας εξαρτάται παραδοσιακά από τα ορυκτά καύσιμα. Στο πλαίσιο του ελληνικού σχεδίου, 11,4 δισ. EUR (37,5 % της χρηματοδοτικής κατανομής του ΜΑΑ για την Ελλάδα) προορίζονται για τους

([12]) Σύμφωνα με τις τελευταίες προσομοιώσεις που διενήργησε η Επιτροπή, το ΑΕΠ αναμένεται να αυξηθεί κατά 2,1-3,3 % έως το 2026, χάρη στο συνδυασμένο αποτέλεσμα της συνιστώσας επιχορηγήσεων και της συνιστώσας δανείων. Οι προσομοιώσεις αυτές δεν περιλαμβάνουν τον πιθανό θετικό αντίκτυπο των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται στο πλαίσιο του σχεδίου, ο οποίος μπορεί να είναι σημαντικός.

στόχους για το κλίμα και χρηματοδοτούν συνολικά 35 διαφορετικές μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις. Ωστόσο, το ποσό αυτό δεν θα είναι επαρκές για την επίτευξη των κλιματικών στόχων της χώρας για το 2030 και το 2050 και για την παράλληλη διασφάλιση δίκαιης μετάβασης. Η Ελλάδα σχεδιάζει ιδίως να αυξήσει το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό της μείγμα, μεταξύ άλλων επισπεύδοντας την έναρξη λειτουργίας υπεράκτιων αιολικών πάρκων, αλλά θα χρειαστούν περαιτέρω προσπάθειες, μεταξύ άλλων για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων, την προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και τη βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων και των αποβλήτων. Στον τομέα της ψηφιοποίησης, η Ελλάδα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις, οι οποίες αντανακλώνται στις ελλείψεις στη συνδεσιμότητα, στην έλλειψη ψηφιακών δεξιοτήτων σε όλα τα επίπεδα, στην υποτονική υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, αλλά κυρίως από τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), και στο χαμηλό επίπεδο ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών. 7 δισ. EUR (23,3 % της χρηματοδοτικής κατανομής του ΜΑΑ για την Ελλάδα) θα διοχετευτούν για τη στήριξη της ανάπτυξης ψηφιακών υποδομών, της ψηφιοποίησης του κράτους και της δημόσιας διοίκησης, των ψηφιακών δεξιοτήτων και της ψηφιοποίησης των επιχειρήσεων, με έμφαση στις ΜΜΕ. Τόσο η πράσινη όσο και η ψηφιακή μετάβαση θα υποστηριχθούν επίσης μέσω των δανείων που θα χορηγηθούν στο πλαίσιο του σχεδίου με στόχο την τόνωση των ιδιωτικών επενδύσεων στους δύο αυτούς τομείς.

Για την προώθηση της πράσινης μετάβασης, το σχέδιο προβλέπει μέτρα για την προώθηση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, των βιώσιμων μεταφορών, των ενεργειακά αποδοτικών κτιρίων και της διαχείρισης των αποβλήτων και των υδάτων. Οι επενδύσεις σε υποδομές ηλεκτρικής ενέργειας αποσκοπούν στην ενίσχυση του δυναμικού για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και ικανότητα αποθήκευσης, ενώ οι ανακαινίσεις κτιρίων αποσκοπούν στην αύξηση της ενεργειακής τους απόδοσης. Για να καταστεί η κινητικότητα πιο βιώσιμη, το ελληνικό σχέδιο επενδύει στην εγκατάσταση 8 000 σταθμών φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων και στηρίζει σημαντικές μεταρρυθμίσεις στον τομέα των σιδηροδρομικών και οδικών μεταφορών. Στο τομέα της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, το σχέδιο περιλαμβάνει μέτρα για την αναδάσωση, τη βιοποικιλότητα, τη βελτίωση των δικτύων άρδευσης και τη διαχείριση των λυμάτων. Το σχέδιο θα ενισχύσει επίσης τους μηχανισμούς πολιτικής προστασίας και διαχείρισης καταστροφών.

Το σχέδιο θα βοηθήσει την οικονομία να προσαρμοστεί σε έναν νέο ψηφιακό τρόπο εργασίας, μεταξύ άλλων με την ανάπτυξη βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων. Τα έργα στο πλαίσιο του σχεδίου περιλαμβάνουν ευρεία ανάπτυξη δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας, όπως συνδέσεις οπτικών ινών και 5G, καθώς και τον ριζικό ψηφιακό μετασχηματισμό της δημόσιας διοίκησης. Το σχέδιο αποσκοπεί ιδίως στον εξορθολογισμό και την ψηφιοποίηση των διοικητικών διαδικασιών μέσω της παροχής νέου εξοπλισμού ΤΠ και κατάρτισης για το προσωπικό της δημόσιας διοίκησης. Η ψηφιοποίηση εμφανίζεται επίσης σε πολλούς άλλους τομείς του σχεδίου, όπως η εκπαίδευση, η διά βίου μάθηση; η δικαιοσύνη και η φορολογία. Επιπλέον, το σχέδιο στηρίζει την ψηφιοποίηση των ΜΜΕ.

Το ΣΑΑ προτείνει συγκεκριμένες δράσεις για την προώθηση της αποτελεσματικής ένταξης στην αγορά εργασίας, της απασχόλησης και της αναβάθμισης των δεξιοτήτων, παράλληλα με τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων εκπαίδευσης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, συμβάλλοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, στην υλοποίηση του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Για τη μείωση της ανεργίας και την αύξηση του εργατικού δυναμικού, η Ελλάδα αναθεώρησε την εργατική της νομοθεσία και προέβη σε μεταρρύθμιση της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης. Στο μέλλον, η μεταρρύθμιση του πλαισίου ασφάλισης κατά της ανεργίας και οι μεγάλης κλίμακας επενδύσεις σε προγράμματα αναβάθμισης δεξιοτήτων και σε επιδοτήσεις προσλήψεων θα συμβάλουν στην προώθηση της επανένταξης στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, ο εκσυγχρονισμός του συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και η μεταρρύθμιση του συστήματος

εκπαίδευσης ενηλίκων αναμένεται να μειώσουν τις αναντιστοιχίες δεξιοτήτων. Για να αυξηθεί η συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, το σχέδιο θα επιδοτήσει τη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων παιδικής φροντίδας σε δήμους και σε μεγάλες επιχειρήσεις. Στον τομέα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, για τη βελτίωση της ανθεκτικότητας του εθνικού συστήματος, το σχέδιο επενδύει στην πρόληψη στον τομέα της υγείας, στην αναβάθμιση του δικτύου πρωτοβάθμιας περίθαλψης και στην ανακαίνιση των δημόσιων νοσοκομείων.

Ο εκσυγχρονισμός της οικονομίας και η στήριξη της ανάπτυξης και των εξαγωγών των επιχειρήσεων αποτελούν βασικά σημεία εστίασης του σχεδίου. Το μεγάλο μερίδιο των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία και το σταθερά πολύπλοκο επιχειρηματικό περιβάλλον επιβραδύνουν την αύξηση της παραγωγικότητας και επηρεάζουν αρνητικά τις εξαγωγικές επιδόσεις. Στους στόχους του σχεδίου συγκαταλέγονται ο εκσυγχρονισμός του κανονιστικού πλαισίου για τη μείωση του διοικητικού φόρτου για τις επιχειρήσεις και η στήριξη των δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης των εταιρειών. Το σχέδιο στηρίζει επίσης τις εταιρείες, συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ, ώστε να αναπτύξουν εταιρικές σχέσεις, και τις βοηθά να αναπτυχθούν, να ξεκινήσουν εξαγωγική δραστηριότητα και να γίνουν πιο παραγωγικές.

Το σχέδιο αποσκοπεί στον εκσυγχρονισμό του δικαστικού συστήματος. Οι επιδόσεις του ελληνικού συστήματος δικαιοσύνης είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ, καθώς ο εκτιμώμενος χρόνος που απαιτούνταν για την επίλυση αστικών και εμπορικών υποθέσεων υπερέβαινε τις 600 ημέρες το 2020. Το σχέδιο αποσκοπεί στην αντιμετώπιση διαρθρωτικών και λειτουργικών ανεπαρκειών, στη διεύρυνση της χρήσης εργαλείων ΤΠ στα δικαστήρια, και στη βελτίωση των ψηφιακών δεξιοτήτων των δικαστών και των δικαστικών υπαλλήλων. Επιπλέον, το σχέδιο στηρίζει την αναθεώρηση του δικαστικού χάρτη που αναμένεται να εξορθολογίσει την περιφερειακή κατανομή των υποδομών, του εξοπλισμού και των ανθρώπινων πόρων. Χρηματοδοτεί επίσης την κατασκευή ή την ανακαίνιση των δικαστηρίων. Θα δημιουργηθεί δικαστική αστυνομία για την εξυπηρέτηση των ειδικών αναγκών του δικαστικού συστήματος, θα απλουστευθούν και θα επιταχυνθούν οι νομικές διαδικασίες και θα επεκταθεί η χρήση ΤΠ στις δικαστικές διαδικασίες.

Με τη μόχλευση ιδιωτικών επενδύσεων, τα δάνεια που χορηγούνται στο πλαίσιο του ΣΑΑ αναμένεται να βοηθήσουν την οικονομία να αναπτυχθεί και να καταστεί πιο ανθεκτική, και να συμβάλουν στη μείωση του επενδυτικού κενού το οποίο εκτιμάται ότι το 2021 ανήλθε σε περίπου 10 % του ΑΕΠ. Θα εκταμιευθούν 12,7 δισ. EUR υπό μορφή δανείων, τα οποία θα στηρίξουν την πρόσβαση των εταιρειών στη χρηματοδότηση μέσω δανείων, στήριξης μετοχικού κεφαλαίου για τις ΜΜΕ και του InvestEU. Εκτός από τη χορήγηση κονδυλίων, το σχέδιο επικεντρώνεται στη μείωση του διοικητικού φόρτου και στη βελτίωση του κανονιστικού πλαισίου για τις εταιρείες, μεταξύ άλλων μέσω μεταρρυθμίσεων του συστήματος δικαιοσύνης και του φορολογικού συστήματος. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας και οι κεφαλαιαγορές θα ενισχυθούν μέσω της αναβάθμισης των ψηφιακών υποδομών για τη στήριξη του πλαισίου αφερεγγυότητας που εγκρίθηκε πρόσφατα. Προβλέπονται επίσης μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του ιδιωτικού χρέους και των ασυμμετριών στην πληροφόρηση μεταξύ δημόσιων φορέων, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Επιπλέον, ο εκσυγχρονισμός του κανονιστικού πλαισίου της κεφαλαιαγοράς και η ψηφιοποίηση της εποπτικής αρχής της αναμένεται να στηρίξουν την παροχή εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης.

Πλαίσιο 1:

Βασικά παραδοτέα στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας την περίοδο 2022-23

- Έναρξη των γύρων 2 και 3 της ενεργειακής ανακαίνισης των οικιστικών κτιρίων.
- Έναρξη ισχύος αναθεωρημένου νομοθετικού πλαισίου για τις δημόσιες αστικές και περιφερειακές υπηρεσίες επιβατικών μεταφορών.
- Δρομολόγηση έργου για την προώθηση της ψηφιοποίησης των ΜΜΕ. Το έργο αυτό θα χρηματοδοτήσει επενδύσεις σε ψηφιακές τεχνολογίες και υπηρεσίες για 100 000 ΜΜΕ.
- Μεταρρύθμιση του εθνικού πλαισίου για τη διά βίου μάθηση.
- Νέο νομικό πλαίσιο που θα αποσαφηνίσει τις αρμοδιότητες όλων των επιπέδων δημόσιας διοίκησης και θα αντιμετωπίσει τις αλληλεπικαλύψεις.
- Έναρξη ισχύος νομοθεσίας για την ενθάρρυνση της διεθνοποίησης των επιχειρήσεων με τη δημιουργία συστήματος κινήτρων και στήριξης των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων, ώστε να βοηθηθούν να αναπτυχθούν και να αξιοποιήσουν οικονομίες κλίμακας.
- Έναρξη ισχύος της νομοθεσίας για τη θέσπιση συστήματος επιβράβευσης/ανταμοιβής για τους δημόσιους υπαλλήλους.
- Έναρξη κατασκευαστικών εργασιών για τον αυτοκινητόδρομο Ε-65 κεντρική Ελλάδα: Τρίκαλα – Εγνατία.

Η πλήρης και έγκαιρη υλοποίηση του σχεδίου θα έχει καθοριστική σημασία για την επίτευξη των φιλόδοξων στόχων του. Την ευθύνη για την έγκαιρη υλοποίηση του σχεδίου φέρουν οι ελληνικές αρχές, οι οποίες έχουν δεσμευτεί για την επίτευξη 331 οροσήμων και στόχων βάσει επιδόσεων, που συνδέονται με τα διάφορα μεταρρυθμιστικά και επενδυτικά μέτρα. Υπάρχουν ισχυροί δεσμοί και συνέργειες μεταξύ των μέτρων αυτών και, δεδομένου του ευρέος πεδίου εφαρμογής τους, η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων θα είναι καίριας σημασίας για τη διασφάλιση της πλήρους και έγκαιρης υλοποίησης του σχεδίου (βλ. παράρτημα 2).

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Εκτός από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει πλήρως το ΣΑΑ, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με πρόσθετες προκλήσεις. Σε αυτές περιλαμβάνονται ο περαιτέρω εξορθολογισμός του φορολογικού συστήματος και ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης και του συστήματος υγείας για την προώθηση των επενδύσεων και της κοινωνικής ένταξης, με παράλληλη στήριξη της δημοσιονομικής βιωσιμότητας. Η ολοκλήρωση βασικών μεταρρυθμίσεων του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, όπως το εθνικό κτηματολόγιο, μπορεί να προωθήσει περαιτέρω τις επενδύσεις. Ο περαιτέρω εξορθολογισμός της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης θα μπορούσε να συμβάλει στη συστηματικότερη στήριξη των ατόμων που αναζητούν εργασία. Υπάρχει επίσης περιθώριο για μετάβαση σε μια οικονομία πιο αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων μέσω της σταδιακής κατάργησης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη, της προώθησης της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της περαιτέρω ανάπτυξης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων θα βοηθήσει επίσης την Ελλάδα να σημειώσει περαιτέρω πρόοδο όσον αφορά την επίτευξη των ΣΒΑ των Ηνωμένων Εθνών για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, τη δικαιοσύνη, την παραγωγικότητα και τη μακροοικονομική σταθερότητα.

Πορεία προς πιο βιώσιμα δημόσια οικονομικά

Η επάνοδος σε θέση πρωτογενούς δημοσιονομικού πλεονάσματος και η μείωση του δημόσιου χρέους, παράλληλα με τη διατήρηση της οικονομικής ανάκαμψης, είναι καίριας σημασίας για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών. Το κόστος των μέτρων δημόσιας στήριξης που σχετίζονταν με τη νόσο COVID-19 αύξησε τον δείκτη χρέους προς το ΑΕΠ κατά περισσότερο από 10 εκατοστιαίες μονάδες, σε 193 % το 2021 από 180,7 % το 2019. Ωστόσο, το κόστος δανεισμού παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερό κατά το μεγαλύτερο μέρος της εν λόγω περιόδου. Μολονότι το μεγαλύτερο μέρος του δημόσιου χρέους της Ελλάδας διακρατείται από τους Ευρωπαίους εταίρους της με μακρές ληκτότητες και ευνοϊκά επιτόκια, το επιτόκιο που καταβάλλει η χώρα για το νέο χρέος της αγοράς θα αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία για τη βιωσιμότητα του χρέους. Μακροπρόθεσμα, η βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους της Ελλάδας θα εξαρτηθεί επίσης σε μεγάλο βαθμό από την πρόοδο όσον αφορά τη δημοσιονομική προσαρμογή και την επίτευξη ισχυρών ρυθμών ανάπτυξης (παράρτημα 20).

Η διάρθρωση των δημόσιων οικονομικών έχει βελτιωθεί με την πάροδο του χρόνου. Τα συνολικά έσοδα από φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (ως ποσοστό του ΑΕΠ) έχουν αυξηθεί μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση και επί του παρόντος προσεγγίζουν τον μέσο όρο της ΕΕ. Από το 2020 έχουν επίσης ληφθεί σημαντικά μέτρα για τη βελτίωση της σύνθεσης των φορολογικών εσόδων με τη μείωση των συντελεστών φορολογίας εταιρειών και φυσικών προσώπων και των συντελεστών των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και με τη βελτίωση της είσπραξης φόρων, αλλά οι προκλήσεις παραμένουν. Στο σκέλος των δαπανών, η Ελλάδα κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες πριν από την πανδημία για να διατηρήσει τις τρέχουσες πρωτογενείς δαπάνες κοντά ή ακόμη και κάτω από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το μισθολογικό κόστος του δημόσιου τομέα μειώθηκε και οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα των κοινωνικών δαπανών βελτίωσαν την αποδοτικότητα των δαπανών. Παρά τις προσπάθειες αυτές, οι δαπάνες για τους μισθούς του δημόσιου τομέα και τις συντάξεις ως ποσοστό του ΑΕΠ εξακολουθούν να

υπερβαίνουν τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ.

Η Ελλάδα έχει μειώσει σημαντικά τους φόρους εταιρειών, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν εμπόδια στις επενδύσεις. Ο συντελεστής του φόρου εισοδήματος εταιρειών είχε μειωθεί σε 22 % το 2021 έναντι του 28 % που ίσχυε το 2019. Για τους ελεύθερους επαγγελματίες, η Ελλάδα επιβάλλει ετήσιο κατ' αποκοπή φόρο ύψους 650 EUR, ανεξάρτητα από το αν έχουν κέρδη ή όχι και επιπλέον του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων και άλλων φόρων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολύ υψηλούς πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές για τις επιχειρήσεις με χαμηλό κύκλο εργασιών ([13]) και λειτουργεί ως φραγμός εισόδου στην αγορά. Επιπλέον, ο φόρος αυτός δημιουργεί περιττές δυσκολίες για τους μισθωτούς επαγγελματίες, συμπεριλαμβανομένων των πανεπιστημιακών, όσον αφορά την ίδρυση των δικών τους επιχειρήσεων (βλ. παράρτημα 18) και τη βελτίωση των αδύναμων δεσμών μεταξύ της πανεπιστημιακής κοινότητας και του παραγωγικού τομέα (βλ. παράρτημα 9). Παρά τη σημαντική του μείωση από 29 % το 2018 σε 25,8 % το 2019, το έλλειμμα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) στην Ελλάδα ([14]) εξακολουθεί να είναι ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ.

Οι εταιρείες, και ιδίως οι ξένοι επενδυτές, αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω του πολύπλοκου φορολογικού πλαισίου. Η Ελλάδα κατατάσσεται στην 29η θέση μεταξύ των 38 χωρών του ΟΟΣΑ όσον αφορά την πολυπλοκότητα του φορολογικού της συστήματος ([15]), κάτι το οποίο λειτουργεί ως αντικίνητρο για τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Η Ελλάδα δεν διαθέτει ολοκληρωμένο σύστημα προαποφάσεων σε θέματα φορολογίας, το οποίο σε άλλα κράτη μέλη χρησιμοποιείται ως εργαλείο για την παροχή δεσμευτικής νομικής ερμηνείας σχετικά με την εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας σε μια συγκεκριμένη περίπτωση. Τα συστήματα αυτά προωθούν την εθελοντική φορολογική συμμόρφωση, ιδίως των ξένων επενδυτών ([16]).

Η αρχή δημόσιων εσόδων έχει ενισχυθεί τα τελευταία χρόνια, αλλά η είσπραξη των φόρων εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Η είσπραξη ληξιπρόθεσμων φορολογικών οφειλών εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση στην Ελλάδα, καθώς το συνολικό ποσό των ανεξόφλητων φορολογικών οφειλών αντιστοιχεί στο 212,3 % των συνολικών καθαρών εσόδων το 2019. Παρά τις προσπάθειες που έγιναν στο παρελθόν για την αύξηση της συμμόρφωσης με τις φορολογικές υποχρεώσεις, πριν από την πανδημία εξακολούθησαν να δημιουργούνται νέες ειδικές ρυθμίσεις για την αποπληρωμή οφειλών ιδιωτών προς τη φορολογική διοίκηση ([17]), υπονομεύοντας την αξιοπιστία των προσπαθειών αυτών. Μέσω των ρυθμίσεων αυτών, η φορολογική διοίκηση έδωσε σε ευρύ φάσμα οφειλετών τη δυνατότητα να καθυστερήσουν την αποπληρωμή των φορολογικών τους υποχρεώσεων πέραν του συνήθους διακανονισμού των φορολογικών υποχρεώσεων, παρεμποδίζοντας, συνακόλουθα, την πειθαρχία στις πληρωμές τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, σημειώθηκε κάποια πρόοδος όσον αφορά τον εκσυγχρονισμό της είσπραξης φόρων, κυρίως μέσω της προώθησης της χρήσης πράξεων ηλεκτρονικής πληρωμής με τη θέσπιση ειδικών κινήτρων και ορίων ([18]), ενώ η ψηφιακή πλατφόρμα (myData) επιτρέπει στις επιχειρήσεις να υποβάλλουν ψηφιακά τους

([13]) Διανέοσις (2016), «Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα», https://www.dianeosis.org/2016/06/tax_evasion_in_greece/

([14]) Το έλλειμμα αυτό είναι η διαφορά μεταξύ του ποσού του ΦΠΑ που εισπράττεται και του ποσού που αναμένεται να εισπραχθεί. Ο δείκτης παρέχει μια ένδειξη της αποτελεσματικότητας της επιβολής και της συμμόρφωσης στον τομέα του ΦΠΑ, καθώς και μια εκτίμηση της απώλειας φορολογικών εσόδων.

([15]) Tax Complexity Index (2021), «Tax Complexity Index for Greece» (Δείκτης φορολογικής πολυπλοκότητας για την Ελλάδα), https://www.taxcomplexity.org/

([16]) Givati, Y., «Resolving legal uncertainty: the unfulfilled promise of advance tax rulings» (Επίλυση της ανασφάλειας δικαίου: η ανεκπλήρωτη υπόσχεση των προαποφάσεων σε θέματα φορολογίας), Discussion Paper No. 30, Cambridge (MA), Harvard Law School, Ιούνιος 2009.

([17]) 5η έκθεση ενισχυμένης εποπτείας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβρουάριος 2020.

([18]) Για παράδειγμα, η υποχρέωση κάλυψης τουλάχιστον του 30 % του ετήσιου προσωπικού εισοδήματος με ηλεκτρονικές πληρωμές για αγορές αγαθών και υπηρεσιών.

χρηματοοικονομικούς τους λογαριασμούς και τα τιμολόγιά τους στη φορολογική διοίκηση. Ένα άλλο θετικό βήμα με στόχο την ενίσχυση της ικανότητας της φορολογικής διοίκησης να προσελκύει και να διατηρεί προσωπικό υψηλής ειδίκευσης ήταν η ολοκλήρωση μιας βασικής μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης το 2021. Η μεταρρύθμιση συνδέει μέρος του μισθού με την περιγραφή της θέσης εργασίας και τα απαιτούμενα προσόντα για τη συγκεκριμένη θέση. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για να ευδοκιμήσουν οι συνεχιζόμενες προσπάθειες ψηφιοποίησης της φορολογικής διοίκησης. Στόχος είναι η προσφορά ευρέος φάσματος εξ αποστάσεως υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των εργαλείων ηλεκτρονικής υποβολής, για τη μείωση του κόστους συμμόρφωσης για τους φορολογούμενους. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα συμβάλει στην ψηφιοποίηση των φορολογικών ελέγχων και δικλίδων ελέγχου, οι οποίοι, σε συνδυασμό με την προβλεπόμενη επιτάχυνση των επιστροφών ΦΠΑ, αναμένεται να βελτιώσουν την είσπραξη των φόρων.

Οι επιδόσεις της δημόσιας διοίκησης, μολονότι βελτιώνονται με την πάροδο του χρόνου, παραμένουν χαμηλές. Οι δημόσιες διαβουλεύσεις χρησιμοποιούνται πιο συστηματικά και έχει μειωθεί σημαντικά ο αριθμός των τροπολογιών της τελευταίας στιγμής που υποβάλλονται στη Βουλή. Ωστόσο, υπάρχει περιθώριο βελτίωσης της ποιότητας των εκτιμήσεων των επιπτώσεων των νομοσχεδίων, καθώς και μείωσης του αριθμού νομικών διατάξεων που θεσπίζονται εκτός της τακτικής νομοθετικής διαδικασίας, οι οποίες παραμένουν σε υψηλά επίπεδα και ενδέχεται να υπονομεύσουν τις πρόσφατες προσπάθειες στον τομέα της καλής νομοθέτησης (βλ. παράρτημα 11). Η Ελλάδα έχει επεκτείνει τις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις και το ευρύ κοινό, ωστόσο η πρόκληση είναι ο εξορθολογισμός και η απλούστευση των υποκείμενων διαδικασιών. Το Εθνικό Σύστημα Ακεραιότητας, υπό την ηγεσία του Υπουργείου Εσωτερικών και της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας, αναπτύσσει ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου σε ολόκληρη τη δημόσια διοίκηση για την ενίσχυση της υποχρέωσης λογοδοσίας. Επί του παρόντος δίνεται έμφαση στην υλοποίηση διαφόρων πρωτοβουλιών για το σύστημα ακεραιότητας, όπως οι σύμβουλοι ακεραιότητας για την παροχή πληροφοριών και εμπειρογνωσίας σχετικά με τους σχεδιαζόμενους κανόνες και τις διαδικασίες.

Το μισθολογικό κόστος του δημόσιου τομέα παραμένει συγκριτικά υψηλό. Μολονότι το μέγεθος του δημόσιου τομέα της Ελλάδας έχει μειωθεί από το 2010, το μισθολογικό κόστος παραμένει πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (διάγραμμα 3.1). Από το 2018 παρατηρείται απότομη αύξηση του έκτακτου προσωπικού (σχεδόν κατά 25 %), ενώ ο αριθμός των μόνιμων υπαλλήλων έχει παραμείνει σε γενικές γραμμές σταθερός, σύμφωνα με τον κανόνα «μία πρόσληψη για κάθε αποχώρηση». Δεδομένης της γήρανσης των δημόσιων υπαλλήλων, με το ήμισυ του μόνιμου προσωπικού να έχει ηλικία άνω των 50 ετών, η Ελλάδα θα έρθει αντιμέτωπη με μια πρόκληση, αλλά και μια ευκαιρία να αντικαταστήσει τον μεγάλο αριθμό δημόσιων υπαλλήλων που θα συνταξιοδοτηθούν τα επόμενα έτη. Το πολυετές σχέδιο προσλήψεων, σε συνδυασμό με τα ψηφιακά οργανογράμματα και τις περιγραφές των θέσεων εργασίας, θα συμβάλει στην ιεράρχηση των διαφόρων αναγκών και θα διασφαλίσει ότι το νέο προσωπικό διαθέτει τις επιθυμητές δεξιότητες.

Διάγραμμα 3.1: **Μέγεθος του ελληνικού δημόσιου τομέα (αριθμός υπαλλήλων)**

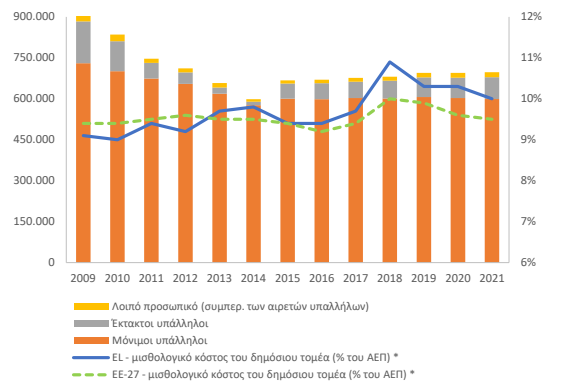

Πηγή: Ελληνικές αρχές και Eurostat

Ο μεγάλος αριθμός έκτακτων υπαλλήλων αποτελεί πρόκληση για τον έλεγχο του μεγέθους του δημόσιου τομέα και τη διατήρηση της διαφάνειας στις προσλήψεις. Με την τεχνική υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 2021 η Ελλάδα ενέκρινε μεταρρύθμιση για την ενίσχυση του Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ) και για τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας επιλογής

μόνιμου προσωπικού μέσω της καθιέρωσης υποχρεωτικής γραπτής δοκιμασίας. Ο μεγάλος αριθμός έκτακτων υπαλλήλων μπορεί να δημιουργήσει την προσδοκία ότι οι θέσεις αυτές θα μετατραπούν σε μόνιμες θέσεις, καθώς αυτή ήταν η συνήθης πρακτική στο παρελθόν. Ωστόσο, δεδομένου ότι η διαδικασία επιλογής για τις έκτακτες θέσεις δεν είναι τόσο ενδελεχής όσο για τις μόνιμες θέσεις, αυτό θα μπορούσε να αποδυναμώσει την ακεραιότητα της νέας διαδικασίας επιλογής μόνιμου προσωπικού.

Το σύστημα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης εξακολουθεί να βασίζεται στη νοσοκομειακή περίθαλψη, ενώ οι δαπάνες για θεραπευτική περίθαλψη είναι επικεντρωμένες στη νοσηλεία. Η Ελλάδα κατατάσσεται στο κατώτερο ήμισυ των κρατών μελών όσον αφορά τις δημόσιες δαπάνες για θεραπευτική περίθαλψη (2,9 % του ΑΕΠ το 2019 έναντι 3,7 % κατά μέσο όρο σε επίπεδο ΕΕ). Από αυτές, οι δαπάνες για νοσηλεία είναι από τις υψηλότερες στην ΕΕ, σε αντίθεση με τις δαπάνες για εξωνοσοκομειακή περίθαλψη, που είναι μεταξύ των χαμηλότερων ([19]). Η δημόσια φαρμακευτική δαπάνη είναι επίσης από τις υψηλότερες στην ΕΕ και είναι σχεδόν διπλάσια από τον μέσο όρο της ΕΕ ([20]), αν και τα προγραμματισμένα μέτρα όπως η επέκταση των υποχρεωτικών πρωτοκόλλων και του κεντρικού συστήματος δημόσιων συμβάσεων αναμένεται να την μειώσουν.

Η υπό εξέλιξη μεταρρύθμιση της πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης μπορεί ενδεχομένως να αντιμετωπίσει τις ανωτέρω αδυναμίες. Ένα εύρυθμο σύστημα πρωτοβάθμιας περίθαλψης που καλύπτει ολόκληρο τον πληθυσμό, και με τον οικογενειακό ιατρό να διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της πορείας της περίθαλψης μέσω συστήματος υποχρεωτικών παραπομπών, μπορεί να αυξήσει την αποδοτικότητα της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες ιατροφαρμακευτική περίθαλψης. Η μεταρρύθμιση του συστήματος πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης βρίσκεται σε εξέλιξη, θα εγκριθεί τον Μάιο του 2022 και αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί έως το τέλος του έτους, ενώ έως τον Οκτώβριο αναμένεται σημαντική πρόοδος. Η εφαρμογή της θα υποστηριχθεί από τα μέτρα ανάπτυξης υποδομών στο πλαίσιο του ΣΑΑ, αλλά η επιτυχία της μεταρρύθμισης θα εξαρτηθεί από τη διαθεσιμότητα επαρκούς αριθμού οικογενειακών ιατρών του δημόσιου τομέα.

Η πανδημία άσκησε σοβαρές πιέσεις στο σύστημα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Για να αντιμετωπίσει την πανδημία, η Ελλάδα διεύρυνε τις ικανότητες εργαστηρίου, εντατικής θεραπείας και επιτήρησης νόσων του οικείου συστήματος ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, καθώς και το εργατικό δυναμικό του. Το σύστημα έλαβε αυξημένη δημόσια στήριξη η οποία συνεχίζεται το 2022, ανερχόμενη στο 0,15 % του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα οι δαπάνες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης να προσεγγίζουν περισσότερο τον μέσο όρο της ΕΕ. Η βελτίωση της αποδοτικότητας των δαπανών θα είναι καίριας σημασίας για τη βέλτιστη αξιοποίηση τυχόν πρόσθετων πόρων που θα διατεθούν για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και για τη βιώσιμη βελτίωση της πρόσβασης (βλ. παράρτημα 14). Ορισμένα παραδείγματα μέτρων που κινούνται προς την κατεύθυνση αυτή και που επί του παρόντος λείπουν από το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας είναι ένας ισχυρότερος μηχανισμός επιβολής για την παρακολούθηση και την επιβολή κυρώσεων για τη συνταγογράφηση περιττής περίθαλψης, η αναθεώρηση των κινήτρων σε όλο το μήκος της ευρύτερης αλυσίδας εφοδιασμού φαρμακευτικών προϊόντων, και συστηματικές εκστρατείες επικοινωνίας για την καλύτερη ενημέρωση των ασθενών σχετικά με τις διαθέσιμες επιλογές περίθαλψης.

Περαιτέρω διευκόλυνση της επιχειρηματικής δραστηριότητας

Το επιχειρηματικό περιβάλλον έχει βελτιωθεί, αλλά εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από αυστηρές ρυθμίσεις και πολυπλοκότητα. Η ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα είναι σήμερα ευκολότερη απ' ό,τι ήταν πριν από μια δεκαετία, χάρη στην επέκταση των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών, στη μείωση

([19]) Μετρούμενη ως ποσοστό των τρεχουσών δημόσιων δαπανών για την υγεία.

([20]) Με βάση στοιχεία της Eurostat.

της φορολογίας εταιρειών, στη δημιουργία ενιαίου συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και στη μεταρρύθμιση των αγορών εργασίας και προϊόντων. Παρά τις μεταρρυθμίσεις, το ελληνικό φορολογικό σύστημα παραμένει πολύπλοκο και, ενίοτε, αδιαφανές λόγω των δικαστικών αποφάσεων, με περιορισμένη κάλυψη όσον αφορά την παροχή πλήρως επικαιροποιημένων πληροφοριών στους φορολογούμενους. Η Ελλάδα διαθέτει επίσης ένα από τα βραδύτερα δικαστικά συστήματα στην Ευρώπη, ενώ οι περιορισμοί στην πρόσβαση στη χρηματοδότηση και τα διοικητικά και κανονιστικά εμπόδια παρακωλύουν την πλήρη ένταξη των εταιρειών, ιδίως των ΜΜΕ, στην ενιαία αγορά (βλ. παράρτημα 10). Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η Ελλάδα έχει ένα από τα πιο περιοριστικά και αυστηρά ρυθμιζόμενα επιχειρηματικά περιβάλλοντα ([21]), ενώ η αντίληψη για τη διαφθορά στη δημόσια διοίκηση, παρά τις προσπάθειες για την εξάλειψή της, είναι ότι παραμένει σχετικά υψηλή ([22]).

Μια ιδιαίτερη πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις είναι η έλλειψη ολοκληρωμένου εθνικού κτηματολογίου. Η ανάπτυξη σύγχρονου κτηματολογίου (δηλ. μητρώου ακίνητης περιουσίας και έγγειας ιδιοκτησίας) στην Ελλάδα ξεκίνησε το 1994 και αποτέλεσε εμβληματική μεταρρύθμιση του προγράμματος χρηματοδοτικής συνδρομής. Μέχρι στιγμής έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος και το κτηματολόγιο αναμένεται να ολοκληρωθεί πλήρως έως το 2023. Η κτηματολογική χαρτογράφηση για το 63,5 % των δικαιωμάτων επί ακινήτων έχει ολοκληρωθεί ή βρίσκεται στο στάδιο της επικύρωσης, ενώ έχουν συσταθεί πάνω από τα μισά κτηματολογικά γραφεία και υποκαταστήματα που σχεδιάζεται να αντικαταστήσουν τα παλαιά υποθηκοφηλακεία. Η υλοποίηση του κτηματολογίου έλαβε στήριξη από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ, το πρόγραμμα στήριξης διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και, πιο πρόσφατα, από τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.

Για την ολοκλήρωση του έργου του κτηματολογίου απαιτείται η κατάρτιση δασικών χαρτών. Μολονότι έχουν εκπονηθεί δασικοί χάρτες για το σύνολο σχεδόν της χώρας, η επικύρωση περίπου του 50 % εξ αυτών έχει καθυστερήσει λόγω της πανδημίας, των ανεξέλεγκτων πυρκαγιών του περασμένου καλοκαιριού και της αναδιοργάνωσης των δασικών υπηρεσιών. Η επικύρωση αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί σε μεγάλο βαθμό έως τον Ιούλιο του 2022.

Στήριξη, με συστηματικό τρόπο, των ατόμων που εισέρχονται στην αγορά εργασίας

Μολονότι οι επιπτώσεις της πανδημίας στην απασχόληση και την κοινωνία έχουν μετριαστεί, η ανεργία και η φτώχεια παραμένουν σε υψηλά επίπεδα. Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE), παρότι μειώθηκε σημαντικά από το 2017, ανήλθε σε 27,5 %, ποσοστό πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (21,9 %) το 2021, ενώ το ποσοστό της ενεργειακής φτώχειας (17,1 %) ήταν υπερδιπλάσιο από το ποσοστό της ΕΕ συνολικά (8,2 %) το 2020. Η ανεργία παρουσιάζει πτωτική τάση από το 2013, αλλά εξακολουθεί να είναι από τις υψηλότερες στην ΕΕ, ανερχόμενη γύρω στο 13 %, και πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες, τους νέους και τους υπηκόους τρίτων χωρών. Στην ηλικιακή ομάδα 20-64 ετών, οι γυναίκες έχουν 30 % λιγότερες ευκαιρίες απασχόλησης από τους άνδρες, ενώ σχεδόν το ένα πέμπτο των νέων (ηλικίας 15-29) βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Εν τω μεταξύ, ο κίνδυνος αδήλωτης και υποδηλωμένης εργασίας παραμένει υψηλός, παρότι έχουν καταβληθεί προσπάθειες για την εξάλειψη του φαινομένου. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων θα επιτρέψει στην Ελλάδα να συμβάλει στην επίτευξη των πρωταρχικών στόχων της ΕΕ για το 2030 όσον αφορά την απασχόληση και τη μείωση της φτώχειας.

Η αποτελεσματικότητα των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας παρεμποδίζεται από τους περιορισμούς της

([21]) Δείκτες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων, https://www.oecd.org/ economy/ reform/indicators-of-product-market-regulation/

([22]) Transparency International Corruption Perception Index (Διεθνής Διαφάνεια, Δείκτης αντίληψης για τη διαφθορά), https://www.transparency.org/en/countries/greece

ικανότητας της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης. Τον Μάρτιο του 2022 περίπου 1,1 εκατομμύρια άτομα που αναζητούν εργασία ήταν εγγεγραμμένα στη δημόσια υπηρεσία απασχόλησης. Περισσότερα από τα μισά είχαν εγγραφεί για διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών και, μεταξύ των ατόμων αυτών, οι γυναίκες ήταν διπλάσιες από τους άνδρες. Το 2021 ξεκίνησε σημαντική αναδιοργάνωση της υπηρεσίας, παράλληλα με σημαντική επέκταση των οικείων προγραμμάτων ενεργοποίησης. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν περιορισμοί όσον αφορά την ικανότητα. Η υπηρεσία διαθέτει επί του παρόντος 470 συμβούλους απασχόλησης και μόνο το ήμισυ του προσωπικού της ασχολείται άμεσα με άτομα που αναζητούν εργασία, ποσοστό που είναι σχετικά χαμηλό ([23]), ενώ η πολυπλοκότητα των διοικητικών διαδικασιών υποστήριξης εμποδίζει τη μετακίνηση περισσότερων ανθρώπινων πόρων σε υπηρεσίες παροχής συμβουλών με άμεση επαφή με το κοινό. Το 2022, με τη στήριξη του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, θα προσληφθούν σε προσωρινή βάση επιπλέον 540 σύμβουλοι, έως ότου βρεθεί μια πιο βιώσιμη διαρθρωτική λύση για τους περιορισμούς της ικανότητας της υπηρεσίας.

Προώθηση της πράσινης οικονομίας και μείωση των εισαγωγών ενέργειας

Η Ελλάδα εξαρτάται σε μέτριο βαθμό από τις εισαγωγές ενέργειας από τη Ρωσία Το 2020 ([24]) το φυσικό αέριο ανερχόταν στο 24 % του ενεργειακού μείγματος της Ελλάδας, και το 39 % εισήχθη από τη Ρωσία, ενώ το αργό πετρέλαιο αντιστοιχούσε στο 50 % του ενεργειακού της μείγματος, εκ του οποίου το 18 %, εξαιρουμένων των προϊόντων διύλισης πετρελαίου ([25]), εισήχθη από τη Ρωσία. Σημαντικό μερίδιο των εισαγωγών πετρελαίου χρησιμεύει ως εισροή στη μεγάλη βιομηχανία διύλισης της Ελλάδας, και στη συνέχεια επανεξάγεται με τη μορφή τελικών προϊόντων πετρελαίου.

Τα τελευταία έτη, η Ελλάδα έχει δρομολογήσει δράσεις για τη διαφοροποίηση των οδών και των πηγών ενεργειακού εφοδιασμού, ενώ οι προσπάθειες αναμένεται να ενταθούν στο εγγύς μέλλον. Στο πλαίσιο της νέας γεωπολιτικής κατάστασης η Ελλάδα καλείται να ενισχύσει τις προσπάθειες ενεργειακής διαφοροποίησης, όπως η συνεχιζόμενη διερεύνηση εναλλακτικών οδών εφοδιασμού με φυσικό αέριο και πετρέλαιο. Όσον αφορά το αργό πετρέλαιο, τον Μάρτιο του 2022 συνάφθηκε μια αρχική συμφωνία για την εισαγωγή μεγαλύτερης ποσότητας πετρελαίου από τη Σαουδική Αραβία, ενώ επί του παρόντος εκπονούνται και άλλα σχέδια. Όσον αφορά το φυσικό αέριο, ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου (TAP) που κατασκευάστηκε πρόσφατα έχει ήδη δώσει στην Ελλάδα τη δυνατότητα να διαφοροποιήσει τις πηγές εισαγωγών φυσικού αερίου. Για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας πρόσθετων υποδομών ΥΦΑ, είναι καίριας σημασίας η διασφάλιση της συμβατότητας των υφιστάμενων δικτύων διανομής αερίου. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι μελλοντικές επενδύσεις θα πρέπει να είναι ανθεκτικές στις μελλοντικές εξελίξεις, στο μέτρο του δυνατού, ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα εγκλωβισμού. Τέλος, εξίσου σημαντικό είναι ότι αρκετά έργα διασύνδεσης βρίσκονται στο στάδιο της ανάπτυξης, ενώ άλλες επενδύσεις παραμένουν σε προπαρασκευαστικό στάδιο.

Η Ελλάδα παραμένει προσηλωμένη στον στόχο της για αύξηση της αποδοτικότητας της παραγωγής ενέργειας. Οι υφιστάμενες λιγνιτικές μονάδες ηλεκτροπαραγωγής αναμένεται να παροπλιστούν πλήρως έως το 2028, ενώ ταυτόχρονα θα αναληφθούν δράσεις

([23]) Assessment Report on PES Capacity (Εκθεση αξιολόγησης σχετικά με την ικανότητα των ΔΥΑ) (2020), Ευρωπαϊκό δίκτυο δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης (ΔΥΑ), Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

([24]) Eurostat (2020), μερίδιο των ρωσικών εισαγωγών επί των συνολικών εισαγωγών φυσικού αερίου, αργού πετρελαίου και λιθάνθρακα. Για την Ελλάδα, οι συνολικές εισαγωγές περιλαμβάνουν τις ενδοενωσιακές συναλλαγές. Στο αργό πετρέλαιο δεν περιλαμβάνονται τα προϊόντα διύλισης πετρελαίου.

([25]) Σημαντικό μερίδιο των συνολικών εισαγωγών πετρελαίου της Ελλάδας είναι προϊόντα εφοδιασμού διυλιστηρίων. Η Ελλάδα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ρωσικές εισαγωγές όσον αφορά τα προϊόντα αυτά, καθώς το 86 % των συνολικών εισαγωγών προϊόντων εφοδιασμού διυλιστηρίων προέρχεται από τη Ρωσία.

για τη στήριξη μιας δίκαιης και πράσινης μετάβασης (βλ. παραρτήματα 5, 6). Το 2021 το μερίδιο της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη στη συνολική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μειώθηκε σε ποσοστό χαμηλότερο του 10 %. Ταυτόχρονα, η χρήση ανανεώσιμης ενέργειας σε τομείς όπως τα κτίρια, οι κατασκευές και οι μεταφορές παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, ενώ νέες πηγές ενέργειας, όπως το ανανεώσιμο υδρογόνο, σε τομείς στους οποίους είναι δύσκολη η μείωση των εκπομπών, όπως η βιομηχανία, δεν αξιοποιούνται επαρκώς. Υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω προσπάθειες απανθρακοποίησης στον τομέα των μεταφορών, ο οποίος εξακολουθεί να είναι ένας τομέας που καταναλώνει σημαντικό μέρος του πετρελαίου, ιδίως μέσω της προώθησης περαιτέρω επενδύσεων στη βιώσιμη κινητικότητα. Για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η Ελλάδα δημιουργεί επί του παρόντος μια οργανωμένη πλατφόρμα συναλλαγών για τη διευκόλυνση των διμερών συμφωνιών αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

Η Ελλάδα έχει θέσει έναν σχετικά μετριοπαθή στόχο για τη μείωση της κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας έως το 2030 στο πλαίσιο του εθνικού της σχεδίου για την ενέργεια και το κλίμα. Παρότι το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας υποστηρίζει τη δημιουργία ενός πλαισίου για την προώθηση της αγοράς ενεργειακών υπηρεσιών, πρόσθετες μεταρρυθμίσεις, μεταξύ άλλων για την υπέρβαση του προβλήματος του διχασμού των κινήτρων ([26]) και τη βελτίωση της ικανότητας και των προσόντων των επαγγελματιών στον τομέα των κτιρίων, θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των υφιστάμενων αδυναμιών της αγοράς και στην αύξηση των ποσοστών ενεργειακής ανακαίνισης. Η συνέχιση του δημοφιλούς προγράμματος ενεργειακά αποδοτικής ανακαίνισης κατοικιών στο πλαίσιο του ΣΑΑ και η επέκταση άλλων μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας ([27]) αποτελούν θετικά βήματα, ωστόσο οι δράσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο εάν εστιάσουν περισσότερο στις ευάλωτες ομάδες (βλ. παράρτημα 12).

Έχουν υλοποιηθεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις στην αγορά ενέργειας, αλλά η συμμετοχή στην αγορά παραμένει χαμηλή. Το μοντέλο στόχος (target model) για τη χονδρική αγορά εφαρμόζεται από το 2020. Ωστόσο, η ρευστότητα των αγορών ενέργειας θα μπορούσε να ενισχυθεί με τη δημιουργία συνεχούς ενδοημερήσιας αγοράς για τη βελτίωση της ενεργού συμμετοχής των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των τελικών καταναλωτών. Στη λιανική αγορά, το μερίδιο αγοράς της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού προσεγγίζει επί του παρόντος το 65 %, ποσοστό σημαντικά υψηλότερο από τον στόχο του 50 % που έχει ορίσει η εθνική νομοθεσία. Η ενίσχυση των αγορών ενέργειας, για παράδειγμα με την αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και με τη διάθεση της απόκρισης ζήτησης και της αποθήκευσης στους παράγοντες της αγοράς, αναμένεται να αυξήσει τον ανταγωνισμό και τις επενδύσεις στον τομέα, πράγμα το οποίο θα ωφελήσει τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

Η διαχείριση των αποβλήτων και η επεξεργασία των υδάτων παραμένουν ανεπαρκείς, παρότι καταβάλλονται προσπάθειες για τη βελτίωση και των δύο. Περίπου το 80 % των αστικών αποβλήτων της Ελλάδας αποτίθεται σε χώρους υγειονομικής ταφής (έναντι 24 % στην ΕΕ), και το 5,4 % των υλικών πόρων προέρχεται από ανακυκλωμένα απόβλητα (έναντι 12,8 % στην ΕΕ). Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, η Ελλάδα θέσπισε πρόσφατα νόμο για τη διαχείριση των αποβλήτων, ο οποίος θεσπίζει κίνητρα για τους δήμους ώστε να επιτυγχάνουν υψηλότερα ποσοστά ανακύκλωσης και να επιβάλλουν τη χωριστή συλλογή των ανακυκλώσιμων υλικών, ενώ παράλληλα προβλέπει την επέκταση της ευθύνης των παραγωγών αποβλήτων και τη δημιουργία των απαραίτητων εγκαταστάσεων ανακύκλωσης. Η

([26]) Διχασμός κινήτρων υφίσταται όταν τα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για την πληρωμή των λογαριασμών ενέργειας (δηλαδή οι μισθωτές) δεν συμπίπτουν με τα πρόσωπα που λαμβάνουν τις αποφάσεις για επενδύσεις κεφαλαίου.

([27]) Για παράδειγμα, το καθεστώς επιβολής υποχρέωσης που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 7 της οδηγίας της ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση (2012/27/ΕΕ).

εφαρμογή αυτού του νέου νομικού πλαισίου σε συνδυασμό με τον νέο φόρο υγειονομικής ταφής και η έγκριση επικαιροποιημένων σχεδίων διαχείρισης αποβλήτων από όλες τις ελληνικές περιφέρειες θα στηρίξουν τη μετάβαση προς μια κυκλική οικονομία. Στον τομέα της διαχείρισης των υδάτων, πολλοί μικροί δήμοι εξακολουθούν να μη διαθέτουν κατάλληλη διαχείριση υδάτων και/ή αξιόπιστη παροχή πόσιμου νερού, ενώ οι διαρροές στα δίκτυα διανομής εξακολουθούν να αποτελούν πρόβλημα. Για τη βελτίωση της διαχείρισης των περιορισμένων υδάτινων πόρων της, η Ελλάδα θα ιδρύσει νέα ρυθμιστική αρχή για τα ύδατα και τα λύματα στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (βλ. παράρτημα 7).

ΒΑΣΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας παρουσιάζει μια ευρεία και φιλόδοξη απάντηση στις διαρθρωτικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα μέσω:

- Επενδύσεων για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των δημόσιων κτιρίων, την επέκταση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των ικανοτήτων αποθήκευσης, καθώς και για την προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και της διαχείρισης των αποβλήτων και των υδάτων.

- Επενδύσεων στην ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και των εταιρειών του ιδιωτικού τομέα, σε υποδομές συνδεσιμότητας και σε ψηφιακές δεξιότητες. Προβλέπονται επίσης περαιτέρω βελτιώσεις στη δημόσια διοίκηση, συμπεριλαμβανομένων του συστήματος φορολογικής διοίκησης και του συστήματος δικαιοσύνης.

- Μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων που προωθούν την ενεργοποίηση στην αγορά εργασίας και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων, βελτιώνουν τη διαθεσιμότητα προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας και αναβαθμίζουν το σύστημα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Πέρα από τις μεταρρυθμίσεις και τις επενδύσεις που προβλέπονται στο ΣΑΑ, η Ελλάδα θα επωφεληθεί από:

- Βελτίωση του φιλικού προς τις επενδύσεις χαρακτήρα του φορολογικού συστήματος, μέσω της καθιέρωσης ολοκληρωμένου συστήματος προαποφάσεων σε θέματα φορολογίας και της βελτίωσης της διάρθρωσης της φορολογικής επιβάρυνσης των αυτοαπασχολουμένων.

- Διασφάλιση της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης, μέσω της διασφάλισης της ικανότητάς της να προσελκύει τις κατάλληλες δεξιότητες και της διατήρησης των δαπανών της στα προ της πανδημίας επίπεδα.

- Ενίσχυση της αποδοτικότητας των δαπανών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, μεταξύ άλλων με την ολοκλήρωση της ανάπτυξης του συστήματος πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης με επαρκή στελέχωση για την εξασφάλιση πλήρους κάλυψης του πληθυσμού.

- Ολοκλήρωση του έργου του κτηματολογίου με την ολοκλήρωση της κτηματογράφησης και των δασικών χαρτών.

- Εξασφάλιση αποτελεσματικής στήριξης για την ενεργοποίηση στην αγορά εργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στους νέους και στις γυναίκες, και περαιτέρω ενίσχυση των κοινωνικών πολιτικών, ώστε να συμβάλουν στην επίτευξη των πρωταρχικών στόχων της ΕΕ για το 2030 όσον αφορά την απασχόληση και τη μείωση της φτώχειας.

- Μείωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα με τους εξής τρόπους: α) μείωση της συνολικής χρήσης ορυκτών καυσίμων και επιτάχυνση της ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης υποδομών υδρογόνου, και, συνακόλουθα, στήριξη της απανθρακοποίησης της ελληνικής οικονομίας και της επίτευξης των εθνικών στόχων· β) διασφάλιση επαρκούς δυναμικότητας των διασυνδέσεων ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και διαφοροποίηση των οδών ενεργειακού εφοδιασμού· γ) ενίσχυση του πλαισίου της αγοράς ενεργειακών υπηρεσιών και επιτάχυνση της υλοποίησης των μέτρων ενίσχυσης της ενεργειακής απόδοσης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΩΝ

Διατομεακοί δείκτες προόδου 25

Παράρτημα 1: Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης 25

Παράρτημα 2: Εφαρμογή του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας 27

Παράρτημα 3: Άλλα μέσα της ΕΕ για την ανάκαμψη και την ανάπτυξη 29

Παράρτημα 4: Πρόοδος στην εφαρμογή των ειδικών ανά χώρα συστάσεων 32

Περιβαλλοντική βιωσιμότητα 35

Παράρτημα 5: Πράσινη Συμφωνία 35

Παράρτημα 6: Αντίκτυπος της πράσινης μετάβασης στην απασχόληση και στην κοινωνία 40

Παραγωγικότητα 42

Παράρτημα 7: Αποδοτική χρήση και παραγωγικότητα των πόρων 42

Παράρτημα 8: Ψηφιακή μετάβαση 44

Παράρτημα 9: Καινοτομία 46

Παράρτημα 10: Βιομηχανία και ενιαία αγορά 48

Παράρτημα 11: Δημόσια διοίκηση 50

Δικαιοσύνη 53

Παράρτημα 12: Προκλήσεις στον τομέα της απασχόλησης, των δεξιοτήτων και της κοινωνικής πολιτικής βάσει του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων 53

Παράρτημα 13: Εκπαίδευση και δεξιότητες 55

Παράρτημα 14: Υγεία και συστήματα υγείας 58

Παράρτημα 15: Οικονομικές και κοινωνικές επιδόσεις σε περιφερειακό επίπεδο 60

Μακροοικονομική σταθερότητα 63

Παράρτημα 16: Βασικές εξελίξεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα 63

Παράρτημα 17: Πίνακας αξιολόγησης της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών 65

Παράρτημα 18: Φορολογία 68

Παράρτημα 19: Βασικοί οικονομικοί και χρηματοοικονομικοί δείκτες 70

Παράρτημα 20: Ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους 71

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας Α2.1: Βασικά στοιχεία του ελληνικού ΣΑΑ 27

Πίνακας Α4.1: Συνοπτικός πίνακας των ειδικών ανά χώρα συστάσεων για το 2019, το 2020 και το 2021 33

Πίνακας Α5.1: Δείκτες στους οποίους στηρίζεται η πρόοδος όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία από μακροοικονομική άποψη 38

Πίνακας Α7.1: Επιλεγμένοι δείκτες αποδοτικής χρήσης των πόρων 43
Πίνακας Α8.1: Βασικοί δείκτες του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας 45
Πίνακας Α9.1: Βασικοί δείκτες έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας 47
Πίνακας Α10.1: Βασικοί δείκτες για την ενιαία αγορά και τη βιομηχανία 49
Πίνακας Α11.1: Δείκτες δημόσιας διοίκησης — Ελλάδα 52
Πίνακας Α12.1: Κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων για την Ελλάδα 53
Πίνακας Α13.1: Στόχοι σε επίπεδο ΕΕ και άλλοι συναφείς δείκτες βάσει του στρατηγικού πλαισίου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης 57
Πίνακας Α14.1: Κατάλογος βασικών δεικτών, υγεία 59
Πίνακας Α15.1: Επιλεγμένοι δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο — Ελλάδα 62
Πίνακας Α16.1: Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας 63
Πίνακας Α17.1: Πίνακας αξιολόγησης των μακροοικονομικών ανισορροπιών 66
Πίνακας Α18.1: Δείκτες φορολογίας 68
Πίνακας Α19.1: Βασικοί οικονομικοί και χρηματοοικονομικοί δείκτες 70

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα Α1.1: Πρόοδος ως προς την επίτευξη των ΣΒΑ στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία 26
Διάγραμμα Α2.1: Σύνολο επιχορηγήσεων που έχουν εκταμιευθεί στο πλαίσιο του ΜΑΑ 27
Διάγραμμα Α2.2: Σύνολο δανείων που έχουν εκταμιευθεί στο πλαίσιο του ΜΑΑ 28
Διάγραμμα Α2.3: Κατάσταση εκπλήρωσης των οροσήμων και των στόχων 28
Διάγραμμα Α2.4: Ποσοστό των κονδυλίων του ΜΑΑ που συμβάλλουν σε κάθε πυλώνα πολιτικής 28
Διάγραμμα Α3.1: Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία για την περίοδο 2014-2020 — συνολικός προϋπολογισμός ανά ταμείο (1) 29
Διάγραμμα Α3.2: Συμβολή της πολιτικής συνοχής στην επίτευξη των ΣΒΑ (1) 30
Διάγραμμα Α4.1: Πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2019-2020 (κύκλος του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου 2022) 32
Διάγραμμα Α5.1: Δημοσιονομικές πτυχές της πράσινης μετάβασης: Φορολογία και δημόσιες δαπάνες για την προστασία του περιβάλλοντος 35
Διάγραμμα Α5.2: Θεματική — Ενέργεια: Μερίδιο στο ενεργειακό μείγμα (στερεά καύσιμα, πετρέλαιο, αέριο, πυρηνική ενέργεια, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας) 36
Διάγραμμα Α5.3: Θεματική — Βιοποικιλότητα: Χερσαίες προστατευόμενες περιοχές και βιολογική γεωργία 37
Διάγραμμα Α5.4: Θεματική — Κινητικότητα: Μερίδιο οχημάτων μηδενικών εκπομπών (% των νέων αδειών κυκλοφορίας) 37
Διάγραμμα Α6.1: Προκλήσεις της δίκαιης πράσινης μετάβασης 41
Διάγραμμα Α6.2: Ενεργειακή φτώχεια ανά δεκατημόριο εισοδήματος 41
Διάγραμμα Α7.1: Οικονομική σημασία και επέκταση της κυκλικής οικονομίας — απασχόληση και προστιθέμενη αξία στους τομείς της κυκλικής οικονομίας 42
Διάγραμμα Α11.1: Επιδόσεις σε δείκτες τεκμηριωμένης χάραξης πολιτικής 50
Διάγραμμα Α11.2: Επιδόσεις στον δείκτη για τις δημόσιες συμβάσεις στην ενιαία αγορά 50
Διάγραμμα Α13.1: Χαμηλές επιδόσεις στην ανάγνωση ανά κοινωνικοοικονομική κατάσταση, PISA 2018. 55
Διάγραμμα Α14.1: Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, σε έτη 58
Διάγραμμα Α14.2: Προβλεπόμενη αύξηση των δημόσιων δαπανών για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κατά την περίοδο 2019-2070 (σενάριο αναφοράς της ομάδας εργασίας για τη δημογραφική γήρανση) 58
Διάγραμμα Α15.1: Κατά κεφαλήν εκπομπές CO2 από ορυκτά καύσιμα, 2018 (Ελλάδα) 60
Διάγραμμα Α15.2: Περιοχές που πλήττονται περισσότερο από την κλιματική μετάβαση στην Ελλάδα 61
Διάγραμμα Α15.3: Ομάδες επιδόσεων των περιφερειών (2021) 61
Διάγραμμα Α18.1: Δείκτες φορολογικής επιβάρυνσης 69
Πίνακας Α20.1: Ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους για την Ελλάδα 72
Πίνακας Α20.2: Χάρτης θερμότητας των κινδύνων δημοσιονομικής βιωσιμότητας για την Ελλάδα 73

Στο παρόν παράρτημα αξιολογείται η πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) ως προς τις τέσσερις διαστάσεις της ανταγωνιστικής βιωσιμότητας. Οι 17 ΣΒΑ και οι σχετικοί δείκτες τους παρέχουν ένα πλαίσιο πολιτικής με βάση την ατζέντα του 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Στόχος είναι να εξαλειφθούν όλες οι μορφές φτώχειας, να καταπολεμηθούν οι ανισότητες και να αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή και, παράλληλα, να διασφαλιστεί ότι κανείς δεν μένει στο περιθώριο. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της έχουν δεσμευτεί να τηρήσουν αυτή την ιστορική παγκόσμια συμφωνία-πλαίσιο και να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στη μεγιστοποίηση της προόδου όσον αφορά τους ΣΒΑ. Το διάγραμμα που ακολουθεί βασίζεται στο σύνολο δεικτών της ΕΕ για τους ΣΒΑ που αναπτύχθηκε για την παρακολούθηση της προόδου όσον αφορά τους ΣΒΑ στο πλαίσιο της ΕΕ.

Μολονότι η Ελλάδα σημειώνει πολύ καλές επιδόσεις ή παρουσιάζει βελτίωση όσον αφορά διάφορους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με την *περιβαλλοντική βιωσιμότητα* (ΣΒΑ 7 και 12), υστερεί ακόμα σε σχέση με άλλους (ΣΒΑ 9, 11 και 13). Η Ελλάδα έχει λάβει σημαντικά μέτρα για την επίτευξη των στόχων της δράσης για το κλίμα (ΣΒΑ 13). Έως το 2020 το μερίδιο της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας είχε σχεδόν φθάσει τον μέσο όρο της ΕΕ (21,7 % έναντι 22,1 %), παρότι είχε ξεκινήσει από χαμηλότερο επίπεδο. Η Ελλάδα έχει επίσης σημειώσει ιδιαίτερη πρόοδο όσον αφορά τις καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, καθώς οι εκπομπές μειώθηκαν κατά 28 % μεταξύ 2015 και 2020, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να βρίσκεται σε καλύτερη θέση από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή ενέργεια (ΣΒΑ 7) έχει βελτιωθεί σημαντικά από το 2015, ωστόσο το μερίδιο του πληθυσμού της Ελλάδας που δεν είναι σε θέση να θερμάνει επαρκώς την κατοικία του παραμένει διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ (17,1 % έναντι 8,2 %). Η πρόοδος όσον αφορά την επίτευξη των στόχων υπεύθυνης κατανάλωσης και παραγωγής (ΣΒΑ 12) είναι ανομοιογενής. Η ενεργειακή παραγωγικότητα αυξήθηκε κατά 8 % μεταξύ 2015 και 2020, αλλά εξακολουθεί να υπολείπεται κατά πολύ του μέσου όρου της ΕΕ. Η παραγωγή αποβλήτων εξαιρουμένων των μειζόνων ορυκτών αποβλήτων μειώθηκε κατά περίπου 30 % στην Ελλάδα και αυξήθηκε οριακά στην ΕΕ, ενώ οι εκπομπές CO_2 ανά χιλιόμετρο από τα καινούργια επιβατικά αυτοκίνητα αυξήθηκε ελαφρώς στην Ελλάδα αλλά κατά 10 % στην ΕΕ.

Η Ελλάδα παρουσιάζει βελτίωση όσον αφορά ορισμένους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με τη δικαιοσύνη (ΣΒΑ 2 και 10), αλλά υστερεί ακόμα σε σχέση με άλλους (ΣΒΑ 1, 3, 4, 5 και 8). Μολονότι η κατάσταση στην αγορά εργασίας και η κοινωνική κατάσταση στην Ελλάδα έχουν βελτιωθεί συνολικά τα τελευταία 5 έτη, παραμένουν γενικά λιγότερο ευνοϊκές από ό,τι στην ΕΕ. Το ποσοστό των ατόμων με σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση ανήλθε σε 14,9 % το 2020 έναντι μόλις 6,9 % στην ΕΕ, ενώ το ένα τρίτο του πληθυσμού της Ελλάδας (32,6 %) υφίστατο υπερβολική επιβάρυνση με δαπάνες στέγασης, έναντι μόλις 1 στους 10 στην ΕΕ (ΣΒΑ 1). Ορισμένες πτυχές της ισότητας (ΣΒΑ 5 και 10) έχουν παρουσιάσει κάποια βελτίωση, ωστόσο εξακολουθούν να είναι λιγότερο θετικές απ' ό,τι στην ΕΕ συνολικά. Το 2020 το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών ήταν χαμηλότερο από το αντίστοιχο των ανδρών κατά 19,4 εκατοστιαίες μονάδες (έναντι 11 μονάδων στην ΕΕ). Οι γυναίκες κατείχαν μόνο το 19,6 % των ανώτερων διοικητικών θέσεων και το 21,3 % των πολιτικών θέσεων (έναντι 30,6 % και 33,1 % στην ΕΕ αντίστοιχα). Οι άνθρωποι σε αγροτικές περιοχές στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν δυσανάλογα υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε σύγκριση με την ΕΕ συνολικά. Όσον αφορά τις πτυχές της υγείας (ΣΒΑ 3), ενώ το προσδόκιμο υγιούς ζωής (66 έτη) είναι ελαφρώς υψηλότερο απ' ό,τι στην ΕΕ (64,6 έτη) και περισσότεροι άνθρωποι αναφέρουν ότι είναι υγιείς (78,5 έναντι 69,5 %), το ποσοστό των ατόμων που καπνίζουν είναι υψηλότερο και αυξάνεται (42 % το 2020 έναντι 25 % στην ΕΕ). Παρά τη βελτίωση που σημειώθηκε με την πάροδο του χρόνου, η πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση, καθώς το 2020 το 6,5 % του πληθυσμού ανέφερε μη καλυπτόμενες ανάγκες ιατρικής περίθαλψης λόγω κόστους, απόστασης ή χρόνου αναμονής έναντι μόνο 1,8 % στην ΕΕ.

Η Ελλάδα υστερεί ακόμα όσον αφορά τους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με την παραγωγικότητα (ΣΒΑ 4, 8 και 9). Οι επιδόσεις της Ελλάδας στους τομείς της εκπαίδευσης και της καινοτομίας (ΣΒΑ 4 και 9) είναι ανομοιογενείς, με αποτελέσματα καλύτερα από τον μέσο όρο της ΕΕ

όσον αφορά την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (3,8 % έναντι 9,9 %) και την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (43,7 % έναντι 40,5 %), αλλά με μεγάλα κενά όσον αφορά τις χαμηλές επιδόσεις στην ανάγνωση (30,5 % έναντι 22,5 %), τη συμμετοχή σε προσχολική εκπαίδευση (68,8 % έναντι 92,8 %), τη συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων (4,1 % έναντι 9,2 %), τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες (52 % έναντι 54 %) και τις δαπάνες για Ε&Α (1,49 % του ΑΕΠ έναντι 2,32 %). Οι δείκτες αξιοπρεπούς εργασίας και οικονομικής ανάπτυξης (ΣΒΑ 8) έχουν σημειώσει βελτίωση μετά τη βαθιά και μακροχρόνια οικονομική κρίση της Ελλάδας, αλλά παραμένουν λιγότερο ευνοϊκοί απ' ό,τι σε άλλα κράτη μέλη, όπως υποδηλώνουν το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης (58,3 % έναντι 72,4 %) και το σταθερά υψηλό ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (10,5 % έναντι 2,4 %) και των νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (18,7 % έναντι 13,7 %).

Η Ελλάδα υστερεί ακόμα όσον αφορά τους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με τη μακροοικονομική σταθερότητα (ΣΒΑ 8 και 16). Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ανήλθε σε 16 170 EUR το 2020, ποσό που αντιστοιχεί στο 60 % περίπου του μέσου όρου της ΕΕ (26 380 EUR), ενώ οι επενδύσεις ήταν ιδιαιτέρως χαμηλές (11,7 % του ΑΕΠ το 2020 έναντι 22,3 % στην ΕΕ) (ΣΒΑ 8). Εν τω μεταξύ, υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού (19,2 %) κατήγγειλε εγκλήματα, βία ή βανδαλισμούς στην περιοχή του (ΣΒΑ 16).

Διάγραμμα Α1.1: **Πρόοδος ως προς την επίτευξη των ΣΒΑ στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία**

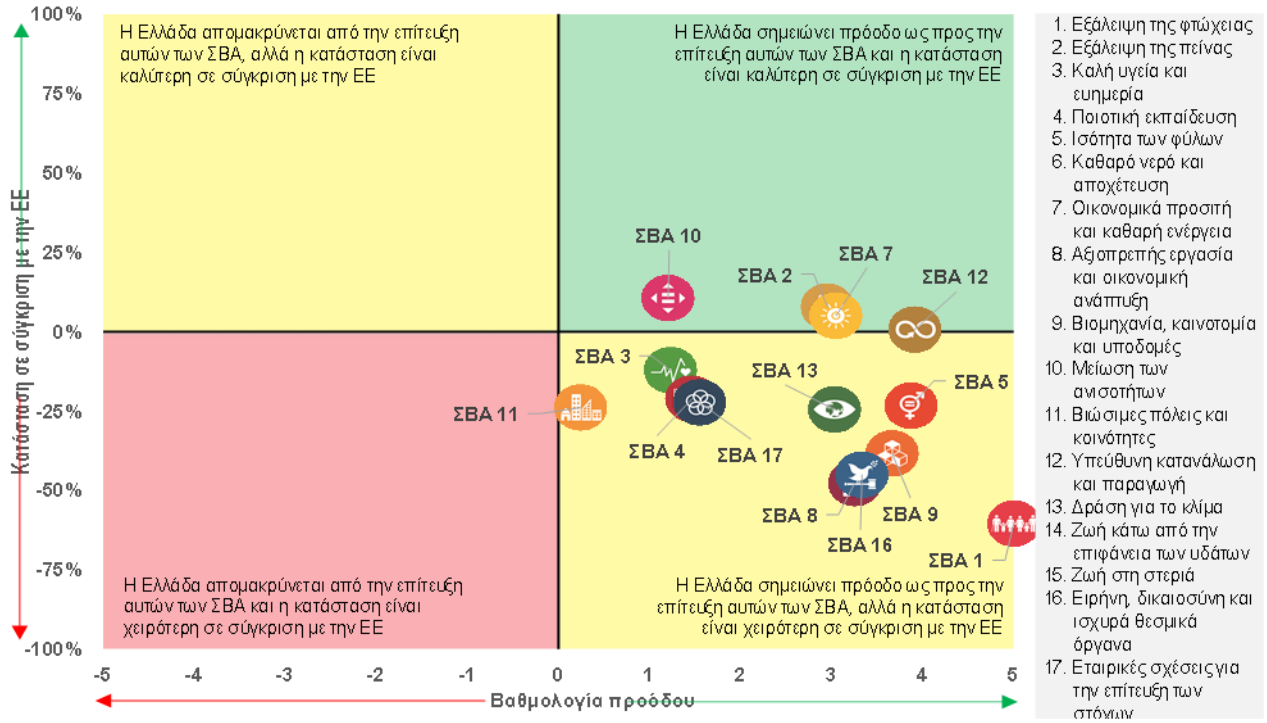

Σημείωση: *Για αναλυτικά σύνολα δεδομένων σχετικά με τους διάφορους ΣΒΑ, βλ. την ετήσια έκθεση της ESTAT με τίτλο «Sustainable development in the European Union» (Βιώσιμη ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση)* https://ec.europa.eu/eurostat/product?code=KS-09-22-019*· Εκτενή στοιχεία ανά χώρα σχετικά με τη βραχυπρόθεσμη πρόοδο των κρατών μελών διατίθενται στη διεύθυνση:* Key findings - Sustainable development indicators - Eurostat (europa.eu) (Βασικά πορίσματα — Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης — Eurostat (europa.eu)

Πηγή: Eurostat, τελευταία επικαιροποίηση της 28ης Απριλίου 2022. Τα στοιχεία αφορούν κυρίως τις περιόδους 2015-2020 και 2016-2021.

Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) αποτελεί τον πυρήνα των προσπαθειών της ΕΕ για τη στήριξη της ανάκαμψής της από την πανδημία COVID-19, την επιτάχυνση της διττής μετάβασης και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας έναντι μελλοντικών κλυδωνισμών. Η Ελλάδα υπέβαλε το οικείο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) στις 27 Απριλίου 2021. Η θετική αξιολόγηση της Επιτροπής στις 17 Ιουνίου 2021 και η έγκριση του Συμβουλίου στις 13 Ιουλίου 2021 άνοιξαν τον δρόμο για την εκταμίευση 17,8 δισ. EUR σε επιχορηγήσεις και 12,7 δισ. EUR σε δάνεια στο πλαίσιο του ΜΑΑ την περίοδο 2021-2026. Η συμφωνία χρηματοδότησης και η δανειακή σύμβαση υπογράφηκαν στις 23 και 26 Ιουλίου 2021 αντίστοιχα, και η επιχειρησιακή ρύθμιση υπογράφηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2021. Τα βασικά στοιχεία του ελληνικού ΣΑΑ παρατίθενται στον πίνακα Α2.1.

Πίνακας Α2.1: **Βασικά στοιχεία του ελληνικού ΣΑΑ**

Συνολικά κονδύλια	17,8 δισ. EUR σε επιχορηγήσεις (9,5 % του ΑΕΠ του 2019) και 12,7 δισ. EUR σε δάνεια
Επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις	106 επενδύσεις και 68 μεταρρυθμίσεις
Συνολικός αριθμός οροσήμων και στόχων	331
Εκτιμώμενος μακροοικονομικός αντίκτυπος	Αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,1-3,3 % έως το 2026 (0,3 % σε δευτερογενείς επιπτώσεις)
Εκταμιευθείσα προχρηματοδότηση	4 δισ. EUR (Αύγουστος 2021)
Πρώτη δόση	1,7 δισ. EUR σε επιχορηγήσεις και 1,9 δισ. EUR σε δάνεια (Απρίλιος 2022)

Σημείωση: Βλ. Pfeiffer P., Varga J. και in't Veld J. (2021), «Quantifying Spillovers of NGEU investment», (Ποσοτικοποίηση των δευτερογενών αποτελεσμάτων των επενδύσεων του NextGenerationEU), European Economy Discussion Papers, αριθ. 144 και Afman et al. (2021), «An overview of the economics of the Recovery and Resilience Facility», (Επισκόπηση των οικονομικών του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας), Τριμηνιαία έκθεση για τη ζώνη του ευρώ (QREA), τεύχος 20, αριθ. 3, σ. 7-16.
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Το ποσοστό των κονδυλίων που συμβάλλουν σε καθέναν από τους έξι πυλώνες πολιτικής του ΜΑΑ παρουσιάζεται στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Η υλοποίηση του ελληνικού σχεδίου βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη. Η Επιτροπή κατέβαλε 4 δισ. EUR στην Ελλάδα στο πλαίσιο προχρηματοδότησης τον Αύγουστο του 2021, ποσό που ισοδυναμεί με το 13 % της χρηματοδοτικής κατανομής, για τη στήριξη της υλοποίησης κρίσιμων επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων. Η πρώτη αίτηση πληρωμής της Ελλάδας αξιολογήθηκε θετικά από την Επιτροπή, η οποία έλαβε υπόψη τη γνώμη της Οικονομικής και Δημοσιονομικής Επιτροπής, με αποτέλεσμα την εκταμίευση χρηματοδοτικής στήριξης ύψους 3,6 δισ. EUR (χωρίς να υπολογίζεται η προχρηματοδότηση) στις 8 Απριλίου. Τα σχετικά 15 ορόσημα καλύπτουν μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις στους τομείς της ενεργειακής απόδοσης, της ηλεκτρικής κινητικότητας, της διαχείρισης αποβλήτων, της αγοράς εργασίας, της φορολογίας, της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και του συστήματος διαχείρισης και ελέγχου. Η ικανοποιητική εκπλήρωσή τους συμβάλλει στην εφαρμογή των σχετικών ειδικών ανά χώρα συστάσεων που απευθύνθηκαν στην Ελλάδα το 2019 και το 2020, βλ. παράρτημα 4. Συνολικά, η Ελλάδα αναφέρει έγκαιρη υλοποίηση των οροσήμων και των στόχων που πρέπει να επιτευχθούν έως το τέλος του πρώτου τριμήνου του 2022, κάτι το οποίο, ωστόσο, δεν προδικάζει την επιλογή του χρονικού σημείου υποβολής των επόμενων αιτήσεων πληρωμής ή την επίσημη αξιολόγηση της εκπλήρωσης των σχετικών οροσήμων και στόχων.

Η πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά την εφαρμογή του σχεδίου της παρουσιάζεται στον πίνακα αποτελεσμάτων για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα**.** Ο πίνακας αποτελεσμάτων παρέχει επίσης σαφή επισκόπηση της προόδου που έχει σημειωθεί όσον αφορά την εφαρμογή του ΜΑΑ συνολικά. Τα διαγράμματα που ακολουθούν δείχνουν την τρέχουσα κατάσταση όσον αφορά τα ορόσημα και τους στόχους που έχουν επιτευχθεί, όπως δηλώθηκαν από την Ελλάδα και επιβεβαιώθηκαν από την Επιτροπή.

Διάγραμμα Α2.1: **Σύνολο επιχορηγήσεων που έχουν εκταμιευθεί στο πλαίσιο του ΜΑΑ**

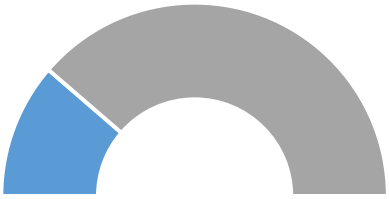

4,03 δισ. EUR

Σημείωση: Το διάγραμμα αυτό απεικονίζει το ποσό των επιχορηγήσεων που έχει εκταμιευθεί μέχρι στιγμής στο πλαίσιο του ΜΑΑ. Οι επιχορηγήσεις είναι μη επιστρεπτέες χρηματοδοτικές συνεισφορές. Το συνολικό ποσό των επιχορηγήσεων που χορηγούνται σε κάθε κράτος μέλος καθορίζεται από μια κλείδα κατανομής και το συνολικό εκτιμώμενο κόστος του αντίστοιχου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.
Πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων του ΜΑΑ https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html?lang=el

Διάγραμμα A2.2: **Σύνολο δανείων που έχουν εκταμιευθεί στο πλαίσιο του ΜΑΑ**

3,50 δισ. EUR

Σημείωση: Το διάγραμμα αυτό απεικονίζει το ποσό των δανείων που έχει εκταμιευθεί μέχρι στιγμής στο πλαίσιο του ΜΑΑ. Τα δάνεια είναι επιστρεπτέες χρηματοδοτικές συνεισφορές. Το συνολικό ποσό των δανείων που χορηγούνται σε κάθε κράτος μέλος καθορίζεται από την αξιολόγηση του αιτήματος του για τη χορήγηση δανείου και δεν μπορεί να υπερβαίνει το 6,8 % του ΑΕΕ του για το 2019.
Πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων του ΜΑΑ, https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html?lang=el

Διάγραμμα A2.3: **Κατάσταση εκπλήρωσης των οροσήμων και των στόχων**

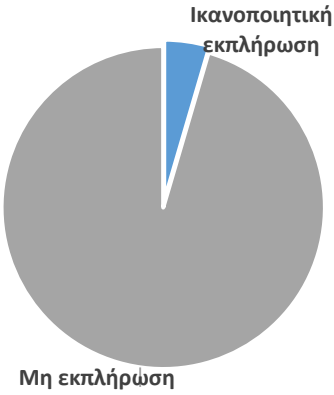

Σημείωση: Το διάγραμμα αυτό απεικονίζει το ποσοστό των οροσήμων και των στόχων που έχουν επιτευχθεί. Ένα ορόσημο ή ένας στόχος εκπληρώνεται μόλις ένα κράτος μέλος υποβάλει στην Επιτροπή στοιχεία που αποδεικνύουν ότι έχει επιτύχει το ορόσημο ή τον στόχο και η Επιτροπή αξιολογήσει θετικά την εκπλήρωση σε εκτελεστική απόφαση.
Πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων του ΜΑΑ https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html?lang=el

Διάγραμμα A2.4: **Ποσοστό των κονδυλίων του ΜΑΑ που συμβάλλουν σε κάθε πυλώνα πολιτικής**

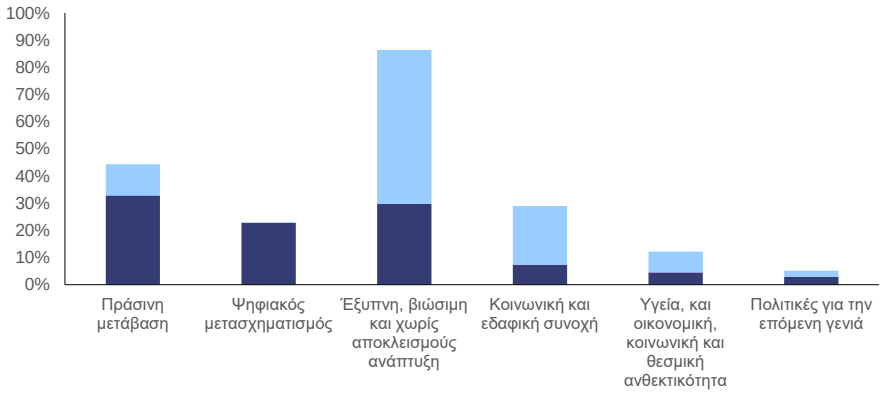

Σημείωση: Κάθε μέτρο συμβάλλει σε δύο τομείς πολιτικής των έξι πυλώνων και, ως εκ τούτου, η συνολική συνεισφορά σε όλους τους πυλώνες που παρουσιάζονται σε αυτό το διάγραμμα ανέρχεται στο 200 % του εκτιμώμενου κόστους του ελληνικού ΣΑΑ. Το κάτω μέρος αντιστοιχεί στο ποσό του κύριου πυλώνα, ενώ το πάνω μέρος στο ποσό του δευτερεύοντος πυλώνα.
Πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων του ΜΑΑ, https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html?lang=el

Ο προϋπολογισμός της ΕΕ ύψους άνω των 1,2 τρισεκατομμυρίων EUR για την περίοδο 2021-2027 αποτελεί τον επενδυτικό μοχλό που συμβάλλει στην υλοποίηση των προτεραιοτήτων της ΕΕ. Με τη στήριξη πρόσθετου ποσού ύψους περίπου 800 δισ. EUR μέσω του NextGenerationEU και του μεγαλύτερου μέσου του, του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, παρέχει σημαντική ικανότητα παρέμβασης για τη στήριξη της ανάκαμψης και της ανθεκτικότητας.

Κατά την περίοδο 2021-2027, τα κονδύλια της πολιτικής συνοχής της ΕΕ ([28]) θα στηρίξουν τους μακροπρόθεσμους αναπτυξιακούς στόχους της Ελλάδας. Θα δώσουν τη δυνατότητα επένδυσης 21,3 δισ. EUR ([29]), συμπεριλαμβανομένων 1,3 δισ. EUR από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, για την άμβλυνση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της πράσινης μετάβασης στις πλέον ευάλωτες περιφέρειες. Οι συμφωνίες εταιρικής σχέσης και τα προγράμματα που αφορούν τα κονδύλια πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2021-2027 λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις του 2019 και του 2020 και την επενδυτική καθοδήγηση που παρέχεται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, διασφαλίζοντας ότι τα χρήματα αυτά συμπληρώνουν πλήρως άλλες χρηματοδοτήσεις της ΕΕ. Επιπλέον, η Ελλάδα θα λάβει στήριξη ύψους 13,5 δισ. EUR για την περίοδο 2023-27 στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής, η οποία στηρίζει την κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική βιωσιμότητα και καινοτομία στον τομέα της γεωργίας και στις αγροτικές περιοχές, συμβάλλοντας στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, και διασφαλίζοντας μακροπρόθεσμη επισιτιστική ασφάλεια.

Διάγραμμα Α3.1: **Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία για την περίοδο 2014-2020 — συνολικός προϋπολογισμός ανά ταμείο (1)**

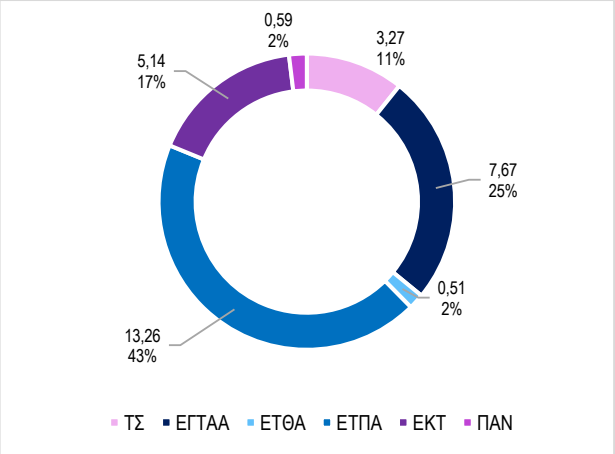

Σημείωση: Τα στοιχεία για το ΕΓΤΑΑ και το REACT-EU αφορούν την περίοδο 2014-2022.
(1) σε δισ. EUR, %
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Κατά την περίοδο 2014-2020, τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) για την Ελλάδα είχε προβλεφθεί να επενδύσουν 24,8 δισ. EUR ([30]) από τον προϋπολογισμό της ΕΕ. Η συνολική επένδυση, συμπεριλαμβανομένης της εθνικής χρηματοδότησης, ανέρχεται σε 55,32 δισ. EUR (διάγραμμα Α3.1), ποσό που αντιπροσωπεύει περίπου το 2,37 % του ΑΕΠ για την περίοδο 2014-2020 και το 78,31 % των δημόσιων επενδύσεων ([31]). Έως τις 31 Δεκεμβρίου 2021, είχε διατεθεί το 127 % του συνολικού ποσού σε συγκεκριμένα έργα, ενώ αναφέρθηκε ότι είχαν δαπανηθεί 15,2 δισ. EUR, με αποτέλεσμα να απομένουν 9,6 δισ. EUR για να δαπανηθούν έως το τέλος του 2023 ([32]). Και οι 11 θεματικοί στόχοι αφορούν την Ελλάδα. Έως το τέλος του 2020, οι επενδύσεις στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής στήριξαν περίπου 140 241 επιχειρήσεις, βελτίωσαν τις εγκαταστάσεις ερευνητικών υποδομών για 1 516 ερευνητές, εξασφάλισαν για 39 382 νοικοκυριά βελτιωμένη

([28]) Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+), Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ), Interreg.

([29]) Σε τρέχουσες τιμές, πηγή: Ανοικτά δεδομένα για τη συνοχή.

([30]) Τα ΕΔΕΤ περιλαμβάνουν τα ταμεία της πολιτικής συνοχής (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ+, ΤΣ, Interreg, ΕΓΤΑΑ και ΕΤΘΑ). Σύμφωνα με τον «κανόνα N+ 3», τα κονδύλια που έχουν δεσμευτεί για τα έτη 2014-20 πρέπει να δαπανηθούν το αργότερο έως το 2023 (έως το 2025 για το ΕΓΤΑΑ). Πηγή δεδομένων: Ανοικτά δεδομένα για τη συνοχή, τελευταία ενημέρωση 31.12.2021 για τα ΕΤΠΑ, ΕΚΤ+, ΤΣ, Interreg· τελευταία ενημέρωση 31.12.2020 για το ΕΓΤΑΑ και το ΕΤΘΑ.

([31]) Οι δημόσιες επενδύσεις είναι ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου, συν τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης.

([32]) Συμπεριλαμβανομένου του REACT-EU. Στοιχεία για τα ΕΔΕΤ στη διεύθυνση https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/GR

κατάταξη ενεργειακής κατανάλωσης και παρείχαν σε 4 893 928 άτομα βελτιωμένες υπηρεσίες υγείας. Επιπλέον, 250 000 μακροχρόνια άνεργοι συμμετείχαν σε χρηματοδοτούμενα έργα, 240 000 άτομα απέκτησαν προσόντα και συστάθηκαν 241 κέντρα κοινότητας που λειτουργούν ως υπηρεσίες μιας στάσης για κοινωνικές υπηρεσίες σε όλη την Ελλάδα. Ο δυνητικός αντίκτυπος των επενδύσεων των τριών κύριων ταμείων της πολιτικής συνοχής (ΕΤΠΑ, ΤΣ, ΕΚΤ) στο ΑΕΠ της Ελλάδας για την περίοδο 2014-2020 εκτιμάται σε + 2,19 % το 2023 και + 1,37 % το 2033 σε σύγκριση με το ΑΕΠ βάσει σεναρίου χωρίς την πολιτική συνοχής ([33]).

Διάγραμμα Α3.2: **Συμβολή της πολιτικής συνοχής στην επίτευξη των ΣΒΑ (1)**

(1) σε δισ. EUR, %
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Τα ταμεία της πολιτικής συνοχής συμβάλλουν ήδη σημαντικά στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Στην Ελλάδα, τα ταμεία της πολιτικής συνοχής στηρίζουν 11 από τους 17 ΣΒΑ, με ποσοστό έως και 93 % των δαπανών να συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων.

Τα ταμεία της πολιτικής συνοχής συμβάλλουν ήδη σημαντικά στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Στην Ελλάδα, τα ταμεία της πολιτικής συνοχής στηρίζουν 11 από τους 17 ΣΒΑ, με ποσοστό έως και 93 % των δαπανών να συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων.

Το μέσο REACT-EU (Συνδρομή στην Ανάκαμψη για τη Συνοχή και τις Περιοχές της Ευρώπης) στο πλαίσιο του NextGenerationEU, παρείχε πρόσθετη χρηματοδότηση ύψους 1 708 δισ. EUR επιπλέον των κονδυλίων της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2014-2020 για την Ελλάδα, ώστε να διασφαλιστεί η ισόρροπη ανάκαμψη, να τονωθεί η σύγκλιση και να παρασχεθεί ζωτικής σημασίας στήριξη στις περιφέρειες μετά την πανδημία του κορονοϊού. Η στήριξη του REACT-EU προς την Ελλάδα επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης της νόσου COVID-19 μέσω της χρηματοδότησης της επιχειρηματικότητας και της ενίσχυσης της πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Η πρωτοβουλία επενδύσεων για την αντιμετώπιση του κορωνοϊού ([34]) παρείχε στην Ελλάδα την πρώτη στήριξη έκτακτης ανάγκης της ΕΕ για την πανδημία COVID-19. Εισήγαγε εξαιρετική ευελιξία που έδωσε στην Ελλάδα τη δυνατότητα να ανακατανείμει πόρους για άμεσες ανάγκες δημόσιας υγείας (426 εκατ. EUR) και να στηρίξει τις επιχειρήσεις (1 775 εκατ. EUR). Για παράδειγμα, η Ελλάδα ανακατεύθυνε κονδύλια για την αγορά προστατευτικού εξοπλισμού και υλικού ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, για την ενίσχυση του υγειονομικού προσωπικού και του κεφαλαίου κίνησης για τις ΜΜΕ, καθώς και για την ψηφιοποίηση του εκπαιδευτικού συστήματος και της δημόσιας διοίκησης. Η Ελλάδα επωφελήθηκε επίσης από την προσωρινή χρηματοδότηση κατά 100 % των μέτρων της πολιτικής συνοχής από την ΕΕ, καθώς περίπου 590 εκατ. EUR χρηματοδοτήθηκαν κατά 100 % το 2021.

Η Ελλάδα έλαβε στήριξη στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού μέσου προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE) για τη χρηματοδότηση συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας και παρόμοιων μέτρων. Το Συμβούλιο χορήγησε στην Ελλάδα χρηματοδοτική συνδρομή στο πλαίσιο του SURE τον Σεπτέμβριο του 2020 και συμπληρωματική στήριξη τον Απρίλιο του 2021 μέγιστου ύψους 5 265 δισ. EUR, ποσό το οποίο εκταμιεύθηκε έως τις 25 Μαΐου 2021. Το SURE εκτιμάται ότι στήριξε περίπου το 35 % των εργαζομένων και το 45 % των επιχειρήσεων για τουλάχιστον 1 μήνα το 2020 και το 15 % των εργαζομένων και το 30 % των επιχειρήσεων το 2021, κυρίως στους τομείς της παροχής υπηρεσιών

([33]) Crucitti, F., Lazarou, N., Monfort, P., και Salotti, S. (2022). The RHOMOLO impact assessment of the 2014-2020 cohesion policy in the EU regions (Εκτίμηση των επιπτώσεων με βάση το υπόδειγμα RHOMOLO για την πολιτική συνοχής για την περίοδο 2014-2020 στις περιφέρειες της ΕΕ.) JRC Working Papers on Territorial Modelling and Analysis (Έγγραφα εργασίας του JRC σχετικά με την εδαφική μοντελοποίηση και ανάλυση) No 01/2022, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σεβίλλη, JRC128208.

([34]) Ανακατανομή των πόρων των ΕΔΕΤ σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2020/460 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαρτίου 2020, και τον κανονισμό (ΕΕ) 2020/558 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2020.

καταλύματος και εστίασης, του χονδρικού και λιανικού εμπορίου και της μεταποίησης. Εκτιμάται ότι η Ελλάδα εξοικονόμησε συνολικά 0,51 δισ. EUR σε πληρωμές τόκων λόγω των χαμηλότερων επιτοκίων του SURE.

Η Επιτροπή παρέχει εξατομικευμένη εμπειρογνωσία στην Ελλάδα στο πλαίσιο του Μέσου Τεχνικής Υποστήριξης για να συνδράμει στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων που ενισχύουν την ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προβλέπονται στο ΣΑΑ. Από το 2015 η Ελλάδα έχει λάβει βοήθεια μέσω περισσότερων από 200 έργων τεχνικής υποστήριξης. Τα έργα που υλοποιήθηκαν το 2021 αποσκοπούσαν, για παράδειγμα, στη στήριξη του ψηφιακού μετασχηματισμού της δημόσιας διοίκησης, συμβάλλοντας στον σχεδιασμό και στις δράσεις επικοινωνίας μιας ολοκληρωμένης πολιτικής ψηφιακής διακυβέρνησης για τον ελληνικό δημόσιο τομέα. Η Επιτροπή παρείχε επίσης στην Ελλάδα στήριξη για την ανάπτυξη ικανοτήτων με σκοπό την παρακολούθηση, τον συντονισμό και την αξιολόγηση των μεταρρυθμίσεών της και την παροχή βοήθειας για την εκπόνηση του οικείου ΣΑΑ. Η Ελλάδα λαμβάνει επίσης συνεχή στήριξη για την υλοποίηση συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων που προβλέπονται στο οικείο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, όπως ο εκσυγχρονισμός του νομικού πλαισίου του προγράμματος δημόσιων επενδύσεων και η κατάρτιση στρατηγικής για την ποιότητα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Το 2022 θα δρομολογηθεί ένα νέο έργο για τη στήριξη της βιώσιμης αστικής κινητικότητας.

Η Ελλάδα λαμβάνει επίσης στήριξη από άλλα προγράμματα της ΕΕ όπως ο μηχανισμός «Συνδέοντας την Ευρώπη», στο πλαίσιο του οποίου διατέθηκαν 615,7 εκατ. EUR σε συγκεκριμένα έργα για τα στρατηγικά δίκτυα μεταφορών και το πρόγραμμα «Ορίζων 2020», στο πλαίσιο του οποίου διατέθηκε χρηματοδότηση της ΕΕ ύψους 1 700,0 εκατ. EUR.

Οι ειδικές ανά χώρα συστάσεις παρέχουν καθοδήγηση στα κράτη μέλη σχετικά με τις οικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές, τις πολιτικές απασχόλησης και τις διαρθρωτικές πολιτικές. Αποσκοπούν στην ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης και της δημιουργίας θέσεων εργασίας, με παράλληλη επίτευξη ή διατήρηση υγιών δημόσιων οικονομικών, πρόληψη των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών, και προώθηση της διττής μετάβασης.

Η Επιτροπή αξιολόγησε τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις που απευθύνθηκαν στην Ελλάδα για την περίοδο 2019-2021 ([35]) στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Στην αξιολόγηση λαμβάνονται υπόψη τα μέτρα πολιτικής που έχει λάβει η Ελλάδα μέχρι σήμερα ([36]), καθώς και οι δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) ([37]). Σε αυτό το πρώιμο στάδιο της υλοποίησης του ΣΑΑ, στο 80 % συνολικά των ειδικών ανά χώρα συστάσεων που εστιάζονται σε διαρθρωτικά ζητήματα για το 2019 και το 2020 έχει καταγραφεί τουλάχιστον «κάποια πρόοδος», ενώ στο 20 % έχει καταγραφεί «περιορισμένη» πρόοδος (βλ. διάγραμμα Α4.1). Κατά τα προσεχή έτη αναμένεται να σημειωθεί σημαντική πρόσθετη πρόοδος όσον αφορά την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών ειδικών ανά χώρα συστάσεων με την περαιτέρω υλοποίηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.

Διάγραμμα Α4.1: **Πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2019-2020 (κύκλος του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου 2022)**

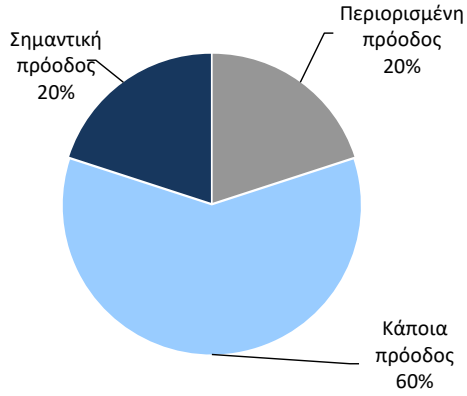

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

([35]) Ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2021: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32021H0729%2808%29&qid=1627675454457

Ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2020: EUR-Lex - 32020H0826(08) - EL - EUR-Lex (europa.eu).

Ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2019: EUR-Lex - 32019H0905(08) - EL - EUR-Lex (europa.eu).

([36]) Συμπεριλαμβανομένων των μέτρων πολιτικής που αναφέρονται στο εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, καθώς και στις εκθέσεις του ΜΑΑ (υποβολή εκθέσεων ανά εξάμηνο σχετικά με την πρόοδο όσον αφορά την υλοποίηση των οροσήμων και των στόχων και που προκύπτουν από την αξιολόγηση της αίτησης πληρωμής).

([37]) Ζητήθηκε από τα κράτη μέλη να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά, στα οικεία σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, το σύνολο ή σημαντικό υποσύνολο των σχετικών ειδικών ανά χώρα συστάσεων που εξέδωσε το Συμβούλιο το 2019 και το 2020. Η αξιολόγηση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων που παρουσιάζεται εδώ λαμβάνει υπόψη τον βαθμό εφαρμογής των μέτρων που περιλαμβάνονται στο ΣΑΑ και εκείνων που είχαν ληφθεί εκτός του ΣΑΑ κατά τον χρόνο της αξιολόγησης. Στα μέτρα που προβλέπονται στο παράρτημα της εκδοθείσας εκτελεστικής απόφασης του Συμβουλίου για την έγκριση της αξιολόγησης του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και τα οποία δεν έχουν ακόμη εγκριθεί ούτε εφαρμοστεί αλλά θεωρείται ότι έχουν εξαγγελθεί με αξιόπιστο τρόπο, σύμφωνα με τη μεθοδολογία αξιολόγησης των ειδικών ανά χώρα συστάσεων, αποδίδεται ο χαρακτηρισμός «περιορισμένη πρόοδος». Μόλις εφαρμοστούν, τα μέτρα αυτά μπορούν να οδηγήσουν στον χαρακτηρισμό «κάποια/σημαντική πρόοδος» ή «πλήρης εφαρμογή», ανάλογα με τη συνάφειά τους.

Πίνακας Α4.1: **Συνοπτικός πίνακας των ειδικών ανά χώρα συστάσεων για το 2019, το 2020 και το 2021**

Ελλάδα	Αξιολόγηση τον Μάιο του 2022*	Κάλυψη των CSR στο ΣΑΑ έως το 2026**
2019 CSR1	**Σημαντική πρόοδος**	
Να επιτύχει βιώσιμη οικονομική ανάκαμψη και να αντιμετωπίσει τις υπερβολικές μακροοικονομικές ανισορροπίες, συνεχίζοντας και ολοκληρώνοντας τις μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με τις μεταπρογραμματικές δεσμεύσεις που αναλήφθηκαν στο πλαίσιο της Ευρωομάδας στις 22 Ιουνίου 2018.	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
2019 CSR 2	**Κάποια πρόοδος**	
Να επικεντρώσει την επενδυτική οικονομική πολιτική στους ακόλουθους τομείς: βιώσιμες μεταφορές και εφοδιαστική,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
περιβαλλοντική προστασία, ενεργειακή απόδοση, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και έργα διασύνδεσης,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
ψηφιακές τεχνολογίες,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
Ε&Α,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
εκπαίδευση	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2023.
δεξιότητες,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
απασχολησιμότητα,	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
υγεία,	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
ανάπλαση των αστικών περιοχών, λαμβάνοντας υπόψη τις περιφερειακές ανισότητες και την ανάγκη διασφάλισης της κοινωνικής ένταξης.	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
2020 CSR1	**Κάποια πρόοδος**	
Σύμφωνα με τη γενική ρήτρα διαφυγής, να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της πανδημίας, την ενίσχυση της οικονομίας και τη στήριξη της επακόλουθης ανάκαμψης. Όταν το επιτρέψουν οι οικονομικές συνθήκες, να επιδιώξει την εφαρμογή δημοσιονομικών πολιτικών που αποσκοπούν στην επίτευξη συνετών μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών θέσεων και στη διασφάλιση της βιωσιμότητας του χρέους, με παράλληλη ενίσχυση των επενδύσεων.	Πλέον άνευ αντικειμένου	
Να ενισχύσει την ανθεκτικότητα του συστήματος υγείας και	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
να εξασφαλίσει επαρκή και ισότιμη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη.	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2025.
2020 CSR2	**Κάποια πρόοδος**	
Να μετριάσει τις επιπτώσεις της κρίσης στην απασχόληση και την κοινωνία, μεταξύ άλλων με την εφαρμογή μέτρων όπως τα συστήματα μειωμένου ωραρίου εργασίας και	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2023.
με τη διασφάλιση αποτελεσματικής στήριξης της ενεργού συμμετοχής στον εργασιακό βίο.	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2023.
2020 CSR 3	**Κάποια πρόοδος**	
Να εφαρμόσει ταχέως μέτρα για την παροχή ρευστότητας και τη συνεχή ροή πιστώσεων και λοιπής χρηματοδότησης προς την οικονομία, με ιδιαίτερη έμφαση στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις που πλήττονται περισσότερο από την κρίση.	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
Να επισπεύσει ώριμα έργα δημόσιων επενδύσεων και	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
να προωθήσει τις ιδιωτικές επενδύσεις για τη στήριξη της οικονομικής ανάκαμψης.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
Να εστιάσει τις επενδύσεις στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση, ιδίως όσον αφορά τις ασφαλείς και βιώσιμες μεταφορές και την εφοδιαστική,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
την καθαρή και αποδοτική παραγωγή και χρήση ενέργειας,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
τις περιβαλλοντικές υποδομές και	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
τις ψηφιακές υποδομές πολύ υψηλής χωρητικότητας και	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
τις ψηφιακές δεξιότητες.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
Να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και την ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
να προωθήσει τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται για το 2022.
2020 CSR 4	**Σημαντική πρόοδος**	
Να συνεχίσει και να ολοκληρώσει τις μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με τις μεταπρογραμματικές δεσμεύσεις που δόθηκαν στο πλαίσιο της Ευρωομάδας στις 22 Ιουνίου 2018 για την επανεκκίνηση της βιώσιμης οικονομικής ανάκαμψης, μετά τη σταδιακή χαλάρωση των περιορισμών που έχουν επιβληθεί λόγω της έξαρσης της νόσου COVID-19.	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.
2021 CSR1	**Σημαντική πρόοδος**	
Το 2022, να χρησιμοποιήσει τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας για τη χρηματοδότηση πρόσθετων επενδύσεων για τη στήριξη της ανάκαμψης, ασκώντας παράλληλα συνετή δημοσιονομική πολιτική. Να διατηρήσει τις εθνικά χρηματοδοτούμενες επενδύσεις.	Πλήρης εφαρμογή	
Όταν το επιτρέψουν οι οικονομικές συνθήκες, να επιδιώξει την εφαρμογή δημοσιονομικής πολιτικής που αποσκοπεί στην επίτευξη συνετών μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών θέσεων και στη διασφάλιση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας μεσοπρόθεσμα.	Σημαντική πρόοδος	
Ταυτόχρονα, να αυξήσει τις επενδύσεις για να ενισχυθεί το αναπτυξιακό δυναμικό. Να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στη σύνθεση των δημόσιων οικονομικών, τόσο στο σκέλος των εσόδων όσο και στο σκέλος των δαπανών του προϋπολογισμού, καθώς και στην ποιότητα των δημοσιονομικών μέτρων, ώστε να εξασφαλιστεί βιώσιμη ανάκαμψη χωρίς αποκλεισμούς. Να δώσει προτεραιότητα στις βιώσιμες επενδύσεις που ενισχύουν την ανάπτυξη, ιδίως με τη στήριξη της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης.	Σημαντική πρόοδος	
Να δώσει προτεραιότητα στις δημοσιονομικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα συμβάλουν στην παροχή χρηματοδότησης για τις προτεραιότητες της δημόσιας πολιτικής και στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, μεταξύ άλλων ενισχύοντας την κάλυψη, την επάρκεια και τη βιωσιμότητα των συστημάτων υγείας και κοινωνικής προστασίας για όλους.	Περιορισμένη πρόοδος	

(*) Βλ. υποσημείωση 36.

(**) Τα μέτρα που αναφέρονται με την επισήμανση «εφαρμόζονται από το 2021» είναι μόνον εκείνα που περιλαμβάνονται στην πρώτη αίτηση πληρωμής στο πλαίσιο του ΜΑΑ που υποβλήθηκε από την Ελλάδα και αξιολογήθηκε θετικά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποσκοπεί στον μετασχηματισμό της ΕΕ σε μια δίκαιη και ευημερούσα κοινωνία με οικονομία σύγχρονη, ανταγωνιστική και αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων, στην οποία το 2050 θα έχουν μηδενιστεί οι καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και στην οποία η οικονομική ανάπτυξη θα έχει αποσυνδεθεί από τη χρήση των πόρων. Το παρόν παράρτημα παρέχει μια εικόνα των σημαντικότερων και πλέον συναφών από οικονομική άποψη εξελίξεων στην Ελλάδα ως προς τα αντίστοιχα δομικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Συμπληρώνεται από το παράρτημα 6 σχετικά με τον αντίκτυπο της πράσινης μετάβασης στην απασχόληση και στην κοινωνία, και από το παράρτημα 7 για τις πτυχές της Πράσινης Συμφωνίας που αφορούν την κυκλική οικονομία.

Η ένταση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της Ελλάδας εξακολουθεί να είναι σημαντικά υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ υπάρχει ακόμη μεγάλο περιθώριο απανθρακοποίησης της ελληνικής οικονομίας. Οι συνολικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου της χώρας (εξαιρουμένων των εκπομπών από τη χρήση γης, την αλλαγή χρήσης γης και τις δραστηριότητες δασοπονίας) έχουν μειωθεί από το 1990, αν και σε λιγότερο αξιοσημείωτο βαθμό από τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι κατά κεφαλήν εκπομπές είναι ελαφρώς υψηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η Ελλάδα αναμένεται να υπερβεί τον τρέχοντα στόχο της για τη μείωση των εκπομπών έως το 2030 βάσει του κανονισμού της ΕΕ για τον επιμερισμό των προσπαθειών [– 16 %, ενώ ο στόχος του κανονισμού για τον επιμερισμό των προσπαθειών που πρότεινε η Επιτροπή στη δέσμη μέτρων προσαρμογής στον στόχο του 55 % (Fit for 55) είναι – 22,7 %]. Εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό περιθώριο μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στον τομέα των αποβλήτων και των μεταφορών. Το εθνικό σχέδιο της Ελλάδας για την ενέργεια και το κλίμα προβλέπει περαιτέρω μείωση των καθαρών απορροφήσεων στους τομείς της χρήσης γης και της δασοπονίας έως το 2030. Στο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ), η Ελλάδα κατανέμει το 37,5 % των διαθέσιμων κονδυλίων σε στόχους για το κλίμα και περιγράφει κρίσιμες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την επιτάχυνση της μετάβασης σε μια πιο βιώσιμη οικονομία, με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, ανθεκτική στην κλιματική αλλαγή. Η Ελλάδα πέτυχε τον στόχο της για το 2020 όσον αφορά την ανανεώσιμη ενέργεια και έχει θέσει έναν φιλόδοξο στόχο για το 2030.

Η Ελλάδα εισπράττει υψηλά έσοδα από περιβαλλοντικούς φόρους. Ως ποσοστό επί των συνολικών φορολογικών εσόδων, καθώς και του ΑΕΠ, τα φορολογικά έσοδα της Ελλάδας από την ενέργεια και τις μεταφορές είναι πολύ υψηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ και έχουν παραμείνει σχετικά σταθερά στον χρόνο. Αντιθέτως, οι φόροι χρήσης πόρων και ρύπανσης είναι πολύ χαμηλοί ([38]). Το μερίδιο των δαπανών για την προστασία του περιβάλλοντος στις συνολικές δημόσιες δαπάνες είναι υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (διάγραμμα Α5.1).

Διάγραμμα Α5.1: **Δημοσιονομικές πτυχές της πράσινης μετάβασης: Φορολογία και δημόσιες δαπάνες για την προστασία του περιβάλλοντος**

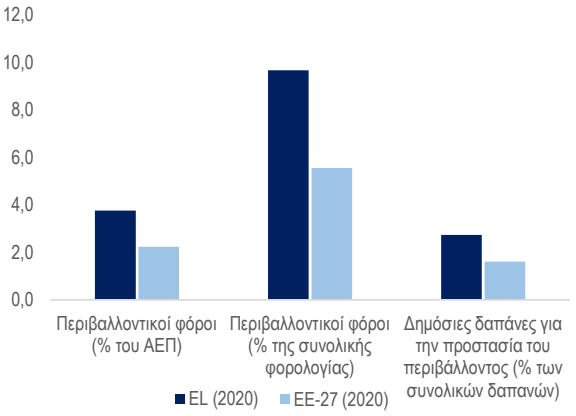

Πηγή: Eurostat

([38]) Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη φορολογία, βλ. παράρτημα 18.

Διάγραμμα Α5.2: **Θεματική — Ενέργεια: Μερίδιο στο ενεργειακό μείγμα (στερεά καύσιμα, πετρέλαιο, αέριο, πυρηνική ενέργεια, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας)**

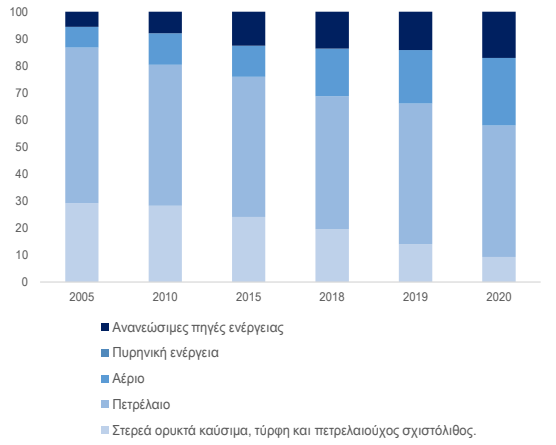

(1) Το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας περιλαμβάνει τα απόβλητα
(2) Το ενεργειακό μείγμα βασίζεται στην ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση και δεν περιλαμβάνει τη θερμότητα και την ηλεκτρική ενέργεια. Το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας περιλαμβάνει τα βιοκαύσιμα και τα μη ανανεώσιμα απόβλητα.
Πηγή: Eurostat

Το ενεργειακό μείγμα της Ελλάδας εξαρτάται παραδοσιακά από τα ορυκτά καύσιμα. Το 2020 το μερίδιο του φυσικού αερίου στην ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση ενέργειας ανήλθε σε 24 %, ενώ τα στερεά καύσιμα και το πετρέλαιο αντιπροσώπευαν το 9 % και το 50 % αντίστοιχα. Με ένα φιλόδοξο εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα, η Ελλάδα αποφάσισε να παροπλίσει τις λιγνιτικές μονάδες της έως το 2028 (τις περισσότερες έως το 2023) και σχεδόν να διπλασιάσει, έως το 2030, το μερίδιο της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, το οποίο ανήλθε στο 17 % της τελικής εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας το 2020. Καθώς η Ελλάδα πρόκειται να συνεχίσει να χρησιμοποιεί το φυσικό αέριο ως μεταβατικό καύσιμο, έως το 2030 το μερίδιο του αερίου και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό μείγμα θα αυξηθεί, ενώ ο άνθρακας ουσιαστικά θα εξαφανιστεί και το πετρέλαιο θα μειωθεί σημαντικά.

Όσον αφορά τη βιοποικιλότητα και την υγεία των οικοσυστημάτων, η Ελλάδα παρουσιάζει μια ανομοιογενή εικόνα. Έως το 2021 το 27,6 % της ηπειρωτικής Ελλάδας καλυπτόταν από το δίκτυο Natura 2000 (ο μέσος όρος στην ΕΕ ήταν 18,1 %), ενώ οι ζώνες που είχαν χαρακτηριστεί ως ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ) βάσει της οδηγίας για τα άγρια πτηνά κάλυπταν το 20 % (μέσος όρος στην ΕΕ 12,3 %) και οι τόποι κοινοτικής σημασίας (ΤΚΣ) βάσει της οδηγίας για τους οικότοπους κάλυπταν το 15 % (μέσος όρος στην ΕΕ 13,8 %) της ελληνικής επικράτειας. Από την τελευταία αξιολόγηση του μέρους του δικτύου Natura 2000 που αφορά τους ΤΚΣ προκύπτει ότι το δίκτυο Natura 2000 της Ελλάδας θεωρείται πλέον ολοκληρωμένο. Σήμερα, το δίκτυο Natura 2000 καλύπτει το 19,6 % της συνολικής θαλάσσιας περιοχής της χώρας. Λαμβανομένων υπόψη τόσο των περιοχών του δικτύου Natura 2000 όσο και άλλων εθνικά προσδιορισμένων προστατευόμενων περιοχών, η Ελλάδα προστατεύει νομικά το 35,2 % των χερσαίων περιοχών της (ο μέσος όρος στην ΕΕ είναι 26 %) και το 4,6 % των θαλάσσιων περιοχών της (ο μέσος όρος στην ΕΕ είναι 8 %).

Η ποιότητα του αέρα στην Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα. Σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες διαθέσιμες ετήσιες εκτιμήσεις του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, περίπου 10 400 πρόωροι θάνατοι μπορούν να αποδοθούν στις συγκεντρώσεις λεπτών αιωρούμενων σωματιδίων, 650 στις συγκεντρώσεις όζοντος και 2 310 στις συγκεντρώσεις διοξειδίου του αζώτου ([39]). Οι εκπομπές αρκετών ατμοσφαιρικών ρύπων μειώθηκαν σημαντικά στην Ελλάδα τα τελευταία έτη, ενόσω συνεχιζόταν η αύξηση του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις (όπως υποβλήθηκαν βάσει του άρθρου 10 παράγραφος 2 της οδηγίας για τις εθνικές δεσμεύσεις μείωσης των εκπομπών) η Ελλάδα αναμένει ότι θα εκπληρώσει τις δεσμεύσεις της για μείωση των εκπομπών όσον αφορά το σύνολο των ατμοσφαιρικών ρύπων που καλύπτονται από την οδηγία για την περίοδο 2020-2029 και για την περίοδο από το 2030 και μετά. Το 2020 καταγράφηκαν υπερβάσεις των προτύπων της ΕΕ για την ποιότητα του αέρα ως προς το διοξείδιο του αζώτου (NO_2) σε μία ζώνη ποιότητας του αέρα και ως προς τα αιωρούμενα σωματίδια ($ΑΣ_{10}$) σε δύο ζώνες. Επιπλέον, για αρκετές ζώνες ποιότητας του αέρα δεν επιτυγχάνονται οι τιμές-στόχοι για τη συγκέντρωση του όζοντος.

Η μετάβαση σε ένα βιώσιμο σύστημα μεταφορών εξακολουθεί να αποτελεί βασική πρόκληση. Η Ελλάδα υστερεί σημαντικά όσον αφορά την υιοθέτηση ηλεκτρικών οχημάτων. Η αγορά επιβατικών αυτοκινήτων μηδενικών

([39]) Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται στις επιπτώσεις των μεμονωμένων ρύπων και, για λόγους αποφυγής της διπλής καταμέτρησης, δεν μπορούν να προστεθούν για τον υπολογισμό ενός συνολικού αθροίσματος.

εκπομπών κινείται σε χαμηλά επίπεδα, κάτι το οποίο αντικατοπτρίζεται στην έλλειψη υποδομών φόρτισης και στο γεγονός ότι το ποσοστό κυκλοφοριακής συμφόρησης της Ελλάδας είναι μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ. Οι επενδύσεις και οι μεταρρυθμίσεις που περιλαμβάνονται στο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας έχουν ως στόχο να συμβάλουν στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, ιδίως μέσω της εγκατάστασης προσβάσιμων στο κοινό σταθμών φόρτισης. Τα ζητήματα ποιότητας του αέρα που αναφέρθηκαν ανωτέρω συνδέονται επίσης με τις μεταφορές. Επιπλέον, θα πρέπει να αξιοποιηθεί καλύτερα η σιδηροδρομική σύνδεση μεταξύ Αθήνας και Θεσσαλονίκης για να μειωθεί ο αριθμός των πτήσεων μικρών αποστάσεων μεταξύ των δύο αυτών μεγάλων πόλεων. Τέλος, δεν υπάρχουν επιβατηγά πλοία μηδενικών ή χαμηλών εκπομπών που να συνδέουν τα νησιά με την ηπειρωτική χώρα.

Διάγραμμα Α5.3: **Θεματική — Βιοποικιλότητα: Χερσαίες προστατευόμενες περιοχές και βιολογική γεωργία**

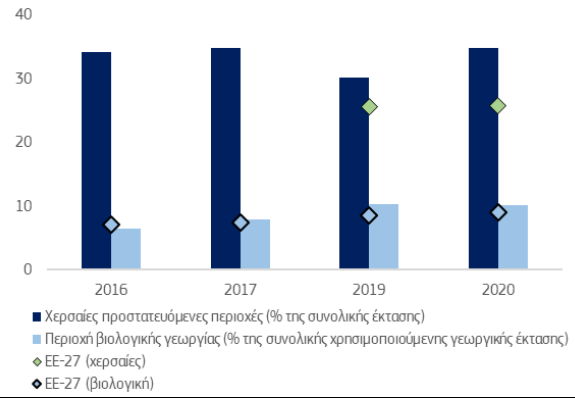

(1) Για τις χερσαίες προστατευόμενες περιοχές δεν υπάρχουν στοιχεία για το 2018 και στοιχεία για τον μέσο όρο της ΕΕ (2016, 2017).
Πηγή: ΕΟΠ (χερσαίες προστατευόμενες περιοχές) και Eurostat (βιολογική γεωργία)

Διάγραμμα Α5.4: **Θεματική — Κινητικότητα: Μερίδιο οχημάτων μηδενικών εκπομπών (% των νέων αδειών κυκλοφορίας)**

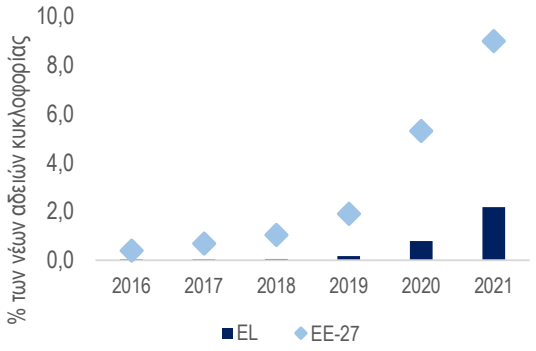

(1) Τα οχήματα μηδενικών εκπομπών (επιβατικά οχήματα) περιλαμβάνουν ηλεκτρικά οχήματα με συσσωρευτή και με κυψέλες καυσίμου (BEV, FCEV).
Πηγή: Ευρωπαϊκό παρατηρητήριο εναλλακτικών καυσίμων

Πίνακας Α5.1: **Δείκτες στους οποίους στηρίζεται η πρόοδος όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία από μακροοικονομική άποψη**

						Στόχος	Απόσταση		«Fit for 55» Στόχος	«Fit for 55» Απόσταση	
			2005	2019	2020	2030	WEM	WAM	2030	WEM	WAM
Πρόοδος όσον αφορά τους στόχους πολιτικής	Στόχος μείωσης των εκπομπών ΑΘ εκτός ΣΕΔΕ [1]	MTCO2 eq· % ε.μ. [2]	63,0	-28%	-33%	-16%	11	19	-23%	4	13

			2005	2016	2017	2018	2019	2020	Εθνική συνεισφορά στον στόχο της ΕΕ για το 2030
Πρόοδος όσον αφορά τους στόχους πολιτικής	Μερίδιο της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας [1]	%	7%	15%	17%	18%	20%	22%	35%
	Ενεργειακή απόδοση: κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας [1]	Mtoe	30,3	23,1	23,2	22,6	22,3	19,2	20,6
	Ενεργειακή απόδοση: κατανάλωση τελικής ενέργειας [1]	Mtoe	21,0	16,8	16,4	15,9	16,2	14,5	16,5

			ΕΛΛΑΔΑ						ΕΕ		
			2015	2016	2017	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Δημοσιονομικοί και χρηματοπιστωτικοί δείκτες	Περιβαλλοντικοί φόροι (% του ΑΕΠ)	%του ΑΕΠ	3,8	3,8	4,0	3,8	3,9	3,8	2,4	2,4	2,2
	Περιβαλλοντικοί φόροι (% της συνολικής φορολογίας)	%της φορολογίας [3]	10,5	9,8	10,2	9,5	9,8	9,7	6,0	5,9	5,6
	Δημόσιες δαπάνες για την προστασία του περιβάλλοντος	%των συνολικών δαπανώ	2,73	3,02	2,89	2,85	2,86	2,73	1,66	1,70	1,61
	Επενδύσεις στην προστασία του περιβάλλοντος·	%του ΑΕΠ [4]	0,39	0,22	0,16	0,21	-	-	0,42	0,38	0,41
	Επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων	20 δισ. EUR	2,17	1,51	1,61	1,77	1,62	-	56,87	55,70	-
	Δείκτης του χάσματος που σχετίζεται με την προστασία του κλίματος [5]	βαθμολογία 1-4	2,2 στα 4 (ελαφρά αύξηση από το ιστορικό επίπεδο του 2,8). Πρόκειται για κατηγορία χαμηλού/μεσαίου κινδύνου (το 4 σημαίνει υψηλός κίνδυνος).								
Κλίμα	Καθαρές εκπομπές ΑΘ	1990 = 100	93	89	94	91	85	72	79	76	69
	Ένταση εκπομπών ΑΘ της οικονομίας	kg/10 EUR	0,57	0,56	0,59	0,57	0,53	0,50	0,32	0,31	0,30
	Ένταση ενέργειας της οικονομίας	kgoe/10 EUR	0,13	0,13	0,13	0,13	0,12	0,12	0,12	0,11	0,11
Ενέργεια	Κατανάλωση τελικής ενέργειας (ΚΤΕ)	2015=100	100,0	101,2	99,1	96,1	97,7	87,2	103,5	102,9	94,6
	ΚΤΕ στον τομέα των οικιστικών κτιρίων	2015=100	100,0	97,5	98,9	87,8	92,2	96,2	101,9	101,3	101,3
	ΚΤΕ στον τομέα των κτιρίων υπηρεσιών	2015=100	100,0	108,7	116,9	111,7	113,9	101,5	102,4	100,1	94,4
Ρύπανση	Ένταση εκπομπών πρόδρομων ουσιών της αιθαλομίχλης (ως προς το ΑΕΠ) [4]	τόνοι/10 EUR [6]	3,45	3,65	3,93	4,12	3,94	-	0,99	0,93	-
	Χαμένα έτη ζωής λόγω ατμοσφαιρικής ρύπανσης από ΑΣ2,5	ανά 100 000 κατοίκους.	1112	1169	1730	1199	1001	-	863	762	-
	Χαμένα έτη ζωής λόγω ατμοσφαιρικής ρύπανσης από NO2	ανά 100 000 κατοίκους.	213	259	394	300	223	-	120	99	-
	Νιτρικά στα υπόγεια ύδατα	mg NO3/lt	-	-	-	-	-	-	21,7	20,7	-
Βιοποικιλότητα	Χερσαίες προστατευόμενες περιοχές	%του συνόλου	-	34,1	34,8	-	30,2	34,8	-	25,7	25,7
	Θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές	%του συνόλου	-	6,5	-	-	19,7	-	-	10,7	-
	Βιολογική γεωργία	%της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης	7,7	6,5	8,0	9,3	10,3	10,2	8,0	8,5	9,1

			2000-2006	2006-2012	2012-2018	00-06	06-12	12-18
Βιοποικιλότητα	Καθαρή δέσμευση γης	ανά 10 000 km2	13,1	10,1	5,1	13,0	11,0	5,0

			2015	2016	2017	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Κινητικότητα	Ένταση εκπομπών ΑΘ των μεταφορών (ως προς την ΑΠΑ) [7]	kg/10 EUR	1,67	1,94	1,86	1,95	2,10	2,32	0,89	0,87	0,83
	Μερίδιο οχημάτων μηδενικών εκπομπών [8]	%των νέων αδειών κυκλοφορίας	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,8	1,0	1,9	5,4
	Αριθμός ηλεκτρικών οχημάτων με ρευματολήπτη ανά σημείο φόρτισης		4	5	9	12	16	11	8	8	12
	Μερίδιο των ηλεκτροκίνητων σιδηροδρόμων	%	23,4	23,2	23,8	29,6	32,1	-	55,6	56,0	-
	Συμφόρηση (μέσος αριθμός ωρών που δαπανούνται στην κυκλοφοριακή συμφόρηση ανά έτος ανά αντιπροσωπευτικό οδηγό για μετακινήσεις μεταξύ κατοικίας και εργασίας		38,8	36,5	36,3	37,7	36,1	-	28,9	28,8	-

			Έτος	EL	EE
Ψηφιακή μετάβαση	Ποσοστό έξυπνων μετρητών επί του συνόλου των σημείων μέτρησης [9] - ηλεκτρική ενέργεια	%του συνόλου	2018	2,6	35,8
	Ποσοστό έξυπνων μετρητών επί του συνόλου των σημείων μέτρησης [9] - αέριο	%του συνόλου	2018	0,0	13,1
	ΤΠΕ που χρησιμοποιούνται για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα [10]	%	2021	65,1	65,9

(1) Ο στόχος για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου εκτός ΣΕΔΕ για το 2030 βασίζεται στον κανονισμό για τον επιμερισμό των προσπαθειών. Οι στόχοι της δέσμης Fit for 55 βασίζονται στην πρόταση της Επιτροπής για αύξηση της κλιματικής φιλοδοξίας της ΕΕ έως το 2030. Στόχοι για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση και εθνικές συνεισφορές σύμφωνα με τον κανονισμό για τη διακυβέρνηση [κανονισμός (ΕΕ) 2018/1999].
(2) Η απόσταση από τον στόχο είναι το κενό μεταξύ των στόχων του κανονισμού για τον επιμερισμό των προσπαθειών για το 2030 και των προβλεπόμενων εκπομπών με τα υφιστάμενα μέτρα (WEM) και με πρόσθετα μέτρα (WAM) ως ποσοστό των εκπομπών του έτους βάσης 2005.
(3) Ποσοστό των συνολικών εσόδων από φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (εξαιρουμένων των τεκμαρτών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης). Τα έσοδα από το σύστημα εμπορίας εκπομπών περιλαμβάνονται στα έσοδα από περιβαλλοντικούς φόρους. Για λόγους αναφοράς επισημαίνεται ότι το 2017 τα έσοδα από το ΣΕΔΕ ανήλθαν στο 1,5 % των συνολικών εσόδων από περιβαλλοντικούς φόρους σε επίπεδο ΕΕ.
(4) Καλύπτει τις δαπάνες για τον «ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου» που θα χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή υπηρεσιών περιβαλλοντικής προστασίας (δηλαδή μείωση και πρόληψη της ρύπανσης) που θα καλύπτουν όλους τους τομείς, δηλαδή το δημόσιο, τη βιομηχανία και τους ειδικευμένους παρόχους.
(5) Ο δείκτης του χάσματος όσον αφορά την προστασία του κλίματος αποτελεί μέρος της στρατηγικής της ΕΕ για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή που εγκρίθηκε τον Φεβρουάριο του 2021 και ορίζεται ως το ποσοστό των μη ασφαλισμένων οικονομικών απωλειών που προκαλούνται από καταστροφές που σχετίζονται με το κλίμα.
(6) Οξείδια του θείου (ισοδύναμα SO_2), αμμωνία, σωματίδια <10μm, οξείδια του αζώτου στη συνολική οικονομία (διαιρούμενα διά του ΑΕΠ).
(7) Μεταφορά και αποθήκευση (τομέας H της NACE)
(8) Στα οχήματα μηδενικών εκπομπών περιλαμβάνονται ηλεκτρικά οχήματα με συσσωρευτή και ηλεκτρικά οχήματα με κυψέλες καυσίμου.
(9) Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής(2019) με τίτλο «Benchmarking smart metering deployment in the EU-28» (Συγκριτική αξιολόγηση της εγκατάστασης έξυπνων μετρητών στην ΕΕ-28).
(10) Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021). Ο Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας υπολογίζεται κάθε χρόνο εκ νέου για όλες τις χώρες για τα προηγούμενα έτη, ώστε να αποτυπώνονται κάθε πιθανή αλλαγή στην επιλογή των δεικτών και οι διορθώσεις στα υποκείμενα δεδομένα. Ως εκ τούτου, η βαθμολογία και η κατάταξη των χωρών ενδέχεται να διαφέρουν σε σύγκριση με προηγούμενες δημοσιεύσεις.
Πηγή: Eurostat, JRC, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΕΟΠ, ΕΑΡ.

Η πράσινη μετάβαση δεν περιλαμβάνει μόνο βελτιώσεις στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα, αλλά έχει και σημαντική κοινωνική διάσταση. Τα μέτρα σε αυτόν τον τομέα περιλαμβάνουν την ευκαιρία για βιώσιμη ανάπτυξη και δημιουργία θέσεων εργασίας, ωστόσο πρέπει επίσης να διασφαλιστεί ότι κανείς δεν θα μείνει στο περιθώριο και ότι όλες οι κοινωνικές ομάδες θα επωφεληθούν από τη μετάβαση.

Το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) περιγράφει κρίσιμες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για μια δίκαιη πράσινη μετάβαση. Ειδικότερα, αρκετά έργα για τη στήριξη της απασχόλησης, την εκπαίδευση και τις δεξιότητες έχουν έντονη πράσινη διάσταση. Η νέα στρατηγική για τη διά βίου μάθηση περιλαμβάνει προγράμματα κατάρτισης για πράσινες δεξιότητες, στοχευμένα κίνητρα πρόσληψης και ιδιωτικές επενδύσεις σε φιλικές προς το κλίμα επιχειρηματικές δραστηριότητες που υποστηρίζονται από τη δανειακή διευκόλυνση για τη στήριξη της δημιουργίας ποιοτικών θέσεων εργασίας στην πράσινη οικονομία. Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης θα χρηματοδοτήσει προγράμματα επανειδίκευσης, κίνητρα απασχόλησης και κοινωνικά μέτρα στις τρεις περιοχές που πλήττονται περισσότερο από την κλιματική μετάβαση, και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+) θα στηρίξει τις πράσινες δεξιότητες και θα βοηθήσει τους εργαζομένους να προσαρμοστούν στην αλλαγή, μεταξύ άλλων μέτρων. Ένα σχέδιο δράσης για την ενεργειακή φτώχεια περιγράφει στοχευμένα μέτρα πολιτικής για τα οικονομικά ευάλωτα νοικοκυριά και μέτρα για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, καθώς και για την προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε οικιστικά κτίρια. Το ολοκληρωμένο εθνικό σχέδιο της Ελλάδας για την ενέργεια και το κλίμα, της 23ης Δεκεμβρίου 2019, θέτει ως στόχο τη μείωση της ενεργειακής φτώχειας κατά 75 % έως το 2030 σε σύγκριση με το 2016 (έτος κατά το οποίο έπληττε το 29,1 %του πληθυσμού). Εξετάζει τις κοινωνικές επιπτώσεις, καθώς και τις επιπτώσεις στην απασχόληση και τις δεξιότητες, της μετάβασης προς μια οικονομία με ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα, ιδίως στις περιφέρειες που εξαρτώνται από τον λιγνίτη, αλλά προτείνει μόνο μια μερική δέσμη μέτρων για την αντιμετώπισή τους.

Η ελληνική οικονομία έχει μειώσει το αποτύπωμα άνθρακα, το οποίο ωστόσο παραμένει σημαντικό, και η πράσινη οικονομία παρέχει σημαντικές δυνατότητες για τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας. Η ένταση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της ελληνικής οικονομίας μειώθηκε κατά 12 % μεταξύ 2015 και 2020 (σε όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας) — λιγότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Σήμερα υπερβαίνει κατά 20 % τον μέσο όρο της ΕΕ, με το μέσο αποτύπωμα άνθρακα ανά εργαζόμενο να ανέρχεται σε 16,13 τόνους εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (έναντι 13,61 στην ΕΕ) (βλ. διάγραμμα Α.6.1). Οι βιομηχανίες που βασίζονται στον άνθρακα, στον λιγνίτη και στα ορυκτά καύσιμα έχουν χαρακτηριστεί ([40]) ως παρακμάζοντες τομείς. Ειδικά όσον αφορά τον λιγνίτη, στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας (και ιδίως στον νομό Κοζάνης όπου βρίσκονται τα μεγαλύτερα ορυχεία και οι περισσότερες μονάδες ηλεκτροπαραγωγής), η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με βάση τον λιγνίτη είναι ο σημαντικότερος οικονομικός κλάδος, καθώς αντιπροσωπεύει πάνω από το ένα τρίτο του περιφερειακού ΑΕΠ. Αυτό αναδεικνύει την ανάγκη μετριασμού των επιπτώσεων στην απασχόληση και στην κοινωνία με κατάλληλα συνοδευτικά μέτρα ([41]) ([42]). Η αναβάθμιση των δεξιοτήτων και η επανειδίκευση είναι ιδιαίτερα σημαντικές εν προκειμένω (βλ. παράρτημα 15). Οι ενεργοβόρες βιομηχανίες παρέχουν θέσεις εργασίας σε λιγότερο από το 1,2 % του συνολικού απασχολούμενου εργατικού δυναμικού, ποσοστό που είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ. Η χώρα δεν διαθέτει στοιχεία για τον τομέα των περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών. Το δυναμικό της αιολικής και της ηλιακής ενέργειας, καθώς και οι βελτιώσεις της ενεργειακής απόδοσης προσφέρουν περαιτέρω ευκαιρίες για πράσινες θέσεις εργασίας (Eurofound, 2021).

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την κοινωνική διάσταση της πράσινης μετάβασης, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες μεταφορών και ενέργειας και της ενεργειακής φτώχειας των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος. Το ποσοστό του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές που

([40]) SWD(2021) 275 final.

([41]) Η χώρα δεσμεύτηκε για την πλήρη παύση της λειτουργίας του κλάδου του λιγνίτη έως το 2028.

([42]) 2020 European Semester: Overview of Investment Guidance on the Just Transition Fund 2021-2027 per Member State [Ευρωπαϊκό Εξάμηνο 2020: Επισκόπηση της επενδυτικής καθοδήγησης σχετικά με το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης για την περίοδο 2021-2027 ανά κράτος μέλος (παράρτημα Δ)].

αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας μειώθηκε τα τελευταία 5 έτη, αλλά παραμένει πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (22,4 % έναντι 18,7 %) ([43]). Μολονότι το ποσοστό του πληθυσμού που δεν είναι σε θέση να θερμάνει επαρκώς την κατοικία του μειώθηκε από 29,2 % το 2015 σε 17,1 % το 2020, είναι ακόμα διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ (8,2 %). Οι ομάδες χαμηλότερου εισοδήματος πλήττονται περισσότερο (βλ. διάγραμμα Α6.2), ενώ η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών με τις χειρότερες επιδόσεις στην ΕΕ για το φτωχότερο 20 % του πληθυσμού. Οι συνήθειες όσον αφορά τη χρήση ενέργειας παρουσιάζουν διαφορές στο σύνολο του πληθυσμού, καθώς το 10 % των ατόμων που προκαλούν τις υψηλότερες εκπομπές έχει περίπου 4,5 φορές μεγαλύτερο αποτύπωμα άνθρακα σε σχέση με το 50 % των ατόμων που προκαλούν τις χαμηλότερες εκπομπές (5,3 φορές στην ΕΕ).

Τα φορολογικά συστήματα είναι καίριας σημασίας για τη διασφάλιση της δίκαιης μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα ([44]). Τα έσοδα της Ελλάδας από τους συνολικούς περιβαλλοντικούς φόρους παρέμειναν σταθερά μεταξύ 2015 (3,83 % του ΑΕΠ) και 2019 (3,87 %) και ανήλθαν στο 3,77 % του ΑΕΠ το 2020 (έναντι 2,24 % στην ΕΕ). Η φορολογική επιβάρυνση της εργασίας για τα άτομα με χαμηλά εισοδήματα ([45]) παρέμεινε επίσης σταθερή μεταξύ 2015 και 2019, περίπου στο 32 % και μειώθηκε σε 29,9 % το 2021, έτος κατά το οποίο ο μέσος όρος στην ΕΕ ήταν 31,9 % (βλ. παράρτημα 18). Τα αναδιανεμητικά μέτρα που συνοδεύουν την περιβαλλοντική φορολογία θα μπορούσαν να έχουν θετικό αντίκτυπο, ιδίως στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών που βρίσκονται στο κατώτατο 10 % της κατανομής εισοδήματος ([46]).

Διάγραμμα Α6.1: **Προκλήσεις της δίκαιης πράσινης μετάβασης**

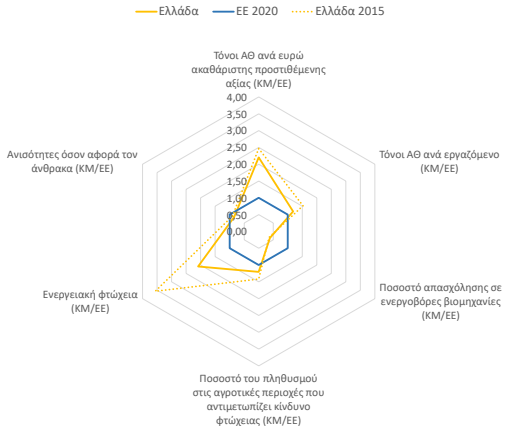

(1) Οι αριθμοί είναι οι κανονικοποιημένες επιδόσεις του δείκτη, που αντιστοιχούν σε συντελεστές που πολλαπλασιάζονται επί τον μέσο όρο της ΕΕ-27
(2) Ανισότητα άνθρακα: μέσες κατά κεφαλήν εκπομπές του ανώτατου 10 % έναντι του κατώτατου 50 % (2019)
Πηγή: Eurostat, World inequality database

Διάγραμμα Α6.2: **Ενεργειακή φτώχεια ανά δεκατημόριο εισοδήματος**

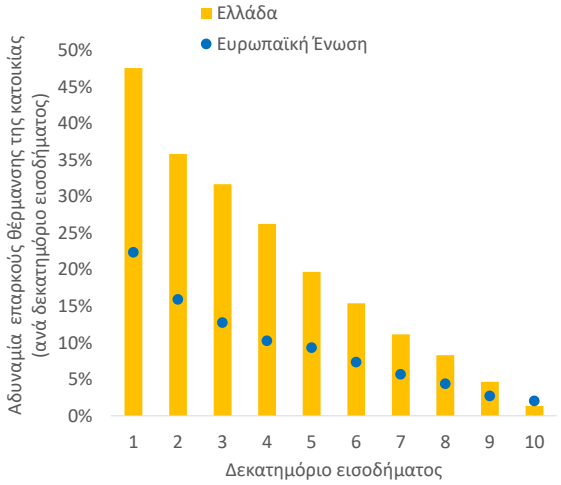

(1) HH050: δυνατότητα επαρκούς θέρμανσης της κατοικίας HY020: συνολικό διαθέσιμο εισόδημα του νοικοκυριού
Πηγή: Έρευνα EU-SILC της Eurostat (2020, 2019 για την Ιταλία και τη Γερμανία)

([43]) Ως ένδειξη για τις δυνητικές προκλήσεις στον τομέα των μεταφορών στο πλαίσιο της πράσινης μετάβασης [βλ. COM(2021) 568 final].

([44]) COM(2021) 801 final.

([45]) Η φορολογική επιβάρυνση για εργαζόμενο άτομο που ζει μόνο ανέρχεται στο 50 % του εθνικού μέσου μισθού. Πηγή: Βάση δεδομένων Ευρωπαϊκής Επιτροπής-ΟΟΣΑ σχετικά με φόρους και παροχές.

([46]) SWD(2021) 641 final, ΜΕΡΟΣ 3/3.

Η αποδοτική χρήση των πόρων είναι καίριας σημασίας για τη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας και της ανοικτής στρατηγικής αυτονομίας, με παράλληλη ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η πράσινη μετάβαση αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την ευρωπαϊκή βιομηχανία, καθώς δημιουργεί αγορές για καθαρές τεχνολογίες και προϊόντα. Θα έχει αντίκτυπο κατά μήκος των αλυσίδων αξίας σε τομείς όπως η ενέργεια και οι μεταφορές, οι κατασκευές και οι ανακαινίσεις, τα τρόφιμα και τα ηλεκτρονικά είδη, συμβάλλοντας στη δημιουργία βιώσιμων, τοπικών και καλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Η ανακύκλωση σχεδόν διπλασιάστηκε την περίοδο 2015-2020. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, το ποσοστό των υλικών που ανακυκλώθηκαν επί της συνολικής χρήσης υλικών αυξήθηκε σημαντικά, κατά 184 %. Το 2020 περίπου το 5,4 % των υλικών πόρων που χρησιμοποιήθηκαν στην Ελλάδα προήλθαν από ανακυκλωμένα απόβλητα, ποσοστό που αντιστοιχεί μόλις στο ήμισυ περίπου του μέσου ποσοστού στην ΕΕ. Ωστόσο, ορισμένα μέτρα για την κυκλική οικονομία που προβλέπονται στο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας αναμένεται να βοηθήσουν τη χώρα να γεφυρώσει το χάσμα.

Η παραγωγικότητα των πόρων αυξάνεται σταθερά τα τελευταία χρόνια, κάτι που αποτελεί ενθαρρυντική τάση. Η αγοραστική δύναμη ανά χιλιόγραμμο καταναλωθέντων υλικών αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο 2015-2020 και τα σημερινά επίπεδα είναι μόνο ελαφρώς χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ (2,14 έναντι 2,23).

Μια επιτυχημένη κυκλική οικονομία απαιτεί κοινωνική και τεχνολογική καινοτομία σε όλες τις αξιακές αλυσίδες. Ως εκ τούτου, η οικολογική καινοτομία αποτελεί σημαντικό παράγοντα που διευκολύνει την κυκλική οικονομία. Οι προσεγγίσεις σχεδιασμού προϊόντων και τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα μπορούν να συμβάλουν στην παραγωγή «κυκλικών» καινοτομιών, δημιουργώντας έτσι νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες. Η Ελλάδα κατέλαβε τη 17η θέση (με βαθμολογία 102) στον πίνακα επιδόσεων της ΕΕ στον τομέα της οικοκαινοτομίας για το 2021, θέση που την καθιστά «μέση ηγετική δύναμη στην οικοκαινοτομία». Η Ελλάδα βαθμολογείται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ και στις πέντε συνιστώσες του δείκτη οικοκαινοτομίας για το 2021, δηλαδή στις δραστηριότητες οικοκαινοτομίας, στα αποτελέσματα οικοκαινοτομίας, στα κοινωνικοοικονομικά αποτελέσματα, στις εισροές οικοκαινοτομίας και στα αποτελέσματα όσον αφορά την αποδοτική χρήση των πόρων.

Αφού σημείωσε πτωτική τάση, η παραγωγή αστικών αποβλήτων στην Ελλάδα έχει αρχίσει να αυξάνεται τα τελευταία χρόνια, φθάνοντας τα 524 kg/έτος/κάτοικο το 2019, αν και παραμένει σχετικά κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ (502 kg/έτος/κάτοικο). Αυτό δείχνει ότι η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας δεν έχει ακόμη αποσυνδεθεί από την παραγωγή αποβλήτων. Η Ελλάδα αποθέτει το μεγαλύτερο μέρος των αστικών αποβλήτων της σε χώρους υγειονομικής ταφής (78 %), ενώ ανακυκλώνεται μόνο το 21 % (μέσος όρος στην ΕΕ: 48 %). Στην Ελλάδα εξακολουθεί να λειτουργεί σημαντικός αριθμός παράτυπων χώρων υγειονομικής ταφής που δεν συμμορφώνονται με τα πρότυπα και ενέχουν σοβαρούς κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον. Η Ελλάδα ενέκρινε και κοινοποίησε στην Επιτροπή το επικαιροποιημένο εθνικό σχέδιο διαχείρισης αποβλήτων (ΕΣΔΑ), το οποίο τελεί υπό αξιολόγηση, αλλά δεν έχει ακόμη κοινοποιήσει τα επικαιροποιημένα περιφερειακά σχέδια διαχείρισης αποβλήτων.

Διάγραμμα Α7.1: **Οικονομική σημασία και επέκταση της κυκλικής οικονομίας — απασχόληση και προστιθέμενη αξία στους τομείς της κυκλικής οικονομίας**

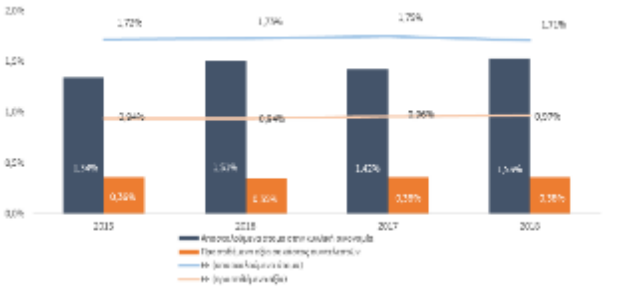

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Πίνακας A7.1: **Επιλεγμένοι δείκτες αποδοτικής χρήσης των πόρων**

ΤΟΜΕΑΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	ΕΕ-27	Τελευταίο έτος ΕΕ-27
Κυκλικότητα								
Παραγωγικότητα πόρων [μονάδα αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ) ανά χιλιόγραμμο]	1,4	1,5	1,6	1,6	1,8	2,0	2,2	2020
Ένταση υλικών (kg/EUR)	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4	2020
Ποσοστό κυκλικής χρήσης υλικών (%)	1,9	2,3	2,8	3,3	4,1	5,4	12,8	2020
Αποτύπωμα υλικού (Τόνοι/κατά κεφαλήν)	13,5	12,6	13,0	11,8	11,5	-	14,6	2019
Απόβλητα								
Παραγωγή αποβλήτων (kg/κατά κεφαλήν, συνολικά απόβλητα)	-	6712	-	4248	-	-	5234	2018
Υγειονομική ταφή (% του συνόλου των επεξεργασμένων αποβλήτων)	-	92,6	-	81,6	-	-	38,5	2018
Ποσοστό ανακύκλωσης (% των αστικών αποβλήτων)	15,8	17,2	18,9	20,1	21,0	-	47,8	2020
Επικίνδυνα απόβλητα (% των αστικών αποβλήτων)	-	0,7	-	1,4	-	-	4,3	2018
Ανταγωνιστικότητα								
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία στον τομέα των περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών (% του ΑΕΠ)	-	-	-	-	-	-	2,3	2019
Ιδιωτικές επενδύσεις στην κυκλική οικονομία (% του ΑΕΠ)	0,0	0,0	0,1	0,0	-	-	0,1	2018

Πηγή: Eurostat

Ο Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) παρακολουθεί την ψηφιακή πρόοδο των κρατών μελών. Οι τομείς του ανθρώπινου κεφαλαίου, της ψηφιακής συνδεσιμότητας, της ενσωμάτωσης των ψηφιακών τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις και των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών αντικατοπτρίζουν τα τέσσερα βασικά σημεία της ψηφιακής δεκαετίας ([47]). Το παρόν παράρτημα περιγράφει τις επιδόσεις της Ελλάδας στον δείκτη DESI.

Το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) διαθέτει πάνω από το 23 % των πιστώσεών του σε μέτρα που στηρίζουν την ψηφιακή μετάβαση, ιδίως την ενίσχυση της συνδεσιμότητας, τη βελτίωση της ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών και την προώθηση της ψηφιοποίησης των επιχειρήσεων.

Η εντατικοποίηση των προσπαθειών για την ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων εξακολουθεί να αποτελεί προτεραιότητα για την Ελλάδα. Λίγο περισσότερο από το ήμισυ του πληθυσμού διαθέτει τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες, πολύ κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ. Το ποσοστό των απασχολούμενων ειδικών σε θέματα ΤΠΕ εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλό σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά το ποσοστό των γυναικών μεταξύ των ειδικών σε θέματα ΤΠΕ είναι πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Στον τομέα της συνδεσιμότητας, η κάλυψη σταθερών δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN) διπλασιάστηκε σε ένα έτος και η κάλυψη 5G αναπτύχθηκε πολύ γρήγορα. Παρά την πρόοδο που σημειώθηκε, το 2021 το ποσοστό των νοικοκυριών που καλύπτονταν από VHCN ήταν χαμηλό σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Αντιθέτως, η κάλυψη 5G είχε φθάσει τον μέσο όρο της ΕΕ και η Ελλάδα σημείωσε πολύ υψηλή βαθμολογία (99 %) στον δείκτη ετοιμότητας 5G το 2021/22 (μέσος όρος στην ΕΕ: 56 %).

Οι ψηφιακές τεχνολογίες ενσωματώνονται με αργούς ρυθμούς στις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Τέσσερις στις 10 ΜΜΕ έχουν βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης. Όσον αφορά την υιοθέτηση προηγμένων ψηφιακών τεχνολογιών, οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα βρίσκονται σχεδόν στον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά την υιοθέτηση μαζικών δεδομένων, αλλά κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ στους τομείς του υπολογιστικού νέφους και της τεχνητής νοημοσύνης.

Η Ελλάδα βρίσκεται σε διαδικασία ψηφιακού μετασχηματισμού των δημόσιων υπηρεσιών της και έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο όσον αφορά τις επιγραμμικές δημόσιες υπηρεσίες. Ωστόσο, τα αποτελέσματα δεν αντικατοπτρίζονται ακόμη στους δείκτες σχετικά με τις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις και το ευρύ κοινό, οι οποίοι παραμένουν πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, κυρίως λόγω της έλλειψης διασυνοριακών υπηρεσιών.

([47]) Ανακοίνωση με τίτλο «Ψηφιακή πυξίδα 2030: η ευρωπαϊκή οδός για την ψηφιακή δεκαετία», COM(2021) 118 final.

Πίνακας Α8.1: **Βασικοί δείκτες του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας**

	Ελλάδα			ΕΕ	Κορυφαία επίδοση σε επίπεδο ΕΕ
Ανθρώπινο κεφάλαιο	**DESI 2020**	**DESI 2021**	**DESI 2022**	**DESI 2022**	**DESI 2022**
Τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες	**ΜΔ**	**ΜΔ**	**52%**	**54%**	**79%**
% ατόμων			2021	2021	2021
Ειδικοί ΤΠΕ	**2,0%**	**2,1%**	**2,8%**	**4,5%**	**8,0%**
% απασχολουμένων ηλικίας 15-74 ετών)	2019	2020	2021	2021	2021
Γυναίκες ειδικοί ΤΠΕ	**22%**	**29%**	**21%**	**19%**	**28%**
% ειδικών ΤΠΕ	2019	2020	2021	2021	2021
Συνδεσιμότητα					
Κάλυψη σταθερών δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN)	**7%**	**10%**	**20%**	**70%**	**100%**
% νοικοκυριών	2019	2020	2021	2021	2021
Κάλυψη 5G (*)	**ΜΔ**	**0%**	**66%**	**66%**	**100%**
% κατοικημένων περιοχών		2020	2021	2021	2021
Ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας					
ΜΜΕ με τουλάχιστον ένα βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης	**ΜΔ**	**ΜΔ**	**39%**	**55%**	**86%**
% ΜΜΕ			2021	2021	2021
Μαζικά δεδομένα	**13%**	**13%**	**13%**	**14%**	**31%**
% επιχειρήσεων	2018	2020	2020	2020	2020
Υπολογιστικό νέφος	**ΜΔ**	**ΜΔ**	**17%**	**34%**	**69%**
% επιχειρήσεων			2021	2021	2021
Τεχνητή νοημοσύνη	**ΜΔ**	**ΜΔ**	**4%**	**8%**	**24%**
% επιχειρήσεων			2021	2021	2021
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες					
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τους πολίτες	**ΜΔ**	**ΜΔ**	**52**	**75**	**100**
Βαθμολογία (0 έως 100)			2021	2021	2021
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις	**ΜΔ**	**ΜΔ**	**48**	**82**	**100**
Βαθμολογία (0 έως 100)			2021	2021	2021

Σημείωση: Στον τομέα της συνδεσιμότητας, η κάλυψη σταθερών δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN) διπλασιάστηκε σε ένα έτος και η κάλυψη 5G αναπτύχθηκε πολύ γρήγορα. Το 2021 το ποσοστό των νοικοκυριών που καλύπτονταν από VHCN (συμπεριλαμβανομένης της κάλυψης «οπτική ίνα μέχρι τον χώρο του χρήστη»), παρά την πρόοδο που σημειώθηκε, παρέμεινε χαμηλό σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ωστόσο, η κάλυψη 5G, σε ένα μόνο έτος, έφθασε τον μέσο όρο της ΕΕ. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα σημειώνει επίσης πολύ υψηλή βαθμολογία (99 %) στον δείκτη ετοιμότητας 5G για την περίοδο 2021/22 (μέσος όρος της ΕΕ: 56 %).

(*) Ο δείκτης κάλυψης 5G δεν λαμβάνει υπόψη την εμπειρία των χρηστών, η οποία μπορεί να επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως το είδος της χρησιμοποιούμενης συσκευής, οι περιβαλλοντικές συνθήκες, ο αριθμός των ταυτόχρονων χρηστών και η χωρητικότητα του δικτύου. Η κάλυψη 5G αναφέρεται στο ποσοστό των κατοικημένων περιοχών, με βάση τα στοιχεία που υποβλήθηκαν από τους φορείς εκμετάλλευσης και τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές.

Πηγή: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας

Το παρόν παράρτημα παρέχει γενική επισκόπηση των επιδόσεων του συστήματος έρευνας και καινοτομίας (Ε&Κ) της Ελλάδας.

Σύμφωνα με την έκδοση του ευρωπαϊκού πίνακα αποτελεσμάτων για την καινοτομία για το 2021([48]), η Ελλάδα έχει μέτριες επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας και αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά τη μείωση του χάσματος με τους πρωτοπόρους της ΕΕ στον τομέα αυτόν. Η συνολική ένταση έρευνας και ανάπτυξης (Ε&Α) της χώρας ανήλθε στο 1,50 % το 2020, ποσοστό που εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 2,32 %.

Η Ελλάδα βελτίωσε σταδιακά τις επιδόσεις της στον τομέα της Ε&Κ, και η δέσμευσή της για αύξηση των επενδύσεων στην έρευνα είναι ενθαρρυντική. Η Ελλάδα αύξησε σταθερά τις επενδύσεις της σε Ε&Α κατά την τελευταία δεκαετία (από 0,60 % το 2010 σε 1,50 % το 2020), αν και εξακολουθεί να υστερεί σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ειδικότερα, οι δημόσιες δαπάνες για Ε&Α ως ποσοστό του ΑΕΠ έφθασαν τα μέσα επίπεδα της ΕΕ το 2020. Η αύξηση των επενδύσεων σε Ε&Α συνέβαλε στην αύξηση των εξαγωγών υψηλής τεχνολογίας ως ποσοστού των συνολικών εξαγωγών στον τομέα της μεταποίησης, από 8,5 % το 2013 σε 13,2 % το 2020. Παρά την πρόοδο αυτή, η σταθερά χαμηλή ένταση Ε&Α επιβαρύνει το αναπτυξιακό δυναμικό της Ελλάδας και καθιστά αναγκαία τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των σχετικών επενδύσεων για την ενίσχυση των επιδόσεων στον τομέα της καινοτομίας και τη διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης. Για την αντιμετώπιση αυτών των βασικών προκλήσεων, το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας περιλαμβάνει στοχευμένες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την αύξηση των δημόσιων και ιδιωτικών δαπανών για Ε&Α, την αναβάθμιση των ερευνητικών υποδομών της χώρας, την αύξηση της διεθνοποίησης του ελληνικού οικοσυστήματος έρευνας και την ανάπτυξη ερευνητικών συνεργασιών.

Οι δεσμοί μεταξύ της ελληνικής πανεπιστημιακής κοινότητας και του παραγωγικού τομέα παραμένουν ασθενείς. Το χαμηλό επίπεδο των δαπανών των επιχειρήσεων για Ε&Α ως ποσοστό του ΑΕΠ (0,69 % έναντι 1,52 % που είναι ο μέσος όρος της ΕΕ) επηρεάζει την ικανότητα ενίσχυσης των δεσμών μεταξύ επιχειρήσεων και επιστήμης. Η Ελλάδα καταγράφει χαμηλή συνολική στήριξη των δαπανών των επιχειρήσεων για Ε&Α από τον δημόσιο τομέα (0,064 % του ΑΕΠ το 2017 έναντι 0,196 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ), ενώ οι δημόσιες δαπάνες για Ε&Α που χρηματοδοτούνται από επιχειρήσεις παρέμειναν μάλλον στάσιμες και βρίσκονται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,041 % του ΑΕΠ το 2020 έναντι 0,054 %). Μολονότι τα ελληνικά πανεπιστήμια σημειώνουν καλές επιδόσεις όσον αφορά τα ερευνητικά αποτελέσματα, αυτά δεν είναι προσανατολισμένα στη στήριξη του παραγωγικού τομέα και δεν χρησιμοποιούνται παραγωγικά, όπως αποδεικνύεται από τον σχετικά χαμηλό αριθμό διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (0,6 αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ανά δισ. ΑΕΠ έναντι 3,5 κατά μέσο όρο στην ΕΕ).

([48]) Ευρωπαϊκός πίνακας αποτελεσμάτων για την καινοτομία για το 2021, προφίλ χώρας: Ελλάδα. https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45916

Πίνακας A9.1: **Βασικοί δείκτες έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας**

Ελλάδα	2010	2015	2018	2019	2020	Σύνθετη ετήσια ανάπτυξη 2010-2020	Μέσος όρος ΕΕ
Βασικοί δείκτες							
Ένταση Ε&Α (GERD ως % του ΑΕΠ)	0,60	0,97	1,21	1,28	1,50	9,50	2,32
Δημόσιες δαπάνες για Ε&Α ως ποσοστό του ΑΕΠ	0,36	0,64	0,62	0,68	0,79	8,30	0,78
Επιχειρηματικές δαπάνες για Ε&Α (BERD) ως ποσοστό του ΑΕΠ	0,24	0,32	0,58	0,59	0,69	11,30	1,53
Ποιότητα του συστήματος Ε&Κ							
Επιστημονικές δημοσιεύσεις της χώρας στο κορυφαίο 10 % των δημοσιεύσεων με τις περισσότερες αναφορές παγκοσμίως ως % του συνόλου των δημοσιεύσεων της χώρας	8,6	9,1	8,9	:	:	0,5	9,9
Αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας PCT ανά δισ. ΑΕΠ (σε ΜΑΔ)	0,4	0,6	0,6	:	:		3,5
Συνεργασία πανεπιστημίων-επιχειρήσεων							
Επιστημονικές συνδημοσιεύσεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα ως % του συνόλου των δημοσιεύσεων	5,5	7,3	8,3	8,4	8,1	3,9	9,05
Δημόσιες δαπάνες για Ε&Α χρηματοδοτούμενες από επιχειρήσεις (σε εθνικό επίπεδο) ως % του ΑΕΠ	:	0,04	0,038	0,041	0,041	1,5	0,054
Διαθεσιμότητα ανθρώπινου κεφαλαίου και δεξιοτήτων							
Νέοι πτυχιούχοι θετικών επιστημών και μηχανικής ανά χίλιους κατοίκους ηλικίας 25-34 ετών	10,9	13,4	14,5	14,4	:	3,6	16,3
Δημόσια στήριξη για επιχειρηματικές δαπάνες για Ε&Α (BERD)							
Συνολική στήριξη του δημόσιου τομέα για BERD ως % του ΑΕΠ	:	0,049	:	:	:	7,4	0,196
Φορολογικά κίνητρα για Ε&Α: διαφυγόντα έσοδα ως % του ΑΕΠ	0,003	0,005	0,008	:	:	14,0	0,104
Πράσινη καινοτομία							
Ποσοστό των σχετικών με το περιβάλλον διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας επί του συνόλου των αιτήσεων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο πλαίσιο της PCT (%)	20,2	11,3	13,4	:	:	-5,0	12,8
Χρηματοδότηση για την καινοτομία και την οικονομική ανανέωση							
Επιχειρηματικά κεφάλαια (στατιστικές αγοράς) ως % του ΑΕΠ	0,008	0,010	0,011	0,013	0,015	7,0	0,054
Απασχόληση σε ταχέως αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις σε καινοτόμους τομείς (% της συνολικής απασχόλησης)	5,7	5,7	5,4	7,5	:	3,2	5,5

Πηγή: Ευρωπαϊκός πίνακας αποτελεσμάτων για την καινοτομία: https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45916

Η αύξηση της παραγωγικότητας είναι καθοριστικός μοχλός της οικονομικής ευημερίας, της ευμάρειας και της σύγκλισης σε βάθος χρόνου. Σημαντική πηγή παραγωγικότητας για την οικονομία της ΕΕ είναι μια εύρυθμη ενιαία αγορά, όπου διασφαλίζονται θεμιτός και αποτελεσματικός ανταγωνισμός και ένα φιλικό προς τις επιχειρήσεις περιβάλλον, στο οποίο οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) μπορούν να αναπτύσσουν δραστηριότητα και να καινοτομούν χωρίς δυσκολίες. Οι επιχειρήσεις και η βιομηχανία εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από ισχυρές αλυσίδες εφοδιασμού και αντιμετωπίζουν σημεία συμφόρησης που έχουν αρνητικό αντίκτυπο στα επίπεδα παραγωγικότητας, στην απασχόληση, στον κύκλο εργασιών και στα ποσοστά εισόδου/εξόδου των εταιρειών. Αυτό μπορεί να επηρεάσει την ικανότητα των κρατών μελών να υλοποιήσουν τον πράσινο και ψηφιακό μετασχηματισμό της Ευρώπης.

Το επίπεδο παραγωγικότητας της εργασίας στην Ελλάδα αυξάνεται, αλλά εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο απ' ό,τι στην υπόλοιπη ΕΕ. Έπειτα από σημαντική πτώση που ακολούθησε τη χρηματοπιστωτική κρίση, η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα αυξήθηκε, από 98,7 το 2018 σε 105,4 μονάδες το 2020, αλλά εξακολουθεί να είναι χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ (108,6 μονάδες το 2020 ([49]).

Η πρόσβαση σε χρηματοδότηση εξακολουθεί να είναι δύσκολη για πολλές εταιρείες στην Ελλάδα. Τόσο τα δάνεια όσο και τα ίδια κεφάλαια είναι χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ, και το ποσοστό των ΜΜΕ των οποίων οι αιτήσεις για τραπεζικά δάνεια απορρίφθηκαν είναι σχεδόν διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Τα τελευταία 2 έτη, τα ίδια κεφάλαια φαίνεται να καθίστανται μεγαλύτερη πηγή χρηματοδότησης, καθώς ο αριθμός των ελληνικών ΜΜΕ που χρησιμοποίησαν ίδια κεφάλαια τους τελευταίους 6 μήνες αυξήθηκε κατά 2,4 %. Η δανειακή διευκόλυνση και οι σχετικές μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα είναι καθοριστικής σημασίας. Οι καθυστερήσεις πληρωμών αποτελούν ακόμα μια σημαντική δυσκολία για πολλές επιχειρήσεις (26 %). Παρά την πρόοδο που σημειώθηκε πρόσφατα, το ποσοστό των ΜΜΕ που αντιμετώπισαν καθυστερήσεις πληρωμών τους τελευταίους 6 μήνες είναι υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (54,9 % έναντι 45 %).

Στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων, το ποσοστό των προσφορών που υποβάλλονται από ΜΜΕ έχει αυξηθεί σημαντικά και το ποσοστό των αναδόχων που είναι ΜΜΕ έχει αυξηθεί ελαφρά. Τον Μάρτιο του 2021 θεσπίστηκε νέος νόμος για τις δημόσιες συμβάσεις, ο οποίος συμπληρώθηκε τον Μάιο του 2021 από σχέδιο δράσης για την εφαρμογή νέας εθνικής στρατηγικής για την περίοδο 2021-2025. Δύο από τα μέτρα του σχεδίου δράσης —ο ψηφιακός μετασχηματισμός των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων και η επαγγελματικοποίηση του τομέα των δημόσιων συμβάσεων— θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο του ΣΑΑ.

Όσον αφορά την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς και τη συμμόρφωση με το πλαίσιο της ενιαίας αγοράς, οι επιδόσεις της Ελλάδας όσον αφορά τον αριθμό των οδηγιών που έχουν μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο είναι πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ, με ποικίλα χρονοδιαγράμματα μεταφοράς. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στα κράτη μέλη με τον μεγαλύτερο αριθμό διαδικασιών επί παραβάσει. Οι προβληματικοί τομείς περιλαμβάνουν το περιβάλλον, τις μεταφορές και τη διαχείριση των αποβλήτων. Οι κανονιστικοί περιορισμοί των επαγγελματικών υπηρεσιών παραμένουν υψηλοί σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ.

([49])https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_lp_ulc/default/table?lang=en

Πίνακας A10.1: **Βασικοί δείκτες για την ενιαία αγορά και τη βιομηχανία**

ΤΟΜΕΑΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΕΙΚΤΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	2021	2020	2019	2018	2017	Ρυθμοί ανάπτυξης	Μέσος όρος ΕΕ-27*
ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ									
Οικονομική δομή	Προστιθέμενη αξία ανά πηγή (εγχώρια)	Προστιθέμενη αξία που εξαρτάται από εγχώριες ενδιάμεσες εισροές, % [πηγή: ΟΟΣΑ (TiVA), 2018]				72,81			**62,6%**
	Προστιθέμενη αξία ανά πηγή (ΕΕ)	Προστιθέμενη αξία εισαγόμενη από την υπόλοιπη ΕΕ, % [πηγή: ΟΟΣΑ (TiVA), 2018]				12,44			**19,7%**
	Προστιθέμενη αξία ανά πηγή (εκτός ΕΕ)	% προστιθέμενης αξίας εισαγόμενης από τον υπόλοιπο κόσμο, % [πηγή: ΟΟΣΑ (TiVA), 2018]				14,8			**17,6%**
Ανταγωνιστικότητα κόστους	Τιμή ενέργειας παραγωγού (βιομηχανία)	Δείκτης (2015=100) [πηγή: Eurostat, sts_inppd_a]	116,1	95,5	105,4	104,3	97,2	**19,4%**	**127,3**
ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ									
Ελλείψεις/διαταραχές στην αλυσίδα εφοδιασμού	Έλλειψη υλικών με βάση στοιχεία ερευνών	Μέσος όρος (σε όλους τους τομείς) των επιχειρήσεων που αντιμετωπίζουν περιορισμούς, % [πηγή: ECFIN, στατιστική υπηρεσία]	8	6	5	6	2	**300%**	**26%**
	Έλλειψη εργατικού δυναμικού με βάση στοιχεία ερευνών	Μέσος όρος (σε όλους τους τομείς) των επιχειρήσεων που αντιμετωπίζουν περιορισμούς, % [πηγή: ECFIN, στατιστική υπηρεσία]	6	3	3	1	0	**2542%**	**14%**
	Τομεακές τιμές παραγωγού	Μέσος όρος (σε όλους τους τομείς), 2021 σε σύγκριση με το 2020 και το 2019, δείκτης [πηγή: Eurostat]						**3,2%**	**5,4%**
Στρατηγικές εξαρτήσεις	Συγκέντρωση σε επιλεγμένες πρώτες ύλες	Συγκέντρωση εισαγωγών βάσει καλαθιού κρίσιμων πρώτων υλών, δείκτης [πηγή: COMEXT]	0,13	0,13	0,13	0,12	0,14	**-7%**	**17%**
	Εγκατεστημένη δυναμικότητα ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές	Μερίδιο ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στη συνολική δυναμικότητα, % [source: Eurostat, nrg_inf_epc]		53,50	49,40	47,00	45,70	**17%**	**47,8%**
Επενδυτική δυναμική	Καθαρές ιδιωτικές επενδύσεις	Μεταβολή του αποθέματος ιδιωτικών κεφαλαίων, μείον την απόσβεση, % του ΑΕΠ [πηγή: Ameco]		-3,4	-3	-3,7	-4,8	**-29,2%**	**2,6%**
	Καθαρές δημόσιες επενδύσεις	Μεταβολή του αποθέματος δημόσιων κεφαλαίων, μείον την απόσβεση, % του ΑΕΠ [πηγή: Ameco]		-0,9	-1,1	-0,5	0,8	**-213%**	**0,4%**
ΕΝΙΑΙΑ ΑΓΟΡΑ									
Ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς	Ενδοενωσιακό εμπόριο	Λόγος του ενδοενωσιακού εμπορίου προς το εξωτερικό εμπόριο της ΕΕ, δείκτης [πηγή: Ameco]	1,49	1,33	1,07	0,99	1,07	**39%**	**1,59**
Περιορισμοί των επαγγελματικών υπηρεσιών	Δείκτης κανονιστικών περιορισμών	Περιορισμός της πρόσβασης σε νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα, καθώς και της άσκησής τους (επαγγέλματα με περιορισμούς άνω της διαμέσου σε σύνολο 7 επαγγελμάτων που αναλύθηκαν στο SWD (2021)185 [πηγή: SWD (2021)185· SWD(2016)436 final])	5				5	**0%**	**3,37**
Αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων	Αποφάσεις αναγνώρισης χωρίς αντιστάθμιση	Επαγγελματίες με αναγνωρισμένα προσόντα σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ οι οποίοι υποβάλλουν αίτηση στο κράτος μέλος υποδοχής, % επί του συνόλου των αποφάσεων που λαμβάνονται από το κράτος μέλος υποδοχής [πηγή: Βάση δεδομένων για τα νομοθετικά κατοχυρωμένα	μ.δ.						**45%**
Συμμόρφωση — συνεργασία Επιτροπής και ΚΜ	Μεταφορά στο εθνικό δίκαιο — συνολικά	5 επιμέρους δείκτες, άθροισμα των βαθμολογιών [πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς]		Άνω του μέσου όρου	Άνω του μέσου όρου	Άνω του μέσου όρου	Άνω του μέσου όρου		
	Παραβάσεις — συνολικά	4 επιμέρους δείκτες, άθροισμα των βαθμολογιών [πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς]		Κάτω του μέσου όρου	Κάτω του μέσου όρου	Κάτω του μέσου όρου	Κάτω του μέσου όρου		
Προστασία των επενδύσεων	Εμπιστοσύνη στην προστασία των επενδύσεων	Εταιρείες πεπεισμένες ότι η επένδυσή τους προστατεύεται από τη νομοθεσία και τα δικαστήρια του κράτους μέλους σε περίπτωση προβλήματος, % του συνόλου των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα [πηγή: Έκτακτο	38						**56%**
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΜΜΕ									
Δημιουργία επιχειρήσεων	Πτωχεύσεις	Δείκτης (2015=100) [πηγή: Eurostat, sts_rb_a]	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	**μ.δ.**	**70,1**
	Καταχώριση επιχειρήσεων	Δείκτης (2015=100) [πηγή: Eurostat, sts_rb_a]	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	**μ.δ.**	**105,6**
Πρόσβαση σε χρηματοδότηση	Καθυστερήσεις πληρωμών	Ποσοστό των ΜΜΕ που αντιμετώπισαν καθυστέρηση πληρωμών τους τελευταίους 6 μήνες, % [πηγή: SAFE]	54,9	63,6	62	μ.δ.	μ.δ.	**-12%**	**45%**
	Δείκτης του ΕΤαΕ για την πρόσβαση σε χρηματοδότηση — Δάνεια	Σύνθετος δείκτης: εξωτερική χρηματοδότηση των ΜΜΕ τους τελευταίους 6 μήνες, δείκτης από 0 έως 1 (οι υψηλότερες τιμές είναι καλύτερες) [πηγή: δείκτης του ΕΤαΕ για την πρόσβαση των ΜΜΕ σε		0,24	0,24	0,24	0,22	**10,7%**	**0,56**
	Δείκτης του ΕΤαΕ για την πρόσβαση σε χρηματοδότηση — Ίδια κεφάλαια	Σύνθετος δείκτης: επιχειρηματικά κεφάλαια/ΑΕΠ, ΑΔΠ/ΑΕΠ, ΜΜΕ που χρησιμοποιούν ίδια κεφάλαια, δείκτης από 0 έως 1 (οι υψηλότερες τιμές είναι καλύτερες) [πηγή: δείκτης του ΕΤαΕ για την πρόσβαση των ΜΜΕ σε χρηματοδότηση]		0,11	0,08	0,26	0,1	**11,3%**	**0,18**
	% απόρριψης ή άρνησης δανείων	ΜΜΕ που υπέβαλαν αιτήσεις για τραπεζικά δάνεια και ήρθαν αντιμέτωπες με απόρριψη ή άρνηση, % [πηγή: SAFE]	23,9	21,2	18,1	16,9	21,2	**13,1%**	**12,4%**
Δημόσιες συμβάσεις	Ανάδοχοι-ΜΜΕ	Ανάδοχοι που είναι ΜΜΕ, % του συνόλου [πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς]		41	39	37	38	**7,9%**	**63%**
	Προσφορές από ΜΜΕ	Προσφορές από ΜΜΕ, % του συνόλου [πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς]		86	82	77	75	**15%**	**70,8%**

Πηγή: Βλ. ανωτέρω στον πίνακα την αντίστοιχη πηγή για κάθε δείκτη στη στήλη «Περιγραφή».

Η καλή διοικητική ικανότητα καθιστά δυνατή την επίτευξη οικονομικής ευημερίας, κοινωνικής προόδου και δικαιοσύνης. Οι δημόσιες διοικήσεις σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης ανταποκρίνονται στις κρίσεις, διασφαλίζουν την παροχή δημόσιων υπηρεσιών και συμβάλλουν στην ανάπτυξη ανθεκτικότητας για τη βιώσιμη ανάπτυξη της οικονομίας της ΕΕ.

Συνολικά, παρότι έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος τα τελευταία χρόνια, οι επιδόσεις της δημόσιας διοίκησης στην Ελλάδα είναι σχετικά χαμηλές ([50]). Μολονότι η ικανότητα της κυβέρνησης να σχεδιάζει και να συντονίζει τη χάραξη πολιτικής έχει βελτιωθεί, παραμένει κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Απαιτείται εκτίμηση των επιπτώσεων για κάθε νέο νομοσχέδιο που υποβάλλεται στη Βουλή, αλλά δεν διεξάγονται συστηματικά αξιολογήσεις της πραγματικής εφαρμογής. Μολονότι τα νομοσχέδια αναφορτώνονται συστηματικά σε κυβερνητική πλατφόρμα, η περίοδος διαβούλευσης είναι σύντομη και συνήθως άνευ σημασίας (διάγραμμα Α11.1). Το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας αποσκοπεί στην ενίσχυση της θεσμικής ανθεκτικότητας, για παράδειγμα μέσω της σαφούς κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ των επιπέδων της δημόσιας διοίκησης. Θα ενισχυθούν επίσης ο σχεδιασμός πολιτικής και η εκτίμηση των επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων.

Η διοικητική ικανότητα της Ελλάδας αντιμετωπίζει προκλήσεις. Το ποσοστό των δημόσιων υπαλλήλων που συμμετέχουν σε εκπαίδευση ενηλίκων και το ποσοστό των υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι αμφότερα κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας αποσκοπεί στην ανάπτυξη της ικανότητας και στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων σημαντικού ποσοστού δημόσιων υπαλλήλων, με παράλληλο εκσυγχρονισμό των διαδικασιών πρόσληψης και των συστημάτων ανταμοιβής για τους δημόσιους υπαλλήλους ώστε να αυξηθούν τα κίνητρα και η αποτελεσματικότητά τους.

Διάγραμμα Α11.1: **Επιδόσεις σε δείκτες τεκμηριωμένης χάραξης πολιτικής**

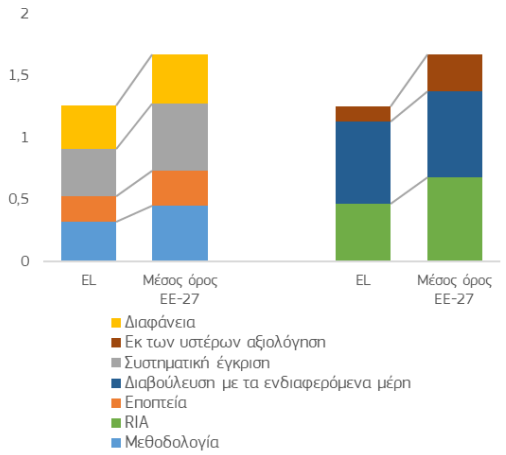

(1) RIA: Εκτίμηση επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων
Πηγή: ΟΟΣΑ (δείκτες iREG)

Διάγραμμα Α11.2: **Επιδόσεις στον δείκτη για τις δημόσιες συμβάσεις στην ενιαία αγορά**

Πηγή: Στοιχεία του πίνακα αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς για το 2020

Η διαχείριση των δημόσιων οικονομικών επιδέχεται περαιτέρω βελτίωση. Παρά τη σταθερή βελτίωση, οι επιδόσεις της Ελλάδας στον τομέα των δημόσιων συμβάσεων παραμένουν σχετικά χαμηλές. Αυτό οφείλεται σε ανεπάρκειες όσον αφορά τη διαφάνεια, τον ανταγωνισμό, την αποδοτικότητα και την ποιότητα των πληροφοριών (διάγραμμα Α11.2). Επιπλέον, η εντολή της ανεξάρτητης δημοσιονομικής αρχής της Ελλάδας είναι πιο περιορισμένη από αυτή των αντίστοιχων οργάνων σε άλλες χώρες της ΕΕ. Το ΣΑΑ θα επενδύσει σε ψηφιακά εργαλεία για τη στήριξη της διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων συμβάσεων, του σχεδιασμού των πόρων των επιχειρήσεων, της εκτέλεσης πληρωμών και της υλοποίησης έργων δημόσιων επενδύσεων. Η διακυβέρνηση των κρατικών επιχειρήσεων θα ενισχυθεί.

([50]) Παγκόσμιοι Δείκτες Διακυβέρνησης, 2020.

Το σύστημα δικαιοσύνης εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις από άποψη αποδοτικότητας και ποιότητας. Ο χρόνος που απαιτείται για την εκδίκαση αστικών διαφορών σε πρώτο βαθμό συνέχισε να αυξάνεται (637 ημέρες το 2019 έναντι 559 ημερών το 2018) (δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το 2020). Εν τω μεταξύ, η ηλεκτρονική δικαιοσύνη θα μπορούσε να αναπτυχθεί περαιτέρω. Όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, δεν έχουν αναφερθεί συστημικές αδυναμίες ([51]).

([51]) Για λεπτομερέστερη ανάλυση των επιδόσεων του συστήματος δικαιοσύνης στην Ελλάδα, βλ. τον πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2022 (επίκειται η δημοσίευσή του) και το κεφάλαιο που αφορά την Ελλάδα στην έκθεση της Επιτροπής του 2022 για το κράτος δικαίου (επίκειται η δημοσίευσή της).

Πίνακας A11.1: **Δείκτες δημόσιας διοίκησης — Ελλάδα**

EL	Δείκτης (1)	2017	2018	2019	2020	2021	ΕΕ-27
Ηλεκτρονική διακυβέρνηση							
1	Ποσοστό ατόμων που χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο κατά το τελευταίο έτος για να αλληλεπιδράσουν με τις δημόσιες αρχές (%)	67,0	68,0	68,0	67,0	69,0	70,8
2	Συνολική βαθμολογία της συγκριτικής αξιολόγησης για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση 2021 (2)	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	52,3	70,9
Ανοικτή διακυβέρνηση και ανεξάρτητα δημοσιονομικά όργανα							
3	Δείκτης ωριμότητας ανοικτών δεδομένων 2021	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	82,2	81,1
4	Δείκτης πεδίου δράσης δημοσιονομικών οργάνων	48,6	48,6	48,6	48,6	μ.δ.	56,8
Μορφωτικό επίπεδο, εκπαίδευση ενηλίκων, ισότητα των φύλων και γήρανση του πληθυσμού							
5	Ποσοστό υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, επίπεδα 5-8 (3)	53,1	55,2	53,0	53,1	52,5	55,3
6	Ποσοστό συμμετοχής των υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης σε εκπαίδευση ενηλίκων (3)	6,3	6,4	4,5	4,7	3,4	18,6
7	Ισότητα των φύλων σε ανώτερες θέσεις της δημόσιας διοίκησης (4)	2,8	4,8	4,8	7,6	12,8	21,8
8	Ποσοστό των εργαζομένων του δημόσιου τομέα ηλικίας μεταξύ 55 και 74 ετών (3)	12,1	14,2	16,3	17,5	18,7	21,3
Διαχείριση των δημόσιων οικονομικών							
9	Δείκτης μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου	0,87	0,87	0,87	0,87	μ.δ.	0,72
10	Δείκτης αυστηρότητας των δημοσιονομικών κανόνων	0,7	0,7	0,6	0,6	μ.δ.	1,5
11	Σύνθετος δείκτης για τις δημόσιες συμβάσεις	-7,3	-7,0	-7,0	-3,3	μ.δ.	-0,7
Τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής							
12	Δείκτης ρυθμιστικής πολιτικής και πρακτικών διακυβέρνησης στους τομείς της συμμετοχής των ενδιαφερομένων, της εκτίμησης των επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων (RIA) και της εκ των υστέρων αξιολόγησης της νομοθεσίας	0,98	μ.δ.	μ.δ.	1,25	μ.δ.	1,7

(1) Οι υψηλές τιμές αντιστοιχούν σε καλές επιδόσεις με εξαίρεση τους δείκτες # 7 και 8.
(2) Μετρά την εστίαση στον χρήστη (μεταξύ άλλων για τις διασυνοριακές υπηρεσίες) και τη διαφάνεια των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών, καθώς και την ύπαρξη βασικών παραγόντων διευκόλυνσης για την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών.
(3) Διακοπή στη σειρά το 2021.
(4) Ορίζεται ως η απόλυτη τιμή της διαφοράς μεταξύ του ποσοστού ανδρών και γυναικών σε ανώτερες θέσεις της δημόσιας διοίκησης.
Πηγή: Έρευνα για τη χρήση των ΤΠΕ, Eurostat (# 1)· Έκθεση συγκριτικής αξιολόγησης για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση (# 2)· Εκθεση για την ωριμότητα ανοικτών δεδομένων (# 3)· Βάση δεδομένων δημοσιονομικής διακυβέρνησης (# 4, 9, 10)· Έρευνα εργατικού δυναμικού, Eurostat (# 5, 6, 8), Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (#7), σύνθετος δείκτης του πίνακα αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς για τις δημόσιες συμβάσεις (# 11)·ΟΟΣΑ, Δείκτες ρυθμιστικής πολιτικής και διακυβέρνησης (#12).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ, ΤΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΥΛΩΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων συνιστά πυξίδα για μια ανοδική σύγκλιση στην κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας και διαβίωσης στην ΕΕ. Η εφαρμογή των 20 αρχών του για την ισότητα των ευκαιριών και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, τις δίκαιες συνθήκες εργασίας, την κοινωνική προστασία και την ένταξη, με την υποστήριξη των πρωταρχικών στόχων της ΕΕ για το 2030 σχετικά με την απασχόληση, τις δεξιότητες και τη μείωση της φτώχειας, θα ενισχύσει την προσπάθεια της ΕΕ για την επίτευξη της ψηφιακής, πράσινης και δίκαιης μετάβασης. Το παρόν παράρτημα παρέχει επισκόπηση της προόδου της Ελλάδας όσον αφορά την επίτευξη των στόχων στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

Πίνακας A12.1: **Κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων για την Ελλάδα**

Κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων για την ΕΛΛΑΔΑ		
Ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας	Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση (% του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών) (2021)	3.2
	Ατομικό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων (% του πληθυσμού ηλικίας 16-74 ετών) (2021)	52.0
	Νέοι ΕΕΑΚ (% του συνολικού πληθυσμού ηλικίας 15-29 ετών) (2021)	17.3
	Χάσμα απασχόλησης μεταξύ των φύλων (εκατοστιαίες μονάδες) (2021)	19.8
	Λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος (S80/S20) (2020)	5.2
Δυναμικές αγορές εργασίας και δίκαιες συνθήκες εργασίας	Ποσοστό απασχόλησης (% του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών) (2021)	62.6
	Ποσοστό ανεργίας (% του πληθυσμού ηλικίας 15-74 ετών) (2021)	14.7
	Μακροχρόνια ανεργία (% του πληθυσμού ηλικίας 15-74 ετών) (2021)	9.2
	Ανάπτυξη του κατά κεφαλήν GDHI (2008=100) (2020)	73.7
Κοινωνική προστασία και ένταξη	Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (σε %) (2020)	27.4
	Παιδιά σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (σε %) (2020)	30.8
	Αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβιβάσεων (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας (% μείωση του AROP) (2020)	24.7
	Χάσμα απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία (λόγος) (2020)	27.7
	Υπερβολική επιβάρυνση με δαπάνες στέγασης (% του πληθυσμού) (2020)	33.3
	Παιδιά ηλικίας κάτω των 3 ετών σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας (% των παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών) (2020)	21.5
	Ανάγκη ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτεται, κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων (% του πληθυσμού ηλικίας 16+) (2020)	6.5

Κρίσιμη κατάσταση	Να δοθεί προσοχή	Κακή επίδοση, αλλά βελτιούμενη	Καλή επίδοση, αλλά να δοθεί προσοχή	Επίδοση στον μέσο όρο	Επίδοση καλύτερη από τον μέσο όρο	Βέλτιστη επίδοση

Επικαιροποίηση της 29ης Απριλίου 2022. Τα κράτη μέλη κατατάσσονται στον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων σύμφωνα με στατιστική μεθοδολογία που έχει συμφωνηθεί με την Επιτροπή Απασχόλησης (EMCO) και με την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (SPC). Η μεθοδολογία εξετάζει από κοινού τα επίπεδα και τις αλλαγές των δεικτών σε σύγκριση με τους αντίστοιχους μέσους όρους της ΕΕ και κατατάσσει τα κράτη μέλη σε επτά κατηγορίες. Για μεθοδολογικές λεπτομέρειες, συμβουλευτείτε την κοινή έκθεση για την απασχόληση 2022. Λόγω αλλαγών στον ορισμό του ατομικού επιπέδου ψηφιακών δεξιοτήτων το 2021, κατ' εξαίρεση χρησιμοποιούνται μόνο επίπεδα στην αξιολόγηση αυτού του δείκτη· ΕΕΑΚ: εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης· GDHI: ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Μολονότι η αγορά εργασίας αντιμετώπισε καλά την κρίση της νόσου COVID-19, η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας, εξακολουθεί να έχει καίρια σημασία για τη στήριξη της απασχόλησης, ιδίως των γυναικών, των νέων και των ευάλωτων ομάδων, όπως τα άτομα που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών. Μετά την άνοδο που ακολούθησε την πανδημία COVID-19, το ποσοστό ανεργίας άρχισε και πάλι να μειώνεται και έφθασε το 14,7 % το 2021, που είναι το χαμηλότερο επίπεδο από το 2010. Οι νέοι έχουν πληγεί σοβαρά από την κρίση της νόσου COVID-19 και το ποσοστό των νέων που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (ΕΕΑΚ) δεν έχει ακόμη επανέλθει στο προ της πανδημίας επίπεδο. Το ποσοστό ΕΕΑΚ στην ηλικιακή ομάδα 25-29 ετών (28,7 % το 2020) είναι πολύ υψηλότερο από ό,τι στην ηλικιακή ομάδα 15-24 ετών (11 % το 2021). Το ποσοστό απασχόλησης αυξάνεται αλλά εξακολουθεί να είναι ένα από τα χαμηλότερα στην ΕΕ τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Επιπλέον, το χάσμα απασχόλησης μεταξύ των φύλων, το οποίο ανέρχεται σε σχεδόν 20 εκατοστιαίες μονάδες, αποτελεί κρίσιμη πρόκληση. Το χάσμα απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία είναι ελαφρώς υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (27,7 εκατοστιαίες μονάδες έναντι 24,5 εκατοστιαίες μονάδων). Η συμμετοχή παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών στην τυπική προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα μειώθηκε από 40,9 % το 2018 σε 21,5 % το 2020 (έναντι 32,3 % στην ΕΕ), πιθανώς και λόγω της πανδημίας COVID-19. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα στηρίξει τη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων παιδικής φροντίδας σε δήμους και μεγάλες επιχειρήσεις. Η Ελλάδα έχει ενισχύσει το σύστημα επιδότησης προσλήψεων για την απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+) θα παράσχει σημαντική χρηματοδότηση για ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας. Η ενίσχυση των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και η παροχή εξατομικευμένης στήριξης στα άτομα που αναζητούν εργασία θα είναι καίριας σημασίας ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των μέτρων αυτών και να βοηθηθεί η Ελλάδα να επιτύχει τον πρωταρχικό στόχο της ΕΕ για το 2030 όσον αφορά την απασχόληση.

Μολονότι η Ελλάδα είναι μεταξύ των χωρών με τις υψηλότερες επιδόσεις όσον αφορά την πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του

σχολείου, το εκπαιδευτικό της σύστημα αντιμετωπίζει προκλήσεις. Η Ελλάδα κατόρθωσε να μειώσει το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση από 13,5 % το 2010 σε 3,2 % το 2021. Ωστόσο, όσον αφορά τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (30 % το 2021) αποτελεί σημαντική πρόκληση. Το ποσοστό χαμηλών επιδόσεων στους μαθητές ηλικίας 15 ετών είναι υψηλό (περίπου το ένα τρίτο) και ο αντίκτυπος του κοινωνικοοικονομικού υπόβαθρου των μαθητών στις σχολικές επιδόσεις είναι μεταξύ των ισχυρότερων στην ΕΕ (βλ. παράρτημα 13). Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΚΤ+ θα παράσχει σημαντική στήριξη για την εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς.

Οι δεξιότητες δεν έχουν ακόμη κατορθώσει να ανταποκριθούν στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η Ελλάδα είναι ένα από τα λίγα κράτη μέλη της ΕΕ όπου το ποσοστό απασχόλησης των νέων αποφοίτων είναι χαμηλότερο από το συνολικό ποσοστό απασχόλησης, στοιχείο που υποδηλώνει δυσκολίες στη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία. Οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων είναι έντονες και, μολονότι πολλοί απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καταλήγουν να διαθέτουν περισσότερα προσόντα από αυτά που απαιτούνται για την εργασία τους, η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση παραμένει μη ελκυστική επιλογή για τους μαθητές της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το ποσοστό των ενηλίκων ηλικίας 25-64 ετών που συμμετείχαν στη μάθηση τις τελευταίες 4 εβδομάδες είναι πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (3,5 % έναντι 10,8 % το 2020). Σημαντικό ποσοστό των ενηλίκων δηλώνουν ότι δεν διαθέτουν τεχνικές δεξιότητες (47 % έναντι μέσου όρου 28 % στην ΕΕ), ή γενικές δεξιότητες (38 % έναντι 22 %) για να εκτελέσουν την εργασία τους στο απαιτούμενο επίπεδο. Το ποσοστό των ατόμων που διαθέτουν τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες αυξήθηκε από 46 % το 2017 σε 52 % το 2021 (μέσος όρος στην ΕΕ: 54 %). Η μεταρρύθμιση του συστήματος εκπαίδευσης ενηλίκων που προβλέπεται στο ΣΑΑ και οι επενδύσεις που την συνοδεύουν αναμένεται να βελτιώσουν την ποιότητα των προγραμμάτων αναβάθμισης των δεξιοτήτων και επανειδίκευσης και τη συμμετοχή σε αυτά. Η ενίσχυση της εκπαίδευσης ενηλίκων είναι καίριας σημασίας ώστε η Ελλάδα να επιτύχει τον πρωταρχικό στόχο της ΕΕ για το 2030 όσον αφορά τις δεξιότητες.

Ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα παραμένει μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ αλλά μειώνεται. Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού μειώθηκε από 32,2 % σε 27,4 % μεταξύ 2017 και 2021 ως αποτέλεσμα της οικονομικής ανάκαμψης και των μεταρρυθμίσεων στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας. Ωστόσο, το ποσοστό είναι υψηλότερο μεταξύ των παιδιών (30,8 % το 2021), ενώ το ποσοστό των παιδιών με σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση (19,6 % το 2020) είναι μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ. Ο αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβιβάσεων (πέραν των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας έχει βελτιωθεί. Ωστόσο, η επάρκεια του συστήματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος είναι χαμηλότερη από ό,τι στα περισσότερα άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, ενώ εξακολουθούν να υπάρχουν κενά στην πρόσβαση στην κοινωνική προστασία όσον αφορά τις άτυπες μορφές απασχόλησης γενικά και όσον αφορά την αυτοαπασχόληση ειδικότερα (44 % και 29 % αντίστοιχα του ενεργού πληθυσμού το 2020). Οι ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων, παρουσιάζουν πτωτική τάση, αλλά η οικονομική προσιτότητα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης παραμένει κρίσιμη, καθώς οι άμεσες πληρωμές από τους ασθενείς αντιστοιχούν στο 35 % των συνολικών δαπανών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Οι δημόσιες δαπάνες για τη μακροχρόνια περίθαλψη είναι σημαντικά χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,2 % έναντι 1,7 % του ΑΕΠ το 2019) και δεν υπάρχει ολοκληρωμένη στρατηγική. Το ποσοστό του πληθυσμού που πλήττεται από το υπερβολικό κόστος στέγασης εξακολουθεί να είναι μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ, παρότι μειώθηκε κατά 7 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ 2018 και 2020. Απαιτείται ενισχυμένη δράση σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής προκειμένου η Ελλάδα να επιτύχει τον πρωταρχικό στόχο της ΕΕ για το 2030 όσον αφορά τη μείωση της φτώχειας. Το ΕΚΤ+ θα παράσχει σημαντική χρηματοδότηση για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας και την περαιτέρω βελτίωση της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Διάγραμμα A13.1:**Χαμηλές επιδόσεις στην ανάγνωση ανά κοινωνικοοικονομική κατάσταση, PISA 2018.**

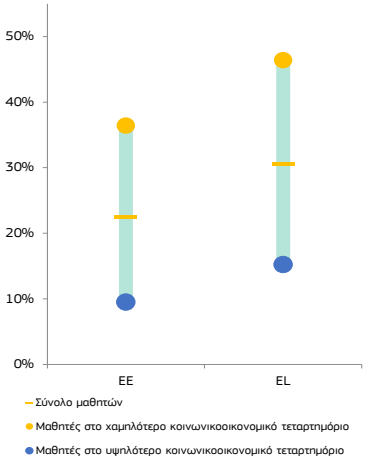

(1) Ο μέσος όρος της ΕΕ δεν περιλαμβάνει την Ισπανία
Πηγή: ΟΟΣΑ (2019), PISA 2018.

Το παρόν παράρτημα περιγράφει τις κύριες προκλήσεις όσον αφορά το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης της Ελλάδας υπό το πρίσμα των στόχων σε επίπεδο ΕΕ του στρατηγικού πλαισίου του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης και άλλων συναφών δεικτών, με βάση την ανάλυση της έκθεσης παρακολούθησης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης για το 2021.

Το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας είναι σε μεγάλο βαθμό συγκεντρωτικό. Υστερεί σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ και δεν επιτυγχάνει τους στόχους της ΕΕ όσον αφορά τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση (ιδίως για τα παιδιά ηλικίας κάτω των 4 ετών), τις βασικές δεξιότητες και τις δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση (ιδίως για την τριτοβάθμια εκπαίδευση).

Η Ελλάδα κατατάσσεται τελευταία στην ΕΕ όσον αφορά τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ηλικιακή ομάδα 3 ετών και άνω) και αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις που συνδέονται με την οικονομική προσιτότητα και την ποιότητα. Η Ελλάδα έχει πολύ υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής για την ηλικιακή ομάδα 4 ετών και άνω απ' ό,τι για την ηλικιακή ομάδα 3 ετών και άνω. Η υποχρεωτική παρακολούθηση προσχολικής εκπαίδευσης επεκτάθηκε ώστε να περιλαμβάνει παιδιά ηλικίας 4 ετών, αλλά η εφαρμογή της υποχρέωσης είναι δύσκολη λόγω περιορισμένης ικανότητας. Μια ολοκληρωμένη προσέγγιση πολιτικής (που να καλύπτει όλο το φάσμα από 0 έως 6 έτη) θα μπορούσε να οδηγήσει στην επίτευξη προόδου.

Η Ελλάδα κατέγραψε τη μεγαλύτερη μείωση όσον αφορά το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση την τελευταία δεκαετία, και πλέον έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά στην ΕΕ. Το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου είναι υψηλότερο στις αγροτικές περιοχές (4,1 %) αλλά εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλότερο από τον στόχο της ΕΕ που είναι 9 %.

Οι χαμηλές επιδόσεις στις βασικές δεξιότητες παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, με σημαντικές διαφορές ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και το καθεστώς μετανάστη. Η Ελλάδα έχει τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων με χαμηλές επιδόσεις στην ΕΕ και στις τρεις δοκιμασίες του PISA. Σχεδόν οι μισοί μαθητές από το χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό τεταρτημόριο δεν διαθέτουν βασικές δεξιότητες στην ανάγνωση σε σύγκριση με σχεδόν 1 στους 7 στο υψηλότερο τεταρτημόριο (διάγραμμα A13.1). Ομοίως, περίπου οι μισοί μαθητές που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών έχουν χαμηλές επιδόσεις σε σύγκριση με 1 στους 3 μαθητές που δεν προέρχονται από οικογένειες μεταναστών Το χάσμα επιδόσεων μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ και αντιστοιχεί σε περίπου 2 έτη σχολικής φοίτησης.

Οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, αλλά δεν έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν τις παιδαγωγικές τους ικανότητες. Η εκπαίδευση έχει μεγάλη αξία στην Ελλάδα, αλλά αυτό αντικατοπτρίζεται ελάχιστα στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Λαμβάνονται μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας της σχολικής εκπαίδευσης, με την παροχή κάποιας αυτονομίας στους εκπαιδευτικούς και την αξιολόγηση των επιδόσεών τους. Η τακτοποίηση του μεγάλου αριθμού προσωρινών εκπαιδευτικών με συμβάσεις που επιβραβεύουν τις επιδόσεις και προσφέρουν προοπτικές σταδιοδρομίας θα τονώσει το ηθικό των εκπαιδευτικών και θα αυξήσει την ποιότητα της διδασκαλίας ([52]). Οι εκπαιδευτικοί αποτελούν γηράσκον εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα, καθώς περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες εκπαιδευτικούς πρόκειται να συνταξιοδοτηθούν εντός της τρέχουσας δεκαετίας.

([52]) ΟΟΣΑ (2020), OECD Economic Surveys: Greece 2020 (Οικονομικές έρευνες του ΟΟΣΑ: Ελλάδα 2020), OECD Publishing, Παρίσι. https://doi.org/10.1787/4751e985-en

Εξακολουθούν να υφίστανται περιφερειακές ανισότητες όσον αφορά την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς υπάρχει σημαντικό χάσμα μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 25-34 ετών με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Ωστόσο, η πρόσβαση των παιδιών μεταναστών στη μεταδευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση για τη χώρα, καθώς η ένταξη των νεοαφιχθέντων μεταναστών στην εκπαίδευση έχει επικεντρωθεί μέχρι στιγμής κυρίως στα σχολεία. Η διεθνοποίηση των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας απαιτεί την ανάληψη συγκεκριμένης δράσης.

Οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα. Οι δαπάνες της γενικής κυβέρνησης για την εκπαίδευση το 2019 παρέμειναν σε χαμηλότερο επίπεδο από τον μέσο όρο της ΕΕ, ως ποσοστό τόσο του ΑΕΠ (4,0 % έναντι 4,7 %) όσο και του συνόλου των δαπανών της γενικής κυβέρνησης (8,3 % έναντι 10 %), το οποίο είναι το δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό στην ΕΕ. Αντιθέτως, οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση είναι υψηλές. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση υποχρηματοδοτείται σε σημαντικό βαθμό. Η κατάσταση αυτή ενδέχεται να βελτιωθεί, εν μέρει χάρη στη νέα νομοθεσία που θεσπίστηκε τον Ιανουάριο του 2020 ([53]), η οποία εγκαινιάζει χρηματοδότηση με βάση τις επιδόσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια, αρχής γενομένης από το ακαδημαϊκό έτος 2021/2022.

Η αποτελεσματική υλοποίηση του εθνικού σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας θα μπορούσε να συμβάλει στην αντιμετώπιση πολλών από αυτές τις μακροχρόνιες προκλήσεις. Τα βασικά μέτρα εστιάζονται στη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, στη βελτίωση των δεξιοτήτων, στην ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης, στην αριστεία στα ελληνικά πανεπιστήμια, στην αναβάθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΚ) αι στην προμήθεια εργαστηριακού εξοπλισμού για εκπαιδευτικές μονάδες ΕΕΚ.

([53]) Νόμος 4653/2020.

Πίνακας A13.1: **Στόχοι σε επίπεδο ΕΕ και άλλοι συναφείς δείκτες βάσει του στρατηγικού πλαισίου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης**

Δείκτης			Στόχος	Ελλάδα	ΕΕ-27	Ελλάδα	ΕΕ-27
Συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση (ηλικία 3+)			**96%**	**63,0%** d	**91,9%**	**68,8%** 2019, d	**92,8%** 2019
Χαμηλές επιδόσεις των ατόμων ηλικίας 15 ετών:		**Ανάγνωση**	**<15%**	**27,3%**	**20,4%**	**30,5%** 2018	**22,5%** 2018
		Μαθηματικά	**<15%**	**35,8%**	**22,2%**	**35,8%** 2018	**22,9%** 2018
		Φυσικές επιστήμες	**<15%**	**32,7%**	**21,1%**	**31,7%** 2018	**22,3%** 2018
Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση (ηλικίας 18-24 ετών)	**Σύνολο**		**<9%**	**7,9%**	**11,0%**	**3,2%**	**9,7%**
	Ανά φύλο	*Άνδρες*		9,4%	12,5%	3,4%	11,4%
		Γυναίκες		6,4%	9,4%	2,9%	7,9%
	Ανά βαθμό αστικοποίησης	*Πόλεις*		4,7%	9,6%	2,8%	8,7%
		Αγροτικές περιοχές		13,3%	12,2%	4,1%	10,0%
		Γηγενείς		6,8%	10,0%	2,8%	8,5%
	Ανά χώρα γέννησης	*Εντός ΕΕ*		20,6%	20,7%	: u	21,4%
		Εκτός ΕΕ		24,8%	23,4%	30,0% u	21,6%
Ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (άτομα ηλικίας 25-34 ετών)	**Σύνολο**		**45%**	**40,1%**	**36,5%**	**44,2%**	**41,2%**
	Ανά φύλο	*Άνδρες*		34,0%	31,2%	37,7%	35,7%
		Γυναίκες		46,3%	41,8%	51,1%	46,8%
	Ανά βαθμό αστικοποίησης	*Πόλεις*		47,1%	46,2%	50,5%	51,4%
		Αγροτικές περιοχές		27,1%	26,9%	28,9%	29,6%
		Γηγενείς		43,6%	37,7%	46,0%	42,1%
	Ανά χώρα γέννησης	*Εντός ΕΕ*		14,1% u	32,7%	34,7%	40,7%
		Εκτός ΕΕ		10,1%	27,0%	20,0%	34,7%
Ποσοστό διδασκόντων (ISCED 1-3) ηλικίας άνω των 50 ετών				39,1%	38,3%	51,0% 2019	38,9% 2019

(1) Ο μέσος όρος της ΕΕ για τις επιδόσεις στην ανάγνωση το 2018 με βάση το PISA δεν περιλαμβάνει την Ισπανία

(2) d = ο ορισμός διαφέρει, u = χαμηλή αξιοπιστία, : = μη διαθέσιμα στοιχεία

(3) Δεν υπάρχουν ακόμη διαθέσιμα στοιχεία για τους εναπομείναντες στόχους σε επίπεδο ΕΕ βάσει του στρατηγικού πλαισίου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης, οι οποίοι καλύπτουν τις χαμηλές επιδόσεις στον τομέα των ψηφιακών δεξιοτήτων, την έκθεση των αποφοίτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στη μάθηση στον χώρο εργασίας και τη συμμετοχή των ενηλίκων στη μάθηση.

Πηγή: Eurostat (UOE, LFS), ΟΟΣΑ (PISA)

Η ανθεκτικότητα του συστήματος ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η οποία είναι ιδιαιτέρως σημαντική στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης πανδημίας COVID-19, αποτελεί προϋπόθεση για μια βιώσιμη οικονομία και κοινωνία. Το παρόν παράρτημα παρέχει μια εικόνα του τομέα της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στην Ελλάδα.

Το προσδόκιμο ζωής στην Ελλάδα είναι πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ, αν και μειώθηκε κατά περισσότερο από 3 μήνες το 2020 λόγω της νόσου COVID-19. Έως τις 17 Απριλίου 2022 είχε αναφερθεί σωρευτικός αριθμός 2,67 θανάτων από τη νόσο COVID-19 και σωρευτικός αριθμός 303 επιβεβαιωμένων κρουσμάτων COVID-19 ανά 1 000 κατοίκους. Η αποτρεπτή θνησιμότητα ήταν 93,1 ανά 100 000 κατοίκους το 2019 (μέσος όρος της ΕΕ το 2017: 92,1). Οι πρόωροι θάνατοι από ισχαιμικές καρδιοπάθειες και εγκεφαλοαγγειακές διαταραχές (συμπεριλαμβανομένου του εγκεφαλικού επεισοδίου) αντιπροσώπευαν το 36 % της αποτρεπτής θνησιμότητας.

Διάγραμμα A14.1: **Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, σε έτη**

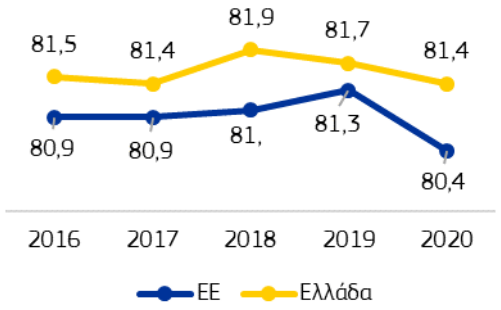

Πηγή: Βάση δεδομένων της Eurostat

Οι δαπάνες για την υγεία σε σχέση με το ΑΕΠ στην Ελλάδα ήταν χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2019. Οι κατά κεφαλήν δαπάνες αντιστοιχούν περίπου στο ήμισυ του μέσου όρου της ΕΕ, αλλά οι δαπάνες για φαρμακευτικά προϊόντα και ενδονοσοκομειακούς ασθενείς είναι σχετικά υψηλές. Από το 2015 οι αυξήσεις των δαπανών είναι μικρές αλλά σταθερές. Η πανδημία COVID-19 οδήγησε σε πρόσθετες χρηματοδοτικές συνεισφορές το 2020 για τη στήριξη του τομέα της υγείας. Οι δημόσιες δαπάνες για την υγεία προβλέπεται να αυξηθούν κατά 0,8 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ έως το 2070 (έναντι 0,9 εκατοστιαίων μονάδων για την ΕΕ) ([54]).

Διάγραμμα A14.2: **Προβλεπόμενη αύξηση των δημόσιων δαπανών για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κατά την περίοδο 2019-2070 (σενάριο αναφοράς της ομάδας εργασίας για τη δημογραφική γήρανση)**

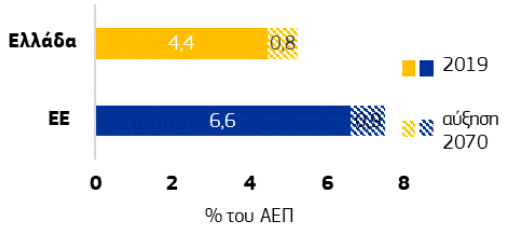

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή /ΕΟΠ (2021)

Η Ελλάδα έχει τον υψηλότερο κατά κεφαλήν αριθμό ιατρών στην ΕΕ, αλλά τον χαμηλότερο αριθμό νοσηλευτών. Η συντριπτική πλειονότητα των ιατρών είναι ειδικοί. Οι γενικοί ιατροί αντιπροσωπεύουν μόλις το 7 % των ιατρών (ΕΕ: 26 %). Η εξασφάλιση επαρκούς προσφοράς γενικών ιατρών εξακολουθεί να αποτελεί μείζονα πρόκληση για την ενίσχυση της πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Η υψηλή κατανάλωση αντιβιοτικών εγείρει ανησυχίες για τη δημόσια υγεία όσον αφορά τη μικροβιακή αντοχή.

Μέσω του οικείου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, η Ελλάδα σχεδιάζει να επενδύσει 1,48 δισ. EUR στην ιατροφαρμακευτικής περίθαλψη (4,8 % του συνόλου). Προβλέπεται ευρύ φάσμα μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων για την ενίσχυση πολλών τμημάτων του συστήματος υγείας: δημόσια νοσοκομεία, πρωτοβάθμια περίθαλψη, ψυχική υγεία και εθισμός, δημόσια υγεία, επιστροφή δαπανών για φαρμακευτικά προϊόντα και φροντίδα σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Πολλές επενδύσεις αφορούν τον σχηματισμό παγίου κεφαλαίου (νέες ή ανακαινισμένες ενεργειακά αποδοτικές εγκαταστάσεις και αγορά ιατρικού εξοπλισμού) και σημαντικό μερίδιο των επενδύσεων θα διατεθεί για

([54]) «The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)» [Έκθεση του 2021 για τη δημογραφική γήρανση: οικονομικές και δημοσιονομικές προβολές για τα κράτη μέλη της ΕΕ (2019-2070)], Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ECFIN) και ομάδα εργασίας για τη δημογραφική γήρανση (ΕΟΠ).

τον ψηφιακό μετασχηματισμό του συστήματος υγείας.

Πίνακας A14.1: **Κατάλογος βασικών δεικτών, υγεία**

	2016	2017	2018	2019	2020	Μέσος όρος ΕΕ (τελευταίο έτος)
Θεραπεύσιμη θνησιμότητα ανά 100 000 κατοίκους (αποφευκτή θνησιμότητα μέσω μέσω ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης βέλτιστης ποιότητας)	94,9	94,2	90,0	93,1		92,1 (2017)
Θνησιμότητα από καρκίνο ανά 100 000 κατοίκους	249,5	245,4	241,7	241,0		252,5 (2017)
Τρέχουσες δαπάνες για την υγεία, % του ΑΕΠ	8,3	8,1	8,0	7,8		9,9 (2019)
Δημόσιο ποσοστό των δαπανών για την υγεία, % των τρεχουσών δαπανών για την υγεία	60,7	60,5	58,4	59,8		79,5 (2018)
Δαπάνες για την πρόληψη, % των τρεχουσών δαπανών για την υγεία	1,3	1,3	1,3	1,4		2,8 (2018)
Κλίνες οξέων περιστατικών ανά 100 000 κατοίκους	357,0	360,3	363,5	363,5		387,4 (2019)
Ιατροί ανά 1 000 κατοίκους *	6,1	6,1	6,1	6,2		3,8 (2018)
Νοσηλευτές ανά 1 000 κατοίκους *	3,2	3,3	3,4	3,4		8,2 (2018)
Κατανάλωση αντιβακτηριακών για συστηματική χρήση στην κοινότητα, καθορισμένη ημερήσια δόση ανά 1 000 κατοίκους ανά ημέρα **	31,0	32,2	32,5	32,4	26,4	14,5 (2020)

(1) Τα στοιχεία για την πυκνότητα ιατρών αφορούν τους εν ενεργεία ιατρούς σε όλες τις χώρες εκτός από FI, EL, PT (ιατροί με άδεια άσκησης επαγγέλματος) και SK (επαγγελματικά ενεργοί). Τα στοιχεία για την πυκνότητα νοσηλευτών αφορούν τους εν ενεργεία νοσηλευτές (υποκατάσταση ελλειπουσών τιμών από το έτος 2014 για τη FI) εκτός από τις IE, FR, PT, SK (επαγγελματικά ενεργοί) και EL (μόνο νοσηλευτές που εργάζονται σε νοσοκομεία). Για περισσότερες πληροφορίες: https://ec.europa.eu/health/state-health-eu/country-health-profiles_el

Πηγή: Eurostat, εκτός από: * Βάση δεδομένων της Eurostat και ΟΟΣΑ, ** ECDC.

Η περιφερειακή διάσταση αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την αξιολόγηση των οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων στα κράτη μέλη. Η συνεκτίμηση αυτής της διάστασης καθιστά δυνατή μια καλά σχεδιασμένη και στοχευμένη απόκριση σε επίπεδο πολιτικής που προωθεί τη συνοχή και διασφαλίζει βιώσιμη και ανθεκτική οικονομική ανάπτυξη σε όλες τις περιφέρειες. Οι περιφερειακές ανισότητες παραμένουν σημαντικές στην Ελλάδα, με αξιοσημείωτη διαφορά μεταξύ της πρωτεύουσας και των νότιων περιφερειών αφενός, και των βόρειων περιφερειών, αφετέρου.

Όλες οι ελληνικές περιφέρειες παραμένουν κάτω από το 75 % του μέσου όρου της ΕΕ όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Οι ελληνικές περιφέρειες άρχισαν να καλύπτουν τη διαφορά με την υπόλοιπη ΕΕ μετά την οικονομική κρίση, αλλά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο από το 50 % του μέσου όρου της ΕΕ σε τέσσερις περιφέρειες, ενώ φθάνει το 91 % στην περιφέρεια της πρωτεύουσας (Αττική). Η μέση αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν αρνητική για όλες τις περιφέρειες την περίοδο 2010-2019 και κάτω από τον εθνικό μέσο όρο σε ορισμένες λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες. Κατά συνέπεια, η εσωτερική σύγκλιση στην Ελλάδα δεν βελτιώθηκε. Μολονότι τα ποσοστά ανεργίας είναι υπερδιπλάσια από τον μέσο όρο της ΕΕ, υπάρχει διαφορά 10,2 εκατοστιαίων μονάδων μεταξύ της ανεργίας στην περιφέρεια με τις καλύτερες επιδόσεις (Πελοπόννησος) και στην περιφέρεια με τις χαμηλότερες επιδόσεις (Δυτική Ελλάδα). Δεδομένου ότι το ήμισυ του πληθυσμού και τα δύο τρίτα της οικονομίας συγκεντρώνονται στην περιφέρεια της πρωτεύουσας, εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικές περιφερειακές ανισότητες.

Διάγραμμα A15.1: **Κατά κεφαλήν εκπομπές CO2 από ορυκτά καύσιμα, 2018 (Ελλάδα)**

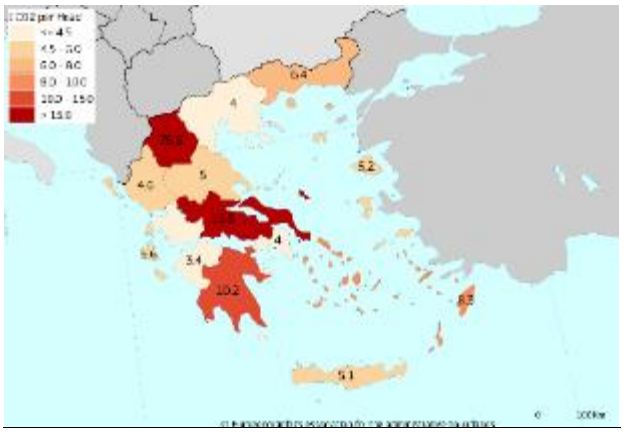

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Το 2018 η παραγωγικότητα στην Ελλάδα ήταν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (71 %). Σε περιφερειακό επίπεδο, κυμαίνεται μεταξύ 89 % του μέσου όρου της ΕΕ στην Αττική, δηλαδή την περιφέρεια της πρωτεύουσας, και 53 % στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, ενώ άλλες τρεις περιφέρειες παραμένουν κάτω από το 60 %.

Πολλοί παράγοντες επηρεάζουν την ανάπτυξη στις ελληνικές περιφέρειες, μεταξύ των οποίων: η χαμηλή συνδεσιμότητα μεταξύ και εντός των περιφερειών και η περιορισμένη ανάπτυξη περιφερειακών στρατηγικών έξυπνης εξειδίκευσης. Σε τρεις περιφέρειες, λιγότερο από το 25 % του πληθυσμού έχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ η απασχόληση στους τομείς υψηλής τεχνολογίας και οι δαπάνες για Ε&Α είναι ιδιαίτερα χαμηλές.

Η Ελλάδα έχει την 16η υψηλότερη ένταση εκπομπών CO2 από ορυκτά καύσιμα ανά άτομο στην ΕΕ. Οι ελληνικές περιφέρειες που πλήττονται από την κλιματική μετάβαση περιλαμβάνουν τη Δυτική Μακεδονία, το Νότιο Αιγαίο και το Βόρειο Αιγαίο, καθώς και συγκεκριμένες περιοχές υψηλής έντασης άνθρακα στην περιφέρεια Πελοποννήσου (Μεγαλόπολη, Τρίπολη, Γορτυνία και Οιχαλία). Για τις πληγείσες περιοχές και κοινότητες αναπτύσσονται συγκεκριμένα σχέδια κοινωνικής και περιφερειακής ανάπτυξης, και συγκεκριμένα τα σχετικά εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης. Τα σχέδια αυτά θα περιλαμβάνουν προγράμματα αναβάθμισης των δεξιοτήτων και επανειδίκευσης για τους πληττόμενους εργαζομένους και μέτρα για

την αντιμετώπιση των κοινωνικών επιπτώσεων της μετάβασης.

Διάγραμμα Α15.2: **Περιοχές που πλήττονται περισσότερο από την κλιματική μετάβαση στην Ελλάδα**

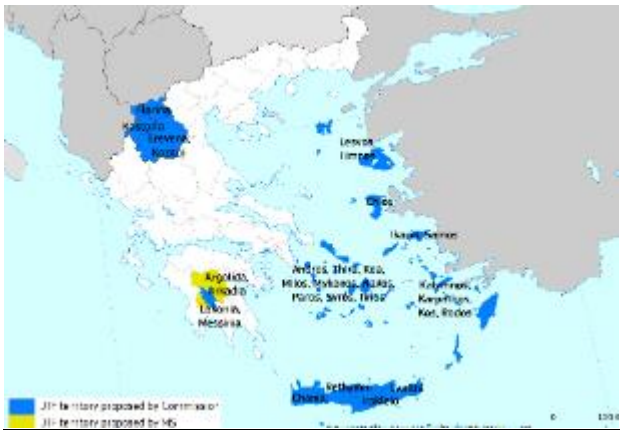

Σημείωση: Για την περιφέρεια Πελοποννήσου, οι επιλέξιμες περιοχές βρίσκονται στην Αρκαδία: δήμοι Μεγαλόπολης, Τρίπολης και Γορτυνίας, καθώς και στη Μεσσηνία: δήμος Οιχαλίας.
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Διάγραμμα Α15.3: **Ομάδες επιδόσεων των περιφερειών (2021)**

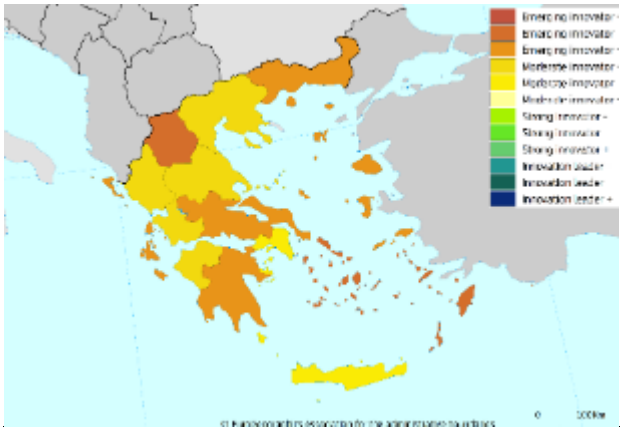

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η χώρα σημειώνει σχετικά χαμηλές επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας. Οι περισσότερες περιφέρειες είναι αναδυόμενες δυνάμεις στον τομέα της καινοτομίας, ενώ η Αττική (99,75) και η Κρήτη (94,25) είναι πιο κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ (100). Η υιοθέτηση των ΤΠΕ υπολείπεται επίσης του μέσου όρου της ΕΕ. Το 2020 το 53 % του πληθυσμού χρησιμοποιούσε το διαδίκτυο για την αλληλεπίδρασή του με δημόσιες αρχές (έναντι 56 % που ήταν ο μέσος όρος στην ΕΕ).

Οι ελληνικές περιφέρειες αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας. Με εθνικό μέσο όρο 6,4 % (ΕΕ: 1,8 %), σημαντικό ποσοστό των πολιτών —10 %— στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη αναφέρει ότι δεν επισκέπτεται ιατρούς λόγω του υψηλού κόστους, των μεγάλων αποστάσεων ή των λιστών αναμονής.

Το ποσοστό ανεργίας είναι υψηλότερο στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της Δυτικής Ελλάδας (21,6 %) και της Δυτικής Μακεδονίας (19,7 %). Υπάρχουν σαφείς κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των περιφερειών, με τη Δυτική Ελλάδα να εμφανίζει επίσης υψηλό ποσοστό ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (42,4 %). Μεταξύ 2011 και 2019, ο πληθυσμός στην περιφέρεια της πρωτεύουσας (Αττική) συρρικνώθηκε κατά 6,4 %, ενώ αρνητικές τάσεις παρατηρούνται σε άλλες εννέα περιφέρειες. Η καθαρή μετανάστευση είναι αρνητική σε έξι περιφέρειες επιπέδου NUTS2, ενώ αυξήθηκε κατά 17,2 % στη νησιωτική περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου.

Όλες οι περιφέρειες της Ελλάδας επλήγησαν από την πανδημία COVID-19, αν και σε διαφορετικό βαθμό. Το υψηλό ποσοστό πολύ μικρών επιχειρήσεων, το χαμηλό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων και η ισχυρή εξάρτηση από τον τουρισμό κατέστησαν τις περιφερειακές οικονομίες ευάλωτες στις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της νόσου COVID-19. Η περιφέρεια Κρήτης ήρθε αντιμέτωπη με τη μεγαλύτερη αύξηση των ποσοστών ανεργίας το 2020 (+ 5,6 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2019), ενώ ο αντίκτυπος της νόσου COVID-19 στον τουρισμό μεταφράστηκε σε υψηλότερη ανεργία στο Νότιο Αιγαίο και τα νησιά του Ιονίου (όπου ο τομέας του τουρισμού απασχολεί το 66 % και το 48 % του ενεργού πληθυσμού αντίστοιχα). Οι περιφέρειες διαφέρουν επίσης σημαντικά όσον αφορά την υπερβολική θνησιμότητα λόγω της νόσου COVID-19, με τα υψηλότερα ποσοστά να καταγράφονται στην Ανατολική Μακεδονία, τη Θράκη, την Κεντρική Μακεδονία, τη Δυτική Μακεδονία (άνω του 10 %), ενώ στο Νότιο Αιγαίο και την Κρήτη ήταν κάτω από 3 %.

Πίνακας A15.1: **Επιλεγμένοι δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο — Ελλάδα**

Περιφέρεια NUTS 2	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (ΜΑΔ)	Παραγωγικότητα (ΑΠΑ (ε.μ.) ανά εργαζόμενο)	Αύξηση της πραγματικής παραγωγικότητας	Αύξηση του ΑΕΠ	Αύξηση του πληθυσμού	Ποσοστό ανεργίας	Ανάγκες υγείας που δεν καλύπτονται	Πληθυσμός με υψηλό μορφωτικό επίπεδο	Δαπάνες Ε&Α	Επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας
	ΕΕ-27=100, 2019	ΕΕ-27=100, 2018	Μέση % μεταβολή από το προηγούμενο έτος, 2010-2019	Μέση % μεταβολή από το προηγούμενο έτος, 2010-2019	Συνολική % μεταβολή, 2011-2019	% του ενεργού πληθυσμού, 2020	Κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων, % (2020)	% του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών, 2017-2019	% του ΑΕΠ, 2018	Πίνακας αποτελεσμάτων για την περιφερειακή καινοτομία 2021
Ευρωπαϊκή Ένωση	100	100	1,00	1,57	1,8	7,1	1,8	39,4	2,19	100,0
Ελλάδα	67	71	-1,58	-2,13	-3,6	16,3	6,4	43,7	1,18	88,49
Αττική	91	89	-1,49	-2,20	-6,4	14,0	6,2	51,9	1,53	99,8
Βόρειο Αιγαίο	44	58	-2,54	-2,08	13,9	16,5	9,1	36,6	0,66	72,8
Νότιο Αιγαίο	72	68	-2,46	-1,14	4,0	16,7	8,4	28,4	0,18	54,7
Κρήτη	57	60	-1,26	-1,66	1,5	17,3	4,6	35,6	1,42	94,3
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	45	53	-2,03	-2,31	-2,1	17,2	10,0	34,5	0,72	64,7
Κεντρική Μακεδονία	52	60	-1,45	-2,06	-2,8	18,4	7,7	45,4	1,08	89,4
Δυτική Μακεδονία	55	75	-3,58	-4,70	-7,5	19,7	4,6	43,2	0,49	56,8
Ήπειρος	47	55	-0,64	-1,70	-3,8	17,8	6,5	44,5	1,29	81,6
Θεσσαλία	51	55	-1,15	-1,75	-4,4	16,8	4,0	41,5	0,77	85,4
Ιόνια Νησιά	63	61	-1,33	-1,67	-2,9	15,9	5,4	30,9	0,33	69,1
Δυτική Ελλάδα	48	56	-1,28	-2,37	-5,8	21,6	3,9	36,5	1,25	82,4
Στερεά Ελλάδα	60	68	-1,94	-2,31	-1,0	19,3	6,5	38,7	0,48	71,9
Πελοπόννησος	56	60	-1,56	-1,79	-3,0	11,3	7,0	35,8	0,63	67,8

Πηγή: Eurostat

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 16: ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Το παρόν παράρτημα παρέχει επισκόπηση των βασικών εξελίξεων στον χρηματοπιστωτικό τομέα της Ελλάδας. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας της Ελλάδας αποτελείται κυρίως από τράπεζες και χαρακτηρίζεται από πολύ υψηλό ποσοστό συγκέντρωσης και πολύ χαμηλή ξένη ιδιοκτησία. Ο δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις συνέχισε να μειώνεται τα τελευταία χρόνια και παρέμεινε αρκετά κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, αντικατοπτρίζοντας τη σταδιακή επιστροφή των καταθέσεων από το 2016, σε συνδυασμό με τη συνολική υποτονική δανειοδοτική δραστηριότητα κατά την περίοδο αυτή, ιδίως όσον αφορά τα νοικοκυριά, ενώ οι εκτεταμένες τιτλοποιήσεις και πωλήσεις μη εξυπηρετούμενων δανείων οδήγησαν σε περαιτέρω απότομη μείωση κατά τα τελευταία 2 έτη.

Οι τράπεζες έχουν μειώσει τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που κληροδοτήθηκαν από το παρελθόν αλλά οι προοπτικές παραμένουν προβληματικές. Το 2021 ο τραπεζικός τομέας μείωσε σημαντικά το απόθεμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο 12 % των συνολικών δανείων, από 26,4 % το προηγούμενο έτος, μέσω μιας σειράς τιτλοποιήσεων πρωτοφανούς μεγέθους στο πλαίσιο του προγράμματος Ηρακλής. Εξακολουθούν να υφίστανται παράγοντες ευπάθειας για τον τραπεζικό τομέα, καθώς οι καθαρές εισροές μη εξυπηρετούμενων δανείων συνεχίζονται, αν και με περιορισμένο ρυθμό. Οι τιτλοποιήσεις στο πλαίσιο του προγράμματος «Ηρακλής» θα επιτρέψουν στις τράπεζες να μειώσουν το κόστος κινδύνου στο μέλλον και να ελευθερώσουν χώρο στους ισολογισμούς τους για νέο, πιο επικερδή δανεισμό. Ωστόσο, οι τιτλοποιήσεις οδήγησαν σε προσωρινή αύξηση των αναγκών προβλέψεων, με αποτέλεσμα ορισμένες συστημικές τράπεζες να εμφανίσουν ζημίες κατά τους πρώτους 9 μήνες του 2021. Συνολικά, η βασική κερδοφορία των τραπεζών εξακολουθεί να είναι θετική, αν και χαμηλή. Ο αντίκτυπος των τιτλοποιήσεων στις κεφαλαιακές θέσεις των τραπεζών αντισταθμίστηκε εν μέρει από επιτυχείς ενέργειες κεφαλαιακής ενίσχυσης το 2021, αλλά ο συνολικός δείκτης κεφαλαίου τους παραμένει ένας από τους χαμηλότερους στην ΕΕ. Επιπλέον, η ποιότητα του κεφαλαίου παραμένει χαμηλή, λόγω του αυξανόμενου μεριδίου των αναβαλλόμενων φορολογικών πιστώσεων στο εποπτικό κεφάλαιο των τραπεζών. Συνολικά, ο δεσμός των τραπεζών με το ελληνικό κράτος, μέσω διαφόρων διαύλων, ενισχύθηκε περαιτέρω, εν μέρει λόγω της αντιμετώπισης της κρίσης της πανδημίας, όπως συνέβη και σε άλλα κράτη μέλη. Εν τω

Πίνακας A16.1: **Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας**

	2017	2018	2019	2020	2021
Συνολικά στοιχεία ενεργητικού του τραπεζικού τομέα (% του Α	170,4	163,0	169,0	203,3	185,5
Ποσοστό (επί του συνόλου των στοιχείων ενεργητικού) των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών (%)	97,0	96,8	97,4	97,0	-
Ποσοστό (επί του συνόλου των στοιχείων ενεργητικού) των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων (%)[1]	97,9	98,0	98,7	98,7	98,7
Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας:[1]					
- μη εξυπηρετούμενα δάνεια (% επί των συνολικών δανείω	45,0	41,6	35,5	26,4	12,0
- δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (%)	17,1	16,0	17,3	16,6	15,0
- απόδοση ιδίων κεφαλαίων (%)	-1,3	-0,4	0,7	-7,8	-25,5
Πιστωτική επέκταση των NFC (ετήσια % μεταβολή)	0,0	0,2	1,8	10,2	3,4
Πιστωτική επέκταση των νοικοκυριών (ετήσια % μεταβολή)	-2,0	-2,2	-2,8	-2,0	-2,1
Δείκτης κόστους προς έσοδα (%)[1]	52,7	55,2	52,1	42,6	68,7
Δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις (%)[1]	83,5	74,7	74,8	63,9	56,3
Ρευστότητα από την Κεντρική Τράπεζα ως % των υποχρεώσε	16,2	5,2	3,2	15,3	16,8
Χρέος ιδιωτικού τομέα (% του ΑΕΠ)	120,6	119,2	110,5	125,3	-
Περιθώριο μακροπρόθεσμων επιτοκίων έναντι του Bund (μονάδες βάσης)	566,1	378,8	283,8	178,2	125,8
Δείκτης χρηματοδότησης από την αγορά (%)	21,6	23,0	25,5	25,8	-
Έκδοση πράσινων ομολόγων (σε δισ. EUR)	-	-	0,2	0,5	1,4

(1) Τελευταία στοιχεία: τρίτο τρίμηνο 2021
Πηγή: ΕΚΤ, Eurostat, Refinitiv

μεταξύ, οι συστημικές τράπεζες έχουν ικανοποιητικούς δείκτες κάλυψης ρευστότητας, λόγω της έντονης αύξησης των καταθέσεων και της άφθονης ρευστότητας της κεντρικής τράπεζας (16,8 % των συνολικών υποχρεώσεων το τρίτο τρίμηνο του 2021).

Το ιδιωτικό χρέος αυξήθηκε απότομα το 2020 και ενδέχεται να επιβαρύνει την οικονομική ανάκαμψη. Μολονότι το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους παραμένει μέχρι στιγμής σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν, μπορεί να αποτελέσει βάρος για την οικονομική ανάκαμψη στο μέλλον. Επιπλέον, μεγάλο μέρος του μη εξυπηρετούμενου ιδιωτικού χρέους που αφαιρέθηκε από τους ισολογισμούς των τραπεζών παραμένει στην οικονομία, στην κατοχή των διαχειριστών δανείων. Το νέο πλαίσιο αφερεγγυότητας αναμένεται να βοηθήσει τις τράπεζες και τους διαχειριστές να προσφέρουν βιώσιμες μακροπρόθεσμες λύσεις αναδιάρθρωσης σε επιχειρήσεις που βρίσκονται σε δυσχερή θέση και, όπου αυτό δεν είναι εφικτό, να διευκολύνει την έξοδο και την είσοδο επιχειρήσεων μέσω απλουστευμένων διαδικασιών και κατάλληλων περιόδων απαλλαγής από τα χρέη που δεν τιμωρούν υπερβολικά την επιχειρηματική αποτυχία.

Οι ελληνικές κεφαλαιαγορές είναι ανεπαρκώς ανεπτυγμένες και οι εναλλακτικές πηγές μη τραπεζικής χρηματοδότησης παραμένουν περιορισμένες. Ο δείκτης χρηματοδότησης από την αγορά βελτιώνεται σταθερά από το 2016, αλλά παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, φθάνοντας το 25,8 % το 2020 έναντι 50 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Η δραστηριότητα αρχικής δημόσιας προσφοράς και έκδοσης ομολόγων ανέκαμψε το 2021. Αυτή περιλαμβάνει την έκδοση πράσινων ομολόγων, η οποία άρχισε να αποκτά δυναμική το 2021, αν και παραμένει κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Στον τομέα της χρηματοοικονομικής τεχνολογίας, τον Ιούνιο του 2021 η Τράπεζα της Ελλάδος έθεσε σε λειτουργία ένα προστατευμένο κανονιστικό περιβάλλον, χάρη στη χρηματοδότηση της ΕΕ και την τεχνική βοήθεια της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 17: ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ

Ο πίνακας της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών παρουσιάζει τα κύρια στοιχεία της εμπεριστατωμένης επισκόπησης που διενεργήθηκε για την Ελλάδα σύμφωνα με το άρθρο 5 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1176/2011 σχετικά με την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών, όπως συνοψίζεται στο έγγραφο SWD(2022)630 final ([55]). Για τα κράτη μέλη που επιλέχθηκαν στην έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης για το 2022, παρουσιάζονται, χωριστά για κάθε πηγή ανισορροπιών και κάθε ζήτημα προσαρμογής, τα κύρια πορίσματα σχετικά με τη σοβαρότητα και την εξέλιξη των προκλήσεων που εντοπίστηκαν, καθώς και σχετικά με την απόκριση και τα κενά πολιτικής.

Η Ελλάδα εισήλθε στην κρίση COVID-19 με ευπάθειες που συνδέονταν με το υψηλό δημόσιο χρέος, το υψηλό απόθεμα μη εξυπηρετούμενων δανείων και την ατελή εξωτερική επανεξισορρόπηση, σε ένα πλαίσιο χαμηλής δυνητικής ανάπτυξης και υψηλής ανεργίας. Η πανδημία οδήγησε σε αύξηση του δημόσιου χρέους και των εξωτερικών ανισορροπιών, ενώ σημειώθηκε περαιτέρω πρόοδος όσον αφορά τη μείωση του αποθέματος μη εξυπηρετούμενων δανείων και αποφεύχθηκε με επιτυχία ο μεγάλος αντίκτυπος στην αγορά εργασίας.

Με τη σταδιακή εξασθένηση της πανδημίας, η διαδικασία μακροοικονομικής προσαρμογής ξεκίνησε εκ νέου. Ο δείκτης δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα μειωθεί το 2022, ωστόσο το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών προβλέπεται να παραμείνει ευρύ το 2022 λόγω της επιδείνωσης του εμπορικού ισοζυγίου αγαθών, ενόψει της προβλεπόμενης επιβράδυνσης στην ΕΕ και στην παγκόσμια οικονομία συνολικά έπειτα από τη στρατιωτική επίθεση στην Ουκρανία. Ωστόσο, αναμένεται να συρρικνωθεί το 2023, αλλά να παραμείνει κάτω από το προ της πανδημίας επίπεδο. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο απ' ό,τι θα χρειαζόταν για να εξασφαλιστεί η διαρκής βελτίωση της καθαρής διεθνούς επενδυτικής θέσης. Παρά τη σημαντική πρόοδο στη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων στους ισολογισμούς των τραπεζών, το ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων τους παραμένει το υψηλότερο στη ζώνη του ευρώ, ενώ η ικανότητα των τραπεζών να δημιουργούν κεφάλαια από εσωτερικές πηγές παραμένει χαμηλή.

Οι αρχές συνέχισαν να λαμβάνουν σχετικά μέτρα για τη διευκόλυνση της οικονομικής προσαρμογής, ιδίως μέσω της μείωσης του κληροδοτήματος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων στους ισολογισμούς των τραπεζών, της βελτίωσης του καθεστώτος αφερεγγυότητας, της μεταρρύθμισης της αγοράς εργασίας και της εφαρμογής διαφόρων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και τη στήριξη της αύξησης της παραγωγικότητας. Η Ελλάδα έχει επίσης ξεκινήσει την υλοποίηση του οικείου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας το οποίο, εάν εφαρμοστεί πλήρως, προβλέπεται να συμβάλει σημαντικά στην αντιμετώπιση των προαναφερόμενων οικονομικών ευπαθειών.

Για τους λόγους αυτούς, και γενικότερα με βάση τα στοιχεία της εμπεριστατωμένης επισκόπησης που διενεργήθηκε για την Ελλάδα βάσει του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1176/2011 σχετικά με την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών, όπως συνοψίζεται στο έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής (SWD (2022)630 final), **η Επιτροπή έκρινε στην ανακοίνωσή της «Ευρωπαϊκό εξάμηνο – εαρινή δέσμη μέτρων 2022» (COM(2022)600 final) ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει υπερβολικές ανισορροπίες.**

([55]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022, ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ — εμπεριστατωμένη επισκόπηση για την Ελλάδα σύμφωνα με το άρθρο 5 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1176/2011 σχετικά με την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών.

Πίνακας A17.1: **Πίνακας αξιολόγησης των μακροοικονομικών ανισορροπιών**

	Βαρύτητα του προβλήματος	Εξέλιξη και προοπτικές	Απόκριση πολιτικής
	Ανισορροπίες (μη βιώσιμες τάσεις, ευπάθειες και συναφείς κίνδυνοι)		
Δημόσιο χρέος	Η Ελλάδα έχει υψηλό επίπεδο δημόσιου χρέους που ανήλθε στο 193,3 % του ΑΕΠ το 2021. Η αξιολόγηση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας από την πλευρά της Επιτροπής δείχνει ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει υψηλούς κινδύνους δημοσιονομικής βιωσιμότητας μεσοπρόθεσμα και μέτριους κινδύνους μακροπρόθεσμα. Το χρέος της Ελλάδας διακρατείται σε μεγάλο βαθμό από επίσημους πιστωτές με μακρές ληκτότητες και ευνοϊκά επιτόκια, που —σε συνδυασμό με το μεγάλο ταμειακό απόθεμα ασφαλείας— προστατεύουν την Ελλάδα από βραχυπρόθεσμες διακυμάνσεις.	Ο δείκτης χρέους ως προς το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 13 εκατοστιαίες μονάδες το 2021 λόγω της ισχυρής ανάκαμψης του ΑΕΠ και αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω το 2022, αντικατοπτρίζοντας επίσης τη σταδιακή κατάργηση των μέτρων στήριξης και την ισχυρή ανάκαμψη της οικονομίας.	Η Ελλάδα σημείωσε υψηλά πρωτογεν πλεονάσματα κατά τα έτη πριν από την έξαρση τη πανδημίας και το πρόγραμμα σταθερότητας 202 που υπέβαλαν οι αρχές τον Απρίλιο του 202 προβλέπει την επιστροφή σε πρωτογεν πλεονάσματα από το 2023. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας τη Ελλάδας περιλαμβάνει δράσεις που αποσκοπού στη χρηματοδότηση πρόσθετων επενδύσεων γι τη στήριξη της ανάκαμψης. Οι εθνικ χρηματοδοτούμενες επενδύσεις προβλέπεται ν διατηρηθούν.
Χρηματοπιστωτικός τομέας	Ο τραπεζικός τομέας επιβαρύνεται από το υψηλό, αν και σημαντικά μειωμένο, απόθεμα μη εξυπηρετούμενων δανείων (12 % σε ενοποιημένη βάση τον Σεπτέμβριο του 2021), και η επαναλαμβανόμενη κερδοφορία των τραπεζών παραμένει χαμηλή. Η κεφαλαιακή θέση του τραπεζικού συστήματος είναι από τις χαμηλότερες στη ζώνη του ευρώ (15 % τον Σεπτέμβριο του 2021) και η ποιότητά της παραμένει χαμηλή, ενώ ο δεσμός με το ελληνικό κράτος, μέσω διαφόρων διαύλων, έχει ενισχυθεί περαιτέρω. Επιπλέον, εξακολουθούν να υφίστανται κίνδυνοι δυσμενέστερων εξελίξεων όσον αφορά την ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών, δεδομένης της σταδιακής κατάργησης των μέτρων κρατικής στήριξης. Η ικανότητα των τραπεζών να προσφέρουν βιώσιμες μακροπρόθεσμες λύσεις θα είναι καίριας σημασίας για τη διατήρηση του ρυθμού μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο μέλλον, σε συνδυασμό με περαιτέρω βελτιώσεις στην αναγκαστική είσπραξη οφειλών και με προσπάθειες για τη βελτίωση της νοοτροπίας αποπληρωμής. Η ικανότητα αποπληρωμής οφειλών τόσο των νοικοκυριών όσο και των μη χρηματοοικονομικών εταιρειών παραμένει χαμηλή, ενώ η ανεπαρκής ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς περιορίζει την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε μη τραπεζική χρηματοδότηση.	Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων μειώθηκε σημαντικά κατά 17,8 ε.μ., φθάνοντας το 12 % στα τέλη Σεπτεμβρίου του 2021, και προβλέπεται να φθάσει σε μονοψήφια ποσοστά κατά τη διάρκεια του 2022. Αυτό το μη εξυπηρετούμενο ιδιωτικό χρέος εξήλθε από τους ισολογισμούς των τραπεζών, αλλά παραμένει στην οικονομία και αποτελεί βάρος για την οικονομική ανάκαμψη. Ο αντίκτυπος των πρόσφατων συναλλαγών τιτλοποίησης στις κεφαλαιακές θέσεις των τραπεζών αντισταθμίστηκε εν μέρει από επιτυχείς ενέργειες κεφαλαιακής ενίσχυσης το 2021. Οι προοπτικές κερδοφορίας των τραπεζών εξακολουθούν να είναι προβληματικές και, ως εκ τούτου, θα περιορίσουν την ικανότητα δημιουργίας εσωτερικών κεφαλαίων. Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας και οι μειωμένες απομειώσεις μετά τις πρόσφατες προσπάθειες για τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων αναμένεται να παράσχουν στήριξη και να αντισταθμίσουν τις πιέσεις στο κόστος χρηματοδότησης των τραπεζών.	Η εφαρμογή του καθεστώτος προστασίς περιουσιακών στοιχείων «Ηρακλής» για τη τιτλοποίηση των μη εξυπηρετούμενων δανείω των τραπεζών σημειώνει πρόοδο. Επιπλέον, το νέο πλαίσιο αφερεγγυότητας άρχισ να ισχύει την 1η Ιουνίου 2021, και η ηλεκτρονικ του υποδομή είναι πλήρως λειτουργική. Ένα προσωρινό πρόγραμμα στήριξης γι ευάλωτους οφειλέτες με πρώτη κατοικία [έχ εγκριθεί] για την πρόληψη δικαστικώ διαδικασιών που απορρέουν από τη καθυστέρηση της σύστασης της οντότητα πώλησης και επανεκμίσθωσης. Συνεχίζεται η υλοποίηση δράσεων πολιτικής γι την εξάλειψη των υφιστάμενων συσσωρευμένω εκκρεμών υποθέσεων αφερεγγυότητα νοικοκυριών και για την ενίσχυση τη αποτελεσματικότητας των διαδικασιώ αναγκαστικής εκτέλεσης. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας τη Ελλάδας περιλαμβάνει μέτρα για την ενίσχυσ του χρηματοπιστωτικού τομέα και τω κεφαλαιαγορών, καθώς και δανειακ διευκόλυνση για την προώθηση των ιδιωτικώ επενδύσεων.
Εξωτερική βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα	Η Ελλάδα έχει υψηλό απόθεμα καθαρών εξωτερικών υποχρεώσεων (η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση της ανήλθε σε 175,2 % του ΑΕΠ το 2021), αλλά οι εξωτερικές υποχρεώσεις της αποτελούνται κυρίως από χρεωστικούς τίτλους που διακρατούνται από επίσημους πιστωτές, γεγονός που μετριάζει την έκθεση της χώρας σε εξωτερικούς κλυδωνισμούς ή μεταβολές του κλίματος της αγοράς. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε κυκλικά προσαρμοσμένους όρους (-9,3 % του ΑΕΠ το 2021) εξακολουθεί να απέχει πολύ από το απαιτούμενο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών για την επίτευξη συνετής καθαρής διεθνούς επενδυτικής θέσης.	Το μέγεθος των εξωτερικών υποχρεώσεων της Ελλάδας παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερό το 2021, αντικατοπτρίζοντας τη μέτρια μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και την οικονομική ανάκαμψη που ξεκίνησε αργότερα το 2021. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε κυκλικά προσαρμοσμένους όρους προβλέπεται να βελτιωθεί τα επόμενα έτη, φθάνοντας το -7,5 % το 2022 και το -4,1 % το 2023, καθώς ο τουρισμός αναμένεται να ανακάμψει στα προ της πανδημίας επίπεδα έως τα τέλη του 2023.	Οι αρχές έχουν ολοκληρώσει μια σειρά μέτρων γι την απλούστευση των διαδικασιών και τη επιτάχυνση της αδειοδότησης επενδύσεω Ομοίως, εγκρίθηκε νέα στρατηγική για τ διευκόλυνση του εμπορίου και των άμεσων ξένω επενδύσεων. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας τη Ελλάδας περιλαμβάνει μέτρα για την αύξηση τη εξωστρέφειας και τη βελτίωση του κανονιστικο περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις και τοι εξαγωγείς, με τη μείωση των φραγμών εισόδο στην αγορά, τη βελτίωση της ικανότητας τω δομών εποπτείας της αγοράς και τω εξορθολογισμό των εξαγωγικών διαδικασιών.

Δυνητική ανάπτυξη και παραγωγικότητα	Η δυνητική αύξηση του ΑΕΠ στην Ελλάδα είναι αρνητική από το 2010, λόγω της χαμηλής αύξησης της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής, της μείωσης του κεφαλαιακού αποθέματος και της διάβρωσης του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας. Το μεγάλο ποσοστό των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων αποτελεί επιβαρυντικό παράγοντα, καθώς οι περισσότερες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά την πρόσβαση σε χρηματοδότηση και κανονιστικούς φραγμούς. Η χαμηλή δυνητική ανάπτυξη επιβραδύνει την απομόχλευση από τα υψηλά χρέη και παρεμποδίζει την προσαρμογή και την ανθεκτικότητα εν γένει.	Ο αντίκτυπος του προσωρινού οικονομικού κλυδωνισμού λόγω της πανδημίας στη δυνητική παραγωγή μακροπρόθεσμα παραμένει αβέβαιος. Οι επενδύσεις, που υποστηρίζονται επίσης από τα κονδύλια στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, αναμένεται να καταγράψουν σημαντικά κέρδη τα επόμενα έτη. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Επιτροπής, το επίπεδο του ΑΕΠ αναμένεται να αυξηθεί κατά 2,1-3,3 % έως το 2026, χάρη στο συνδυασμένο αποτέλεσμα της συνιστώσας επιχορηγήσεων και δανείων. Οι προσομοιώσεις αυτές δεν περιλαμβάνουν τον πιθανό θετικό αντίκτυπο των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο του σχεδίου, ο οποίος θα μπορούσε να είναι σημαντικός.	Το 2021 οι ελληνικές αρχές ενέκριναν φιλόδοξε μεταρρυθμίσεις στους τομείς των αγορώ εργασίας και ενέργειας, του επιχειρηματικο περιβάλλοντος και της δημόσιας διοίκησης, εν συνέχισαν να βελτιώνουν τη διακυβέρνηση τω κρατικών επιχειρήσεων και το πρόγραμμ ιδιωτικοποιήσεων. Οι αρχές έθεσαν επίσης σε εφαρμογή μηχανισμ προετοιμασίας έργων και δεξαμενή στρατηγικώ έργων, τα οποία, σε συνδυασμό και με τη αναθεώρηση της νομοθεσίας για τις δημόσιε συμβάσεις, αναμένεται να στηρίξουν τη υλοποίηση των δημόσιων επενδύσεων. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας τη Ελλάδας περιλαμβάνει δράσεις για την παροχ κινήτρων με σκοπό την αύξηση του μέσο μεγέθους εταιρειών και τη μείωση το διοικητικού και του κανονιστικού φόρτου, εν παράλληλα συνεχίζονται οι προσπάθει εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκηση Επιπλέον, περιλαμβάνει σημαντικά έργ υποδομών σε βασικούς οικονομικούς τομείς.
Ζητήματα προσαρμογής			
Αγορά εργασίας και ανεργία	Η ανεργία μειώθηκε σημαντικά σε σχέση με το μέγιστο ποσοστό του 27,8 % το 2013, και ανήλθε σε 14,7 % το 2021, ποσοστό που ωστόσο παραμένει ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ, ενώ η ανεργία των νέων εξακολουθεί να είναι η υψηλότερη στην ΕΕ (35,5 % το 2021 έναντι 16,6 % στην ΕΕ). Το ποσοστό απασχόλησης ανήλθε σε 62,6 % το 2021, δηλαδή 10,5 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι ακόμη χαμηλές επιδόσεις της αγοράς εργασίας μειώνουν την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα της Ελλάδας και αυξάνουν τους κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.	Η ανεργία το 2021 σημείωσε πτώση κατά 1,6 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2019 και αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω. Η απασχόληση ανέκαμψε πλήρως τις απώλειες λόγω της πανδημίας (το 2021 ήταν 0,4 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από το επίπεδο του 2019). Η ανεργία αναμένεται να μειωθεί στο 13,7 % το 2022, καθώς η οικονομία απορροφά την υποτονικότητα στην αγορά εργασίας και ο μη ενεργός πληθυσμός επιστρέφει στην εργασία.	Από την έναρξη της πανδημίας, οι αρχε εφάρμοσαν προσωρινά και στοχευμένα μέτρα γι τη διατήρηση των θέσεων εργασίας και τη πρόληψη της απότομης αύξησης της ανεργίας. Τ μέτρα αυτά συνέβαλαν στη συγκράτηση τω καθαρών απωλειών θέσεων εργασίας κα στήριξαν τα εισοδήματα. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας τη Ελλάδας περιλαμβάνει τόσο ενεργητικές όσο κα παθητικές πολιτικές για την αγορά εργασία συμπεριλαμβανομένων προγραμμάτω ενεργοποίησης που επιδοτούν την απασχόληση και προωθούν την αναβάθμιση των δεξιοτήτω και την επανειδίκευση του εργατικού δυναμικο Το σχέδιο προβλέπει επίσης επενδύσεις για τη ενίσχυση της ικανότητας της δημόσιας υπηρεσία απασχόλησης μέσω της αναβάθμισης τω συμβουλευτικών υπηρεσιών της.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Το παρόν παράρτημα παρέχει επισκόπηση του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας βάσει δεικτών. Περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τη φορολογική διάρθρωση, δηλαδή τα είδη των φόρων από τους οποίους αντλεί η Ελλάδα τα περισσότερα έσοδα, τη φορολογική επιβάρυνση των εργαζομένων, και την προοδευτικότητα και την αναδιανεμητική επίδραση του φορολογικού συστήματος. Παρέχει επίσης πληροφορίες σχετικά με την είσπραξη των φόρων και τη φορολογική συμμόρφωση, καθώς και σχετικά με τους κινδύνους της δραστηριότητας επιθετικού φορολογικού σχεδιασμού.

Τα φορολογικά έσοδα της Ελλάδας ανέρχονται περίπου στον μέσο όρο της ΕΕ σε σχέση με το ΑΕΠ, και το φορολογικό σύστημα εξαρτάται ελαφρώς λιγότερο από τη φορολόγηση της εργασίας, και σχετικά περισσότερο από φορολογικές βάσεις που ευνοούν την ανάπτυξη. Τα φορολογικά έσοδα της Ελλάδας αυξάνονται τα τελευταία χρόνια και έχουν πλέον εναρμονιστεί με τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ. Από το 2020 έχουν ληφθεί σημαντικά μέτρα για τη βελτίωση της σύνθεσης των φορολογικών εσόδων με τη μείωση των συντελεστών φορολογίας εταιρειών και φυσικών προσώπων και των συντελεστών των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και τη βελτίωση της είσπραξης φόρων, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις σε όλους αυτούς τους τομείς.

Η φορολογική επιβάρυνση της εργασίας στην Ελλάδα ανέρχεται περίπου στον μέσο όρο της ΕΕ σε διάφορα μισθολογικά επίπεδα. Η φορολογική επιβάρυνση της εργασίας στην Ελλάδα το 2020 ανερχόταν περίπου στον μέσο όρο της ΕΕ για διάφορα επίπεδα εισοδημάτων, δηλαδή για τα άτομα που ζουν μόνα με τον μέσο μισθό (100 %), καθώς και με το 50 %, 67 % και 167 % του μέσου μισθού. Τα δεύτερα εργαζόμενα μέλη της οικογένειας με επίπεδο μισθού στο 67 % του μέσου μισθού και των οποίων ο/η σύζυγος αμείβεται με τον μέσο μισθό αντιμετωπίζουν επίσης φορολογική επιβάρυνση που ανέρχεται περίπου στον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά φορολογούνται ελαφρώς περισσότερο από τα άτομα που ζουν μόνα στο ίδιο μισθολογικό επίπεδο. Παρά τα σχετικά μεγάλα φορολογικά έσοδα, το 2020 το σύστημα φορολογίας και παροχών συνέβαλε στη μείωση των ανισοτήτων, όπως υπολογίζονται με τον συντελεστή GINI, κατά μικρότερο ποσοστό από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Η Ελλάδα συνεχίζει την ψηφιοποίηση της φορολογικής διοίκησης, η οποία μπορεί να συμβάλει στη μείωση των καθυστερούμενων φορολογικών οφειλών, καθώς και στη μείωση του κόστους συμμόρφωσης. Οι εκκρεμείς

Πίνακας A18.1: **Δείκτες φορολογίας**

		Ελλάδα					ΕΕ-27				
		2010	2018	2019	2020	2021	2010	2018	2019	2020	2021
Φορολογική δομή	Σύνολο φόρων (συμπερ. των υποχρεωτικών πραγματικών κοινωνικών εισφορών) (% του ΑΕΠ)	32,3	40,0	39,5	38,9		37,9	40,1	39,9	40,1	
	Φόροι επί της εργασίας (ως % του ΑΕΠ)	13,7	16,6	16,4	17,5		20,0	20,7	20,7	21,5	
	Φόροι κατανάλωσης (ως % του ΑΕΠ)	12,0	15,0	14,9	14,1		10,8	11,1	11,1	10,8	
	Φόροι κεφαλαίου (ως % του ΑΕΠ)	6,6	8,4	8,2	7,3		7,1	8,2	8,1	7,9	
	Σύνολο φόρων ακίνητης περιουσίας (ως % του ΑΕΠ)	2,0	3,3	3,3	3,4		1,9	2,2	2,2	2,3	
	Περιοδικοί φόροι ακίνητης περιουσίας (ως % του ΑΕΠ)	1,0	2,6	2,4	2,6		1,1	1,2	1,2	1,2	
	Περιβαλλοντικοί φόροι ως % του ΑΕΠ	2,7	3,8	3,9	3,8		2,4	2,4	2,4	2,2	
Προοδευτικότητα και δικαιοσύνη	Φορολογική επιβάρυνση στο 50 % του μέσου μισθού (άγαμο άτομο) (*)	34,4	32,8	32,6	32,1	29,9	33,9	32,4	32,0	31,5	31,9
	Φορολογική επιβάρυνση στο 100 % του μέσου μισθού (άγαμο άτομο) (*)	40,0	40,4	40,4	38,9	36,7	41,0	40,2	40,1	39,9	39,7
	Φόρος εισοδήματος εταιρειών — Πραγματικοί μέσοι φορολογικοί συντελεστές (1) (*)		27,7	23,0	23,0			19,8	19,5	19,3	
	Διαφορά στον συντελεστή GINI πριν και μετά τους φόρους και τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα (οι συντάξεις εξαιρούνται από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις)	5,5	3,9	4,2	4,0		8,4	7,9	7,4	8,3	
Φορολογική διοίκηση και συμμόρφωση	Ληξιπρόθεσμες φορολογικές οφειλές: Συνολική φορολογική οφειλή στο τέλος του έτους (συμπερ. των οφειλών που θεωρούνται μη εισπράξιμες) / συνολικά έσοδα (σε %) (*)		225,7	212,3				31,9	31,8		
	Έλλειμμα ΦΠΑ (% της VTTL)		29,0	25,8				11,2	10,5		
Κίνδυνος χρηματοοικονομικής δραστηριότητας	Μερίσματα, τόκοι και δικαιώματα (καταβληθέντα και εισπραχθέντα) ως ποσοστό του ΑΕΠ (%)		1,1					10,7	10,5		
	Ροές ΑΞΕ μέσω SPE (οντοτήτων ειδικού σκοπού), % των συνολικών ροών ΑΞΕ (εντός και εκτός)		0,0					47,8	46,2	36,7	

(1) Μελλοντοστραφής πραγματικός φορολογικός συντελεστής (ΟΟΣΑ)
(*) Απλός μέσος όρος της ΕΕ-27, καθώς δεν υπάρχει συγκεντρωτική τιμή για την ΕΕ-27
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΟΟΣΑ

Διάγραμμα A18.1:**Δείκτες φορολογικής επιβάρυνσης**

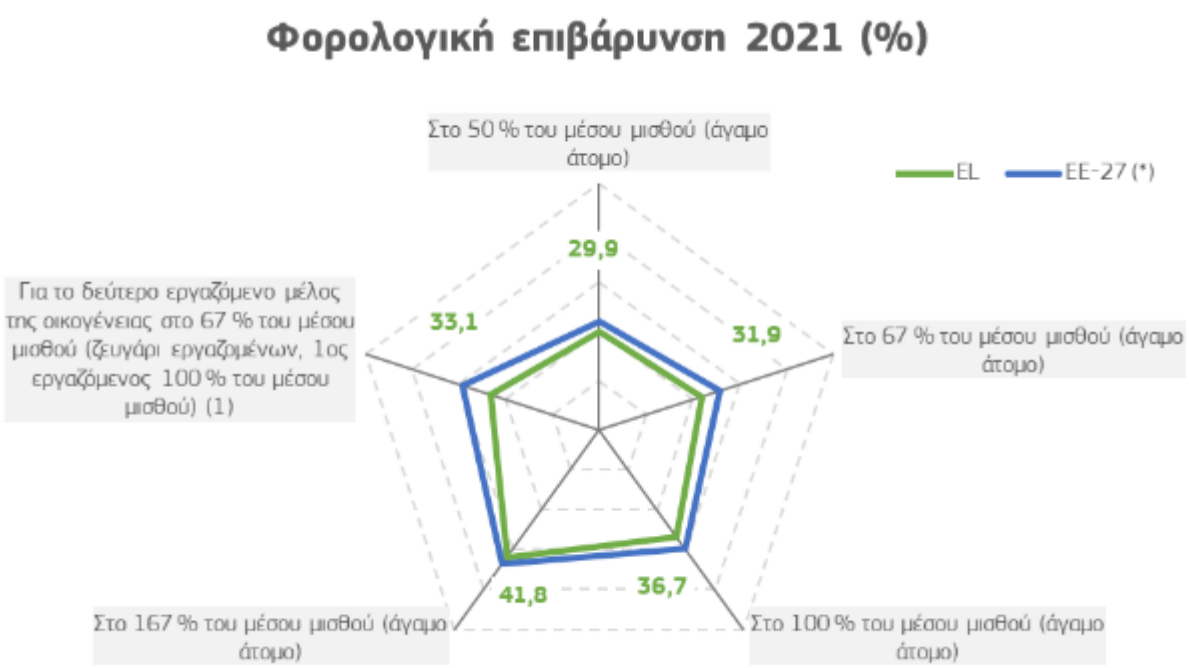

(1) Η μέση φορολογική επιβάρυνση του δεύτερου εργαζόμενου αφορά πόσο πρόσθετο φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων συν τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης εργαζομένων και εργοδοτών θα πρέπει να καταβάλει η οικογένεια ως αποτέλεσμα της εισόδου του δεύτερου εργαζόμενου στην εργασία, ως ποσοστό των ακαθάριστων αποδοχών του δεύτερου εργαζομένου συν τις εργοδοτικές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που οφείλονται για το εισόδημα του δεύτερου εργαζόμενου. Για λεπτομερέστερη ανάλυση, βλ. ΟΟΣΑ (2016), Taxing Wages 2016, Εκδόσεις του ΟΟΣΑ, http://dx.doi.org/10.1787/tax_wages-2016-en
(*) Απλός μέσος όρος της ΕΕ-27, καθώς δεν υπάρχει συγκεντρωτική τιμή για την ΕΕ-27.
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

καθυστερούμενες φορολογικές οφειλές μειώθηκαν κατά 13,4 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ 2018 και 2019, στο 212,3 % των συνολικών καθαρών εσόδων, αλλά παρέμειναν πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ-27, που ήταν 31,8 %. Ωστόσο, σε ατομικό επίπεδο, υπάρχει σαφής πτωτική τάση. Πιο πρόσφατα στοιχεία σχετικά με τα ποσοστά ηλεκτρονικής υποβολής φορολογικών δηλώσεων στην ετήσια έκθεση για τη φορολογία δείχνουν ενθαρρυντική τάση ([56]). Το έλλειμμα ΦΠΑ (δείκτης της αποτελεσματικότητας της επιβολής του ΦΠΑ και της συμμόρφωσης) έχει μειωθεί σημαντικά από 29 % το 2018 σε 25,8 % το 2019. Ωστόσο, εξακολουθεί να υπερβαίνει κατά πολύ το έλλειμμα σε επίπεδα ΕΕ, το οποίο ανέρχεται σε 10,5 % ([57]). Τέλος, οι μέσοι μελλοντοστραφείς πραγματικοί συντελεστές φορολογίας εισοδήματος εταιρειών μειώθηκαν, αλλά παραμένουν πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2020 (23 % έναντι 19,3 %).

([56]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, Annual Report on Taxation 2021: review of taxation policies in the EU Member States (Ετήσια έκθεση για τη φορολογία 2021: επισκόπηση των φορολογικών πολιτικών στα κράτη μέλη της ΕΕ), Υπηρεσία Εκδόσεων, 2021, https://data.europa.eu/doi/10.2778/294944, βλ. ενότητα 2.1.4 «Βελτίωση της φορολογικής διοίκησης» της ετήσιας έκθεσης για τη φορολογία 2021, για περισσότερες λεπτομέρειες.

([57]) Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ.: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, «VAT gap in the EU: report 2021» (Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ: έκθεση 2021), Υπηρεσία Εκδόσεων, 2021, https://data.europa.eu/doi/10.2778/30877.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 19: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Πίνακας A19.1: **Βασικοί οικονομικοί και χρηματοοικονομικοί δείκτες**

							προβλέψεις	
	2004-07	2008-12	2013-18	2019	2020	2021	2022	2023
Πραγματικό ΑΕΠ (σε ετήσια βάση)	3,6	-5,5	0,0	1,8	-9,0	8,3	3,5	3,1
Δυνητική ανάπτυξη (σε ετήσια βάση)	2,9	-1,1	-1,9	-0,6	-0,8	-0,1	0,3	0,9
Ιδιωτική κατανάλωση (σε ετήσια βάση)	3,4	-4,3	-0,1	1,8	-7,9	7,8	1,5	1,7
Δημόσια κατανάλωση (σε ετήσια βάση)	5,1	-3,3	-1,6	1,7	2,6	3,7	-1,7	-4,1
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου (σε ετήσια βάση)	5,8	-17,7	-0,7	-3,3	-0,3	19,6	14,7	8,5
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	9,3	-1,9	5,3	4,9	-21,5	21,9	11,6	9,5
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	8,3	-7,8	4,7	3,1	-7,6	16,1	7,9	5,3
Συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ:								
Εγχώρια ζήτηση (σε ετήσια βάση)	4,6	-7,0	-0,5	1,2	-4,9	8,6	2,6	1,6
Αποθέματα (σε ετήσια βάση)	-0,3	-0,7	0,4	0,0	1,4	-0,9	0,0	0,0
Καθαρές εξαγωγές (σε ετήσια βάση)	-0,8	2,1	0,1	0,6	-5,5	0,7	0,9	1,5
Συμβολή στην αύξηση του δυνητικού ΑΕΠ:								
Σύνολο εργασίας (ώρες) (σε ετήσια βάση)	0,7	0,9	-0,2	-0,8	-0,9	-0,6	-0,2	0,0
Συσσώρευση κεφαλαίου (σε ετήσια βάση)	0,9	0,1	-0,5	-0,4	-0,4	-0,2	0,0	0,1
Συνολική παραγωγικότητα συντελεστών παραγωγής (σε ετήσια βάση)	1,3	-2,0	-1,2	0,5	0,4	0,6	0,5	0,7
Παραγωγικό κενό	2,8	-7,0	-12,3	-4,9	-12,8	-5,3	-2,4	-0,3
Ποσοστό ανεργίας	9,7	14,7	24,1	17,9	17,6	14,7	13,7	13,1
Αποπληθωριστής ΑΕΠ (σε ετήσια βάση)	3,1	1,5	-0,8	0,2	-0,8	2,1	4,8	2,1
Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ, σε ετήσια βάση)	3,2	2,9	-0,2	0,5	-1,3	0,6	6,3	1,9
Ονομαστική αμοιβή ανά εργαζόμενο (σε ετήσια βάση)	5,1	-0,9	-3,3	0,6	-0,7	1,4	3,5	2,2
Παραγωγικότητα της εργασίας (πραγματική, σε δεδουλευμένες ώρες, σε	1,7	-3,5	-1,0	3,3	2,0	-0,3	-1,7	1,4
Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ΚΕΑΜΠ, σύνολο της οικονομίας,	3,1	2,8	-2,1	-0,3	7,8	-5,9	1,2	0,3
Πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (σε ετήσια βάση)	0,0	1,3	-1,3	-0,5	8,7	-7,9	-3,4	-1,7
Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΚΕΑΜΠ, σε ετήσια	1,5	0,3	-2,5	-3,7	.	.	.	.
Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΕνΔΤΚ, σε ετήσια βάση)	0,2	-0,2	-0,3	-2,0	0,3	-1,1	.	.
Καθαρό ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών (καθαρή αποταμίευση ως ποσοστό του καθαρού διαθέσιμου εισοδήματος)	-0,7	-6,8	-13,8	-11,8	-4,9	.	.	.
Ιδιωτικές πιστωτικές ροές, ενοποιημένες (% του ΑΕΠ)	14,4	1,8	-2,4	-0,9	5,4	.	.	.
Χρέος ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένο (% του ΑΕΠ)	88,7	125,6	127,0	110,5	125,3	.	.	.
εκ του οποίου χρέος νοικοκυριών, ενοποιημένο (% του ΑΕΠ)	38,3	59,3	61,9	56,0	59,7	.	.	.
εκ του οποίου χρέος μη χρηματοοικονομικών εταιρειών, ενοποιημένο	50,5	66,3	65,0	54,5	65,6	.	.	.
Ακαθάριστο μη εξυπηρετούμενο χρέος (% του συνόλου των χρεωστικών μέσων και του συνόλου των δανείων και προκαταβολών) (2)	.	9,1	35,6	31,3	22,2	.	.	.
Εταιρείες, καθαρή δανειοδότηση (+) ή καθαρή δανειοληψία (-) (% του ΑΕΠ)	5,1	7,2	7,4	1,8	2,8	2,2	0,9	-0,7
Εταιρείες, ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα (% του ΑΕΠ)	19,0	18,0	16,9	15,5	14,6	17,6	18,4	18,5
Νοικοκυριά, καθαρή δανειοδότηση (+) ή καθαρή δανειοληψία (-) (% του	-7,9	-4,7	-4,2	-4,0	1,3	-1,5	-3,4	-2,7
Αποπληθωρισμένος δείκτης τιμών κατοικιών (σε ετήσια βάση)	4,6	-6,5	-3,3	7,2	5,6	.	.	.
Επενδύσεις σε κατοικίες (% του ΑΕΠ)	9,9	5,6	1,0	0,9	1,1	1,3	.	.
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% του ΑΕΠ), ισοζύγιο πληρωμών	-10,8	-10,0	-1,6	-1,5	-6,6	-5,9	-6,0	-4,0
Εμπορικό ισοζύγιο (% του ΑΕΠ), ισοζύγιο πληρωμών	-9,1	-7,2	-1,3	-0,9	-6,8	-6,9	.	.
Όροι εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	-0,1	-0,3	1,0	-0,6	-0,8	-1,4	-1,9	1,0
Ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων (% του ΑΕΠ)	1,4	1,2	0,9	0,4	1,7	2,2	.	.
Καθαρή διεθνής επενδυτική θέση (% του ΑΕΠ)	-79,7	-94,2	-138,5	-154,2	-175,0	-175,2	.	.
NENDI - NIIP εξαιρουμένων των μέσων χωρίς κίνδυνο αθέτησης (% του	.	-96,2	-130,1	-133,6	-155,2	-151,9	.	.
Υποχρεώσεις IIP εξαιρουμένων των μέσων χωρίς κίνδυνο αθέτησης (%	.	189,9	239,6	244,7	300,9	302,8	.	.
Εξαγωγικές επιδόσεις έναντι προηγμένων χωρών (πενταετής % μεταβολή)	13,6	-5,2	-10,2	1,6	-9,7	.	.	.
Μερίδιο εξαγωγικών αγορών, αγαθά και υπηρεσίες (σε ετήσια βάση)	0,9	-5,9	1,2	0,8	-19,3	10,9	6,6	5,1
Καθαρές ροές ΑΞΕ (% του ΑΕΠ)	0,1	-0,1	-1,1	-2,1	-1,4	-2,2	.	.
Ισοζύγιο γενικής κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	-6,9	-11,2	-3,5	1,1	-10,2	-7,4	-4,3	-1,0
Διαρθρωτικό δημοσιονομικό ισοζύγιο (% του ΑΕΠ)	.	.	4,7	2,7	-4,1	-5,5	-3,0	-0,9
Ακαθάριστο χρέος της γενικής κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	104,2	144,2	180,3	180,7	206,3	193,3	185,7	180,4

(1) Καθαρή διεθνής επενδυτική θέση (NIIP) εξαιρουμένων των άμεσων επενδύσεων και μετοχών χαρτοφυλακίου

(2) Εγχώριοι τραπεζικοί όμιλοι και ανεξάρτητες τράπεζες, θυγατρικές ΕΕ και εκτός ΕΕ που ελέγχονται από το εξωτερικό και υποκαταστήματα ΕΕ και εκτός ΕΕ ελεγχόμενα από το εξωτερικό.

Πηγή: Eurostat και ΕΚΤ στις 2 Μαΐου 2022, εάν διατίθενται· Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα στοιχεία των προβλέψεων (εαρινές προβλέψεις 2022)

Στο παρόν παράρτημα αξιολογούνται οι κίνδυνοι δημοσιονομικής βιωσιμότητας για την Ελλάδα σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Το παράρτημα ακολουθεί την ίδια πολυδιάστατη προσέγγιση με την έκθεση του 2021 για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα, η οποία επικαιροποιήθηκε με βάση τις εαρινές προβλέψεις 2022 της Επιτροπής.

Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται οι βασικές προβολές για το χρέος. Ο πίνακας δείχνει το προβλεπόμενο δημόσιο χρέος και την κατανομή του στο πρωτογενές ισοζύγιο, το αποτέλεσμα χιονοστιβάδας (συνδυασμένος αντίκτυπος των πληρωμών τόκων και της αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ στη δυναμική του χρέους) και την προσαρμογή αποθεμάτων-ροών. Οι προβλέψεις αυτές στηρίζονται στην παραδοχή ότι δεν θα ληφθούν νέα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής μετά το 2023, και περιλαμβάνουν τον αναμενόμενο θετικό αντίκτυπο των επενδύσεων στο πλαίσιο του NextGenerationEU.

Στο διάγραμμα 1 παρουσιάζονται τέσσερα σενάρια εναλλακτικά του βασικού σεναρίου για να καταδειχθεί ο αντίκτυπος των αλλαγών στις παραδοχές. Το σενάριο «ιστορικού ΔΠΙ» βασίζεται στην παραδοχή ότι το διαρθρωτικό πρωτογενές ισοζύγιο (ΔΠΙ) επιστρέφει σταδιακά στο προηγούμενο μέσο επίπεδό του. Στο σενάριο «χαμηλότερου ΔΠΙ», το ΔΠΙ είναι μόνιμα χαμηλότερο από ό,τι στο βασικό σενάριο. Το σενάριο της «δυσμενούς συσχέτισης επιτοκίου – ρυθμού ανάπτυξης» βασίζεται σε λιγότερο ευνοϊκό αποτέλεσμα χιονοστιβάδας σε σχέση με το βασικό σενάριο. Στο σενάριο «χρηματοοικονομικών πιέσεων», η χώρα αντιμετωπίζει προσωρινά υψηλότερα επιτόκια της αγοράς το 2022.

Στο διάγραμμα 2 παρουσιάζεται το αποτέλεσμα των στοχαστικών προβολών. Οι προβολές αυτές δείχνουν την επίδραση στο χρέος 2 000 διαφορετικών κλυδωνισμών που επηρεάζουν τη δημοσιονομική θέση του κράτους, την οικονομική ανάπτυξη, τα επιτόκια και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Ο κώνος καλύπτει το 80 % του συνόλου των προσομοιωμένων πορειών του χρέους και, ως εκ τούτου, δεν συμπεριλαμβάνει ακραία γεγονότα.

Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται οι δείκτες δημοσιονομικής βιωσιμότητας S1 και S2 και οι κύριοι παράγοντές τους. Ο S1 μετρά την προσπάθεια εξυγίανσης που απαιτείται για τη μείωση του χρέους στο 60 % του ΑΕΠ σε 15 έτη. Ο S2 μετρά την προσπάθεια εξυγίανσης που απαιτείται για τη σταθεροποίηση του χρέους επ' αόριστον. Η αρχική δημοσιονομική θέση μετρά την προσπάθεια που απαιτείται για την κάλυψη μελλοντικών πληρωμών τόκων, η συνιστώσα των δαπανών λόγω της γήρανσης του πληθυσμού αντικατοπτρίζει την ανάγκη να απορροφηθεί η προβλεπόμενη αλλαγή στις δημόσιες δαπάνες που σχετίζονται με τη γήρανση του πληθυσμού, όπως οι συντάξεις, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και η μακροχρόνια φροντίδα, και η απαίτηση για το χρέος μετρά την πρόσθετη προσαρμογή που απαιτείται για την επίτευξη του στόχου του 60 % του ΑΕΠ όσον αφορά το χρέος.

Τέλος, ο χάρτης θερμότητας απεικονίζει τη συνολική ταξινόμηση των κινδύνων δημοσιονομικής βιωσιμότητας (πίνακας Α20.2). Η κατηγορία βραχυπρόθεσμου κινδύνου βασίζεται στον δείκτη S0, έναν δείκτη έγκαιρης ανίχνευσης δημοσιονομικών πιέσεων κατά το επόμενο έτος. Η κατηγορία μεσοπρόθεσμου κινδύνου προκύπτει από την ανάλυση βιωσιμότητας του χρέους (ABX) και τον δείκτη S1. Η ABX αξιολογεί τους κινδύνους για τη βιωσιμότητα με βάση διάφορα κριτήρια: το προβλεπόμενο επίπεδο χρέους σε 10 έτη, την πορεία του χρέους («έτος κορύφωσης»), την αξιοπιστία των δημοσιονομικών παραδοχών και το περιθώριο για αυστηρότερες θέσεις εάν χρειαστεί («χώρος δημοσιονομικής εξυγίανσης»), την πιθανότητα μη σταθεροποίησης του χρέους κατά την επόμενη πενταετία και το μέγεθος της αβεβαιότητας. Η κατηγορία μακροπρόθεσμου κινδύνου βασίζεται στον δείκτη S2 και την ABX.

Συνολικά, οι βραχυπρόθεσμοι κίνδυνοι για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα είναι υψηλοί. Ο δείκτης έγκαιρης ανίχνευσης (S0) της Επιτροπής αποτυπώνει υψηλούς βραχυπρόθεσμους δημοσιονομικούς κινδύνους (πίνακας Α20.2). Ωστόσο, οι όροι χρηματοδότησης θα πρέπει να παραμείνουν ευνοϊκοί, κυρίως επειδή μεγάλο μέρος του χρέους διακρατείται από τον επίσημο τομέα. (πίνακας 1).

Οι μεσοπρόθεσμοι κίνδυνοι για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα είναι υψηλοί. Τα δύο στοιχεία της μεσοπρόθεσμης ανάλυσης της Επιτροπής οδηγούν σε αυτό το συμπέρασμα. Πρώτον, η ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους (ABX) δείχνει ότι το δημόσιο χρέος προβλέπεται να μειωθεί από περίπου 186 % το 2022 σε περίπου 131 % του ΑΕΠ το 2032 σύμφωνα με το βασικό σενάριο (πίνακας 1). Ωστόσο, η πορεία του χρέους

Πίνακας Α20.1: **Ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους για την Ελλάδα**

Πίνακας 1. Βασικές προβολές για το χρέος	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Δείκτης ακαθάριστου χρέους (% του ΑΕΠ)	**180,7**	**206,3**	**193,3**	**185,7**	**180,4**	**172,0**	**164,9**	**159,8**	**158,5**	**152,4**	**146,6**	**141,1**	**135,8**	**130,5**
Μεταβολή του χρέους	-5,7	25,7	-13,1	-7,6	-5,2	-8,4	-7,1	-5,2	-1,3	-6,0	-5,8	-5,6	-5,3	-5,3
εκ του οποίου														
Πρωτογενές έλλειμμα	*-4,2*	*7,2*	*5,0*	*1,9*	*-1,3*	*-2,7*	*-3,4*	*-3,7*	*-2,4*	*-2,5*	*-2,5*	*-2,5*	*-2,5*	*-2,5*
Αποτέλεσμα χιονοστιβάδας	*-0,8*	*22,6*	*-17,3*	*-12,5*	*-6,7*	*-6,0*	*-4,4*	*-3,0*	*1,6*	*-2,9*	*-2,6*	*-2,3*	*-2,1*	*-2,1*
Προσαρμογή αποθεμάτων-ροών	*-0,8*	*-4,1*	*-0,7*	*3,1*	*2,8*	*0,3*	*0,8*	*1,5*	*-0,5*	*-0,6*	*-0,7*	*-0,7*	*-0,7*	*-0,7*
Ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες (% του ΑΕΠ)	22,3	19,5	20,3	19,2	14,4	8,2	7,6	12,8	12,9	12,3	10,9	11,2	12,4	14,7

Διάγραμμα 1. Αιτιοκρατικές προβολές για το χρέος (% του ΑΕΠ)

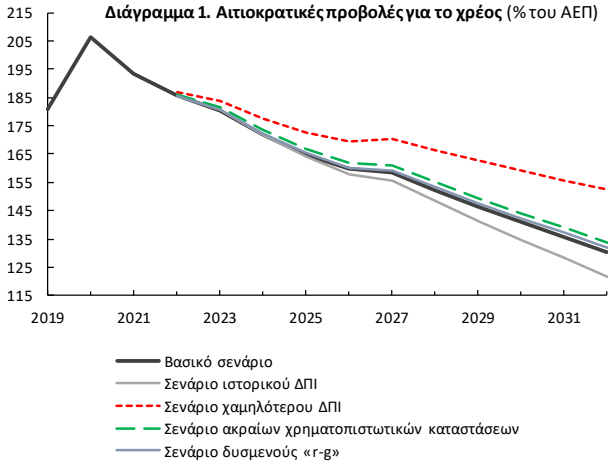

Διάγραμμα 2. Στοχαστικές προβολές για το χρέος (% του ΑΕΠ)

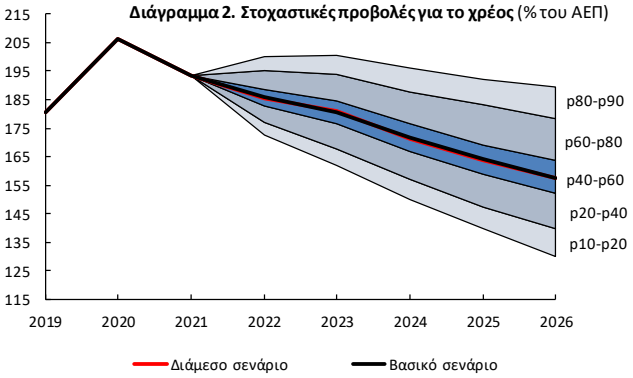

Πίνακας 2. Ανάλυση των δεικτών κενού βιωσιμότητας S1 και S2

	S1	**S2**
Συνολικός δείκτης (ε.μ. του ΑΕΠ)	**4,4**	**-3,2**
εκ του οποίου		
Αρχική δημοσιονομική θέση	-4,0	-0,7
Απαίτηση για το χρέος	9,6	
Δαπάνες λόγω γήρανσης του	-1,2	-2,5
εκ των οποίων Συντάξεις	*-1,1*	*-2,6*
Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη	*0,3*	*0,7*
Μακροχρόνια	*0,0*	*0,0*
Λοιπά	*-0,3*	*-0,6*

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

είναι ιδιαίτερα ευάλωτη σε πιθανούς κλυδωνισμούς στις δημοσιονομικές, μακροοικονομικές και χρηματοοικονομικές μεταβλητές, όπως φαίνεται από τα εναλλακτικά σενάρια και τις στοχαστικές προσομοιώσεις (πίνακες Α20.1 και Α20.2). Επιπλέον, ο δείκτης κενού βιωσιμότητας S1 υποδηλώνει ότι θα χρειαστεί προσαρμογή του διαρθρωτικού πρωτογενούς ισοζυγίου κατά 4,4 ε.μ. του ΑΕΠ για να μειωθεί το χρέος στο 60 % του ΑΕΠ σε 15 χρόνια (πίνακας 2). Συνολικά, ο υψηλός κίνδυνος αντικατοπτρίζει το υψηλό επίπεδο χρέους και την υψηλή ευαισθησία σε δυσμενείς κλυδωνισμούς.

Οι μακροπρόθεσμοι κίνδυνοι για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα είναι μεσαίοι. Μακροπρόθεσμα, ο δείκτης κενού βιωσιμότητας S2 (-3,2 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ) υποδηλώνει χαμηλούς κινδύνους, ενώ η ΑΒΧ υποδεικνύει σημαντικές ευπάθειες, γεγονός που οδηγεί στη συνολική εκτίμηση μεσαίου κινδύνου. Με βάση τον δείκτη S2, η προβλεπόμενη μείωση των δημόσιων συνταξιοδοτικών δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ θα συμβάλει στη σταθεροποίηση του χρέους μακροπρόθεσμα παρά τις δημοσιονομικές πιέσεις που απορρέουν από την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (Πίνακας 2).

Πίνακας Α20.2: **Χάρτης θερμότητας των κινδύνων δημοσιονομικής βιωσιμότητας για την Ελλάδα**

Βραχυ-πρόθεσμα	Μεσοπρόθεσμα										Μακροπρόθεσμα	
				Ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους (DSA)								
					Αιτιοκρατικά σενάρια							
Συνολικά (S0)	Συνολικά (S1+DSA)	S1	Συνολικά		Βασικό σενάριο	Ιστορικό ΔΠΙ	Χαμηλότερο ΔΠΙ	Δυσμενές «r-g»	Ακραίες χρηματο-πιστωτικές καταστάσεις	Στοχαστικές προβολές	S2	Συνολικά (S2+DSA)
ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	Συνολικά	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΧΑΜΗΛΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ
				Επίπεδο χρέους (2032), % του ΑΕΠ	130	122	152	132	134			
				Έτος κορύφωσης του χρέους	2021	2021	2021	2021	2021			
				Περιθώρια δημοσιονομικής εξυγίανσης	25%	22%	46%	25%	25%			
				Πιθανότητα ο δείκτης χρέους να υπερβεί το 2026 το επίπεδο του 2021						8%		
				Διαφορά μεταξύ 90ού και 10ου εκατοστημορίου (ε.μ. ΑΕΠ)						59		

(1) *Επίπεδο χρέους* το 2032: πράσινο: κάτω του 60 % του ΑΕΠ, κίτρινο: μεταξύ 60 % και 90 %, κόκκινο: άνω του 90 %. (2) Το *έτος κορύφωσης του χρέους* δείχνει κατά πόσον το χρέος προβλέπεται να αυξηθεί συνολικά κατά την επόμενη δεκαετία. Πράσινο: το χρέος κορυφώνεται νωρίς· κίτρινο: κορύφωση προς τα μέσα της περιόδου προβολής· κόκκινο: όψιμη κορύφωση. (3) Ο *χώρος δημοσιονομικής εξυγίανσης* μετρά το μερίδιο των προηγούμενων δημοσιονομικών θέσεων στη χώρα, οι οποίες ήταν αυστηρότερες από τη θέση που προβλέπεται στο βασικό σενάριο. Πράσινο: υψηλή τιμή, δηλαδή η δημοσιονομική θέση που περιλαμβάνεται στην παραδοχή είναι εύλογη με βάση τα ιστορικά πρότυπα και αφήνει περιθώρια για διορθωτικά μέτρα, εάν χρειαστεί· κίτρινο: ενδιάμεση τιμή· κόκκινο: χαμηλή τιμή. (4) *Πιθανότητα ο δείκτης χρέους να υπερβεί το 2026 το επίπεδο του 2021*: πράσινο: χαμηλή πιθανότητα, κίτρινο: ενδιάμεση πιθανότητα, κόκκινο: υψηλή πιθανότητα (αντικατοπτρίζει και το αρχικό επίπεδο χρέους). (5) Η *διαφορά μεταξύ του 90ου και του 10ου εκατοστημορίου* μετρά την αβεβαιότητα, βάσει της κατανομής του χρέους σε περίπτωση 2000 διαφορετικών κλυδωνισμών. Τα πράσινα, τα κίτρινα και τα κόκκινα κελιά υποδηλώνουν αυξανόμενη αβεβαιότητα.
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την πολυδιάστατη προσέγγιση της Επιτροπής, βλ. την έκθεση του 2021 για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα).